

ТЕПЕР ВЖЕ
МИ МАЄМО СВОЮ
РІДНУ МАТРІ-
СВОЮ ЦЕРКВУ СВЯ-
ТУ УКРАЇНСЬКУ
ЯКА ДИЧАЄТЬСЯ
ДО НАС ІЗ СВОБОД
ХРИСТОВИМ
НАШОЮ РІДНОЮ
МОВОЮ

ПОСТАНОВИВ
ВАСИЛЬ ЛІПКІВСЬКИЙ

АРХІЄПІСКОП
ВАСИЛЬ ЛІПКІВСЬКИЙ
МИТРОПОЛИТ КИЇВСЬКИЙ І ВСІєї УКРАЇНИ
1921-1922
ARCHBISHOP
VASYL LYPKIVSKY
METROPOLITAN OF KYIV AND ALL UKRAINE

П. МАТУЛА

ІСТОРІЯ ПАМ'ЯТНИКА
МИТРОПОЛИТОВІ ВАСИЛЕВІ ЛІПКІВСЬКОМУ

ПЕТРО МАТУЛА

**ІСТОРІЯ ПАМ'ЯТНИКА
МИТРОПОЛИТОВІ
ВАСИЛЕВІ ЛИПКІВСЬКОМУ**

*Шанувальникам спадщини
Митрополита Василя Липківського,
ОДУМ-ові, членам Комітету Пам'ятника
та жертводавцям
присвячую*

ВАШІНГТОН • 2009

PETRO MATULA

**THE METROPOLITAN VASYL LYPKIVSKY
MONUMENT**

HISTORY
(in Ukrainian)

Library of Congress Control Number: 2009928882

WASHINGTON, DC • 2009

Printed in USA by Computoprint Corp., Clifton, New Jersey
Tel: 973-574-8800 Fax: 973-574-8887 E-mail: computopr@aol.com

ЗМІСТ

Вступне слово	5
Частина I: Історія пам'ятника Митрополитові Василеві Липківському	
Як воно почалося	11
Благословення	13
Правильник	16
Комітет Пам'ятника	19
Просвітницька діяльність	20
ОДУМ тратить контролю над своїм Комітетом	22
"Що, ОДУМ не подужав?"	22
Вибір пам'ятника	27
Вибір "Обеліска"	29
Реакція на вибір "Обеліска"	30
"Підпільна" змова проти "Обеліска"	37
Несподівана "капітуляція"	38
Митр. Мстислав затверджує пропозиції Комітету	40
Початки праці зі скульптором П. Капшученком	41
Моя перша зустріч з П. Капшученком	41
Посвячення землі	43
"Слідуюче засідання"	46
Засідання 26 вересня 1981 р.	47
Знову у Капшученка (26-IX-1981)	50
Засідання 20 листопада 1981 р.	51
Модель пам'ятника	52
Умова з П. Капшученком	55

Дискваліфікація архітектора	56
Моя одинока зустріч з о. Петром Маєвським	57
Ми з Капшученком у Митр. Мстислава	61
Знову у Капшученка (21-V-1982)	62
З'їзд ОДУМ-у в Трентоні	64
Несподівана "сповідь"	65
З нової позиції сили	66
Комітет підписує умову з Капшученком	67
Комітет знову бунтує Капшученка	68
Матула і Митр. Мстислав змовляються	69
"Владико, виженіть цього чоловіка!"	71
Засідання 23 жовтня 1982 р.	75
Капшученко щасливий	77
Матула "злочинець"	78
Архітект Тарас Добуш і будівник Володимир Безсонів	80
Неймовірна подія – спорудження пам'ятника	81
Урочисте прийняття і посвячення пам'ятника	82
Пам'ятник закінчено	85
Жертводавці	86
Частина II:	
Документація	89
Написи на пам'ятникові	162
Фотографії	177
Частина III: Післяслово	
<i>К. Липківський</i> : Пам'ятати – це діяти	193
<i>М. Капушак</i> : Ушанування пам'яті Митрополита Василя Липківського на Липовеччині	202
Додаток: Короткий список літератури	204
Про автора	на обкладинці

ВСТУПНЕ СЛОВО

В цій книжці є описана історія будування пам'ятника Велкому Митрополитові Української Автокефальної Православної Церкви (УАПЦ) Василю Липківському, від зародку ідеї до посвячення пам'ятника у 1983 р. в осередкові УПЦ в США у South Bound Brook, New Jersey. Митрополит Василь Липківський і його спадщина є неоціненним скарбом історії українського народу. Він воскресив УАПЦ з московської домовини і поставив її на ноги як суто Українську Церкву. Він став улюбленим духовним провідником України. І за це Москва, у оргії нищення усього українського, розстріляла 73-річного Митрополита 27 листопада 1937 р.

На останньому етапі формального відродження УАПЦ, на всеукраїнському Соборі 1921 р., у св. Софії, у Києві, протоієрея Василя Липківського було висвячено в єпископи первісним християнським способом – рукоположенням Собору, бо московські окупанти України не дали змоги Соборові висвятити свою ієрархію “канонічним” способом – єпископами. З цього народилося тавро відродженої УАПЦ як “неканонічної”, а Митрополита В. Липківського як “неканонічного”. Через це тавро, з політичних причин, щоб не “пошкодити” своїй “канонічності”, більшість українських церков обходять “десятою дорогою” і УАПЦ 1921 р. і Митрополита Василя Липківського.

У цій книжці читач знайде вистачаюче матеріялу, щоб частково пізнати історію УАПЦ 1921 р. і Митрополита В. Липківського. Для глибшого ознайомлення з тією добою, у кінці книжки є поданий короткий список ґрунтовніших праць.

Історію Пам'ятника Митрополитові Василеві Липківському потрібно було написати, бо вона відбулася і вона є частиною історії української діаспори. Безпосереднім же поштовхом до написання цієї історії був розділ про пам'ятник Митр. В. Липківському у книжці проф. Дмитра Степовика: "Патріарх Мстислав – життя і архіпастирська діяльність", яка вийшла у київському видавництві "Мистецтво" у 2007 р. з впроваджуючим словом Патріарха Філарета.

У тому розділі, "Пам'ятник Митрополитові Василю Липківському" (ст. 206-218), автор допустився чимало довірливих тверджень і неперевіраних "фактів". Моєю першою реакцією на таку плутанину було написати спростування. Але виявилося, що тієї плутанини там так багато, що самою поправкою було б тяжко здобути чітку і правдиву історію пам'ятника і я вирішив описати як воно справді було. Щоб мати уяву про яку плутанину тут говорить, ось пару прикладів із книжки Д. Степовика.

Відомим фактом є, що ОДУМ (Об'єднання Демократичної Української Молоді) заініціював і будував пам'ятник Митр. Липківському. У п. Степовика є "ОДУМ", гаразд, але у нього це є невідоме "Об'єднання Діячів Українського Мистецтва". Замінивши правдивий ОДУМ якимсь видуманим, п. Степовик співав навколо свого ОДУМу чимало небилиць. Для праці над пам'ятником правдивий ОДУМ призначив свій одумівський Комітет Пам'ятника, який сумлінно і лояльно виконував постанову своєї організації. У Д. Степовика ці одиниці, "ОДУМ" і Комітет, конкурують між собою: "Мстислав звернувся до ОДУМ з проханням поради іншого скульптора. Але члени організації наполягали на тому, щоб не усувати Дарагана від роботи (...) Будівельний комітет не бажав загострювати стосунки з ОДУМ". Це є якесь незрозуміле накопичення видуманих "фактів". У правдивій історії пам'ятника, нічого подібного не ставалося. Так само загадковими є й слідуючі твердження п. Степовика: ініціатором

пам'ятника був Митр. Мстислав, потім Митр. Іван (Теодорович), потім "Здійсненням задуму Теодоровича Мстислав почав займатися у 1978 році." Або ще таке – ніби Митр. Мстислав вирішив ділом довести своїм критикам, що він не є "антилипківець" і заініціював проєкт пам'ятника Василю Липківському. Насправді ж Митр. Мстислав сам дивувався, що ніхто перед ОДУМ-ом не вийшов з ідеєю пам'ятника Митр. Липківському. Як занотовано нижче, це він не раз стверджував на засіданнях Комітету Пам'ятника. Такими дивними і загадовими "фактами" є насичені 40% розділу про пам'ятник у книжці проф. Степовика. 60% тексту того розділу не має прямого відношення до пам'ятника.

У 2008 році я познайомився із книжкою Олександра Федорука "Пластика Петра Капшученка", яка вийшла у видавництві М. П. Коця, Київ, 2004 р. На 182 сторінці п. Федорук пише: "З'явилася ідея спорудження пам'ятника В. Липківському. Громадськість воліла його бачити в Бавнд Бруку." "Насамперед владика Митрополит Мстислав подбав, аби скульптором для тієї справи став Петро Капшученко." Знову ж, кимось видумані "факти". У правдивій історії пам'ятника, такого й приблизно не було.

Що дає мені підставу претендувати на знання правдивої історії пам'ятника? А це те, що я брав активну участь у його будівництві від самих початків і до кінця, в роках 1974-1985. Ще правдивіше окреслити мою участь у цьому проєкті було б сказати, що я був одержимий ідеєю пам'ятника. І не дивлячись на всякі труднощі і розчарування на протязі тієї праці, я лишився з почуттям, що то було одне з кращих десятиліть мого життя. За це я є вдячний дружині Олі, яка не тільки уможливила мені повністю віддатися праці над пам'ятником, а й була постійним спільником і радником.

В наступних сторінках читач зауважить, що ми в Комітеті Пам'ятника не були переконані, що наша праця

закінчиться успішним його спорудженням. Ми постійно побоювалися, що вирине якась проблема, яка заморозить працю Комітету на довгі роки.

Таке побоювання було породжене тим, що в церкві УПЦ в США не плакалася пам'ять про Митр. Липківського та його спадщину. Покоління молоді проходили через недільні школи і нічого не навчилися про УАПЦ 21-го року. Вірні УПЦ прослухали тисячі проповідей по своїх церквах і також майже нічого не почули про Митр. Липківського. Одинокого єпископа Церкви 21-го р., Івана Теодоровича, що вцілів від знищення комуністами, бо його Митр. Липківський вислав до Америки, Митр. Мстислав пересвятив, щоб не мати прямих зв'язків з "неканоничною" Церквою 21-го р. (Звичайно, найбільша вина за пересвячення лежить на совісті самого Івана Теодоровича, бо він зрадив свою Церкву і згодився на пересвяту.) В УПЦ не було, звичайно, конкретної заборони теми Липківського. Цілком ні. Його лише замовчували. Але кінцево, наші побоювання були марними, бо ніхто й ніщо не могло встоятися перед силою величі справді Великого Митрополита Василя Липківського.

Ця книжка складається з трьох частин. Перша частина це є історія пам'ятника. У другій частині є подані деякі документи з діловодства Комітету та фотографії, які доповнюють сказане у решті книжки. Третя частина це є Післяслово. Документи є нумеровані і посилання на них є позначено числом документу, напр: [27]

Митр. Мстислав у цій книжці називається двома іменами: або "Митр. Мстислав", або "ММ", як він не раз підписувався під своїми дописами.

Також, коли говориться про Комітет, який відповідає за будову пам'ятника, його назви як "Будівельний Комітет", "Діловий Комітет", "Комітет Пам'ятника", "Комітет" є рівнозначними.

Частина I

ІСТОРІЯ ПАМ'ЯТНИКА МИТРОПОЛИТОВІ ВАСИЛЕВІ ЛИПКІВСЬКОМУ

!

Як воно почалося

Народженню ідеї пам'ятника Митр. В. Липківському треба завдячувати книзі Проповідей Митрополита Василя Липківського виданій о. Петром Маєвським і Братством ім. Митрополита В. Липківського: "ПРОПОВІДІ на неділі й свята слово Христове до Українського Народу", США 1969 р. Дякуючи цій книзі, я пізнав велич Митрополита Василя і його незрівнянні досягнення у відродженні Української Автокефальної Православної Церкви (УАПЦ) та його як переможця в неймовірно невідрадних умовах.

На такому тлі, ідея пам'ятника Митр. Липківському, якраз у Баунд Бруці, народилася як протест проти нехтування Митр. Липківського церквою УПЦ в США. У Провідну Неділю, 21 квітня 1974 року, на загальній панахиді біля головного хреста на цвинтарі, осередку УПЦ, Митр. Мстислав пам'янував був багатьох подвижників Христової віри, своїх і чужих, але не згадав Митр. Василя. І хоч загальне замовчування Митр. Липківського в УПЦ в США тягнулося роками ще й перед цим, цього разу я не міг позбутися почуття несправедливості до Митр. Липківського та почуття обурення до нерозважності наших провідників. Я не міг примиритися з тим, щоб свої патріоти свідомо нехтували таким цінним скарбом своєї ж історії. Уболіваючи за короткозорість нашого проводу, у мене зародилася ідея пам'ятника Митр. Липківському якраз у Баунд Бруці, щоб відзискати його із забуття та виставити його на денне світло у самому центрі УПЦ в США.

При абсолютній владі Митр. Мстислава у Баунд Бруці, це була революційна ідея і тому вона починалася з ідеї

скромного пам'ятника на символічній могилі, поставленого приватними зусиллями однодумців. З такою ідеєю я почав обережну переписку з потенційними однодумцями. Майже всі до кого я звертався підтримали ідею, але я не відчув запалу і зголошення поширювати коло однодумців. Згодом, роздумуючи над цією проблемою зі своїм товаришем Леонідом Гусаком, він вийшов з рятівною порадою: передати ідею пам'ятника якійсь авторитетній громадській організації.

Для мене найближчою такою організацією був ОДУМ (Об'єднання Демократичної Української Молоді) у якому я брав активну участь майже від його заснування у 1950 р. Хоч останніх декілька років я вже активної участі в ОДУМі не брав, все ж, я почав випробовувати свою ідею з двома активними ОДУМівцями: Інж. Олексієм Шевченком і Др. Юрієм Криволапом. О. Шевченко відгукнувся з беззастережною підтримкою. З Ю. Криволапом я спершу поділився лише короткою версією своєї ідеї, бо хоч він був головою ЦК ОДУМу, він також був членом Митрополичої Ради УПЦ в США та тісно співпрацював з Митр. Мстиславом. Хоч Ю. Криволап не показав якогось ентузіазму, він ідеї не відкинув і "лишив двері відкритими" для дальших розмов. На той час підходив 8-ий Собор УПЦ в США і Ю. Криволап уявляв, що можна буде зробити побудову пам'ятника постановою Собору. Але найбільше, що було досягнуто на Соборі – це вислів пошани до Митр. Липківського у резолюціях Собору. Та коли ті резолюції появилися в пресі, про Митр. Липківського не лишилося жодної згадки. Немає сумніву, що кінцевим редактором резолюцій був Митр. Мстислав.

Тим часом, посилаючись на Криволапа і Шевченка, я навіязав контакт з головою ОДУМу Др. Анатолієм Лисим. Ідея пам'ятника Митр. Липківському А. Лисому сподобалася відразу і він запросив мене представити її на 23-му з'їзді ОДУМу, що я і зробив 29 листопада 1975 р. у м. Детройті, штату Мічиген.

В мою пропозицію входив не лише сам пам'ятник, а й широко розгорнута діяльність усіх клітин ОДУМу для пізнання мтр. Липківського і його спадщини та розповсюдження таких знань серед вірних УПЦ. З'їзд ОДУМу таку пропозицію прийняв і постановив пам'ятник побудувати, [01].

Обіжником з 25 січня 1976 р. ОДУМ призначив Діловий Комітет Пам'ятника у такому складі: Юрій Криволап, Олексій Шевченко, Іван Павленко, Михайло Смик, Микола Дзябенко, Петро Матула, та Анатолій Лисий як Голова ОДУМу – автоматичний член, [02].

Листом за 16 лютого 1976 р. ОДУМ повідомив Митр. Мстислава про постанову ОДУМу побудувати пам'ятник Митр. Василеві Липківському в Осередкові УПЦ в США та прохав Митр. Мстислава прийняти представників одумівського Комітету Пам'ятника, "щоби дістати Вашої цінної поради та батьківського благословення для ОДУМу в почині цієї великої та важливої акції", [03]. В листі також був поданий склад одумівського Комітету. О. Шевченкові, як "сусідові Баунд Бруку", було доручено влаштувати побачення з Митр. Мстиславом.

Настали часи довгого чекання на відповідь Митрполичої Канцелярії на лист ОДУМу. Після надмірно довгої мовчанки, нам почало виглядати, що це Митр. Мстислав перечікував коли перегорить "солом'яний вогонь" одумівців.

Благословення

Проходили місяці. І ось, нарешті, після 8-місячного чекання, 30 жовтня 1976 р., нас запросили на побачення з Митр. Мстиславом у його канцелярії у Баунд Бруці. На побачення ми пішли в двох з Ю. Криволапом, бо О. Шевченко не міг прибути на час.

Ми усвідомлювали собі, що самою темою пам'ятника ми Митр. Мстислава не ошасливімо і тому ми пояснили, що прийшли полагодити дві справи: поінформувати його про стан могилки о. Агапія Гончаренка та попросити його благословення на будову пам'ятника Митр. Липківському згідно з постановою ОДУМу. Щодо о. Гончаренка, Митр. Мстислав притакнув, а про постанову ОДУМу щодо пам'ятника, він сказав, що не чув. Це мене насторожило, бо крім прямого листа від ОДУМу до ММ, преса широко повідомляла про постанову ОДУМу (з під пера О. Шевченка).

Справа могилок о. А. Гончаренка була обговорена першою і дуже детально. Перед цим, я якраз був по праці в Каліфорнії і зустрічався з о. Іваном Гончаровим, який тоді опікувався могилками о. Гончаренка і його дружини, тому міг детально розповісти про стан могилок. Для Митр. Мстислава о. Гончарів був відомим, і там де він є замішаний – "справа пахла грошевим зиском", зауважив ММ.

У дальній розмові, Митр. Мстислав нав'язав до моєї думки і недвозначно заключив, що спершу треба дати нагоду каліфорнійській громаді або придбати землю навколо могилок, або домогтися проголошення місцевим урядом Гончаренкового куточка Історичним Заповідником. В цьому, Митрополит і вся Церква є готові допомогти. Якщо ж це виявиться неможливим, тоді треба буде робити заходи, щоб перевезти могилки до Баунд Бруку. ОДУМ повинен втримувати постійне зацікавлення долею могилок о. Гончаренка та сприяти досягненню задовільної цілі. На цьому ми скінчили ранішнє засідання. О 12-ій год. Митр. Мстислав від'їхав до лікаря.

(Примітка: Українська громада Каліфорнії таки досягла успіху і "Свобода" за 4 червня 1999 р. повідомила: *"В суботу, 15 травня 1999 року, в Гайварді, Каліфорнія, відбулася величава подія, на яку українська спільнота чекала від 1966 року. Цією подією було святкове відкриття і посвячення Парку*

"Україна" на посілості отця Агапія Гончаренка і його дружини Альбіни, серед мальовничих гір на побережжі Тихого океану.

Нелегко було українським діячам і організаціям діаспори добитися, щоб уряд Каліфорнії призначив посілість першого українського імігранта історичним заповідником штату. Але зусилля увінчалися успіхом і сьогодні містечко Гайвард має Парк "Україна", зареєстрований числом 1025."

Після обіду до нас приєднався О. Шевченко і ми вже в трьох повернулися до канцелярії Митр. Мстислава (ст. 177). Розмова знову продовжувалася про могилки о. А. Гончаренка, хоч вже нічого нового не піднімалося. Виглядало, що Митр. Мстислав був схильний продовжувати цю тему і я почав турбуватися чи ж буде час для нашої головної цілі – благословення для побудови пам'ятника. У відповідний момент я поміг почати нову тему.

Митр. Мстислав заскочив нас дуже приємною несподіванкою – він підтримав ідею пам'ятника Митр. Липківському без жодних вагань та ще й запропонував свої і Консисторії послуги. На моє пряме питання – чи можемо надіятися на видне місце на початку правого боку цвинтаря, Митр. Мстислав сказав "так" і притакнув головою. Більше того, він запропонував, що крім пам'ятника ще можна буде вмурувати пропам'ятну бронзову плиту присвячену Митр. Липківському у стіні Церкви-Пам'ятника. На запрошення Ю. Криволапа, він також згодився бути головою майбутнього Почесного Комітету Пам'ятника.

Кращого висліді з нашої зустрічі з Митр. Мстиславом годі було уявити. Ми розуміли, що вся заслуга за таке без вагань дане благословення належить лише силі авторитету самого Митр. Липківського. В цьому ми зайвий раз переконалися три місяці пізніше коли 90-літній проф. І. Паливода, який, з ласки Митр. Мстислава, завідував музеєм осередку

УІЩ в США, у розмові зі мною, не орієнтуючись, що я був одним з тих хто приходив до Митр. Мстислава за благословенням, жалівся мені: "Тільки уявіть собі, притиснули "уердепівці" Владику, ну не міг же він відмовити їм з пам'ятником Липківському." (Під "уердепівцями" малось на увазі членів Української Революційної Демократичної Партії [УРДП], "партії Багряного". Так уже велося, що якщо хтось хотів щось закинути ОДУМові, то називали його прибудівкою УРДП.)

Правильник

Отримавши від Митр. Мстислава благословення, [05] на побудову ОДУМом пам'ятника, я уважав, що це було зрозуміло для кожного в Комітеті, що тепер нам треба лише виробити плян праці, [06], розподілити обов'язки і без зупинки будувати пом'ятник. Як буде наведено нижче, такого поступування чекав від нас і Митр. Мстислав.

На превеликий жаль так не сталося. Ю. Криволап (якого, після отримання благословення, А. Лисий призначив головою Комітету Пам'ятника), замість праці над пам'ятником, приділив усю увагу Комітету на вироблення "Правильника" для Комітету. Думка, що правильника не потрібно, бо Комітет був наставлений всіма призначеною організацією ОДУМ зі своїми "правильниками" і що ОДУМ був відповідальний за свій Комітет і Комітет був підпорядкований ОДУМові, а Голова ОДУМу автоматично був членом Комітету Пам'ятника і жодного додаткового улегалізування чи внутрішнього регулювання Комітет не потребував, не сприймалася.

Нарешті, 4 місяці пізніше, 28 лютого 1977, Ю. Криволап написав супровідного листа і послав готовий правильник Митр. Мстиславові для зауваг і схвалення. У своєму листі,

Ю. Криволап прохав відгуку від Митр. Мстислава у дещо категоричній формі, [07]. Митр. Мстислав, звичайно, образився, [08]. Потім нам взяло додаткових 4 місяці, щоб помиритися з ММ. 23 червня 1977 р. Митр. Мстислав дозволив нам зустрітися з ним. На цьому засіданні-перемир'ї він великодушно вибачив нам наші прогріхи, і разом з тим, заявив, що відрікається посади і титула Голови Почесного Комітету та попросив більше не посилатися на його ім'я, особливо в публічних зверненнях про справи пов'язані з пам'ятником. Він не хотів, щоб ми робили з цього пресове повідомлення. Свого благословення і міцної підтримки самої ідеї пам'ятника він не змінив. Навпаки, він ще раз підтвердив своє одобрення ідеї та дивувався, що ніхто раніше її не заініціював. Свою пожертву на пам'ятник і землю біля Церкви-Пам'ятника він запевняє. На заувагу Криволапа, що, мов, як Ви відмовляєтеся, то це ж кінець усьому задумові, Митр. Мстислав сказав, що цього він цілком не бачить. Свою підтримку він даватиме, "а якщо б ОДУМ спустив руки, то інші, не я, радо підхоплять цю ідею." (Як виявилось пізніше, таке поступування Митр. Мстислава було зумовлене його ранішим рішенням перебрати справу будови пам'ятника у свої руки. Він лише чекав на відповідну нагоду, якою був IX Собор УПЦ.)

Потім ми перейшли на тему місця для пам'ятника. Митр. Мстислав порадив формально полагоджувати цю справу з Консисторією. Що ж до самого місця, то він вже думав над цим і вибрав його спереду Церкви-Пам'ятника, при головному в'їзді. При цьому, він намалював плян головного в'їзду, позначив запропоноване місце, підписався і дав мені. (Пізніше, на тому місці було поставлено пам'ятник Княгині Ользі.)

Хоч я пригадував, що при отримуванні благословення, Митр. Мстислав погоджувався дати нам місце з правого боку Церкви-Пам'ятника, але я не хотів тепер "торгуватися", бо ще треба було проаналізувати чи це нове місце не буде кращим.

На перший погляд, це місце не виглядало добрим, бо будь-яке зібрання перед пам'ятником було б за близько до вулиці і до шуму авт. А при більшому здвизі, частина людей могла б опинитися за тином власності, при самій дорозі.

Перед кінцем нарад, Ю. Криволап запитав Митр. Мстислава про його зауваги до "Правильника". На це ММ коротко кинув, що то, мов, ваша внутрішня справа.

На цьому закінчилося засідання з Митр. Мстиславом. І на цьому скінчилася справа з правильником. Ніхто його більше не згадував і не потребував. На правильник ми витратили 8 місяців часу (4 на вироблення і 4 на перемир'я з ММ). За цей час ми нічого суттєвого для пам'ятника не зробили. Було намагання переконати Ю. Криволапа, щоб Комітет бодай паралельно з працею над правильником, також працював над виробленням плану праці Комітету, але такі пропозиції не мали успіху.

26 червня '77 р. я послав Ю. Криволапові проєкт листа до Консисторії про місце для пам'ятника. Я також поділився з ним новим поглядом на місце "при дорозі". Тобто, якщо б нас змусили поставити пам'ятник там де запропонував Митр. Мстислав, то ми б ставили його обличчям до Церкви-Пам'ятника. Це дало б нам спокійний великий простір перед пам'ятником. Тепер ми чекали на відповідь Консисторії.

Слідуюче засідання Комітету Пам'ятника було скликане на 2 липня 1977 на оселі Україна в м. Лондон, Онт. в Канаді, під час ОДУМівської зустрічі: США-Канада. Присутніми були: Ю. Криволап, М. Смик, П. Матула, А. Лисий, О. Шевченко. Гостями були: В. Педенко, Л. Ліщина, Ю. Смик та ще декілька одумівців. На засіданні ми погодились почати робити контакти з скульпторами (що я вже був започаткував з Голодиком і Молодожанишином). Поза цим, засідання Комітету Пам'ятника у Канаді не було продуктивним, бо головна ціль з'їзду була товариська зустріч. Провід ОДУМу міг би був використати такий з'їзд для організації заходів для

поширення знання про Митр. Липківського в ОДУМі і в громадах, але такого на порядку денному не було.

Комітет продовжував страждати на застій. Від перемир'я з Митр. Мстиславом 23 червня 1977, до 9-го Собору УПЦ, 7,8,9 жовтня 1977, за 3.5 місяців, одумівський Комітет спромігся послати лише одного листа, до Консисторії у справі місця для пам'ятника, як порадив Митр. Мстислав.

Комітет Пам'ятника

Перед тим як продовжувати з історією пам'ятника, треба сказати дещо про сам Комітет, щоб краще розуміти динаміку в ньому. Хоч ми всі були засадничо одностановцями, але через різницю між нами в підході і в пріоритетах, праця між нами не завжди була гармонійною. В Комітеті вирізнялися три "групи": активні одумівці призначені до Комітету провідом ОДУМу; між одумівцями вирізнявся Ю. Криволап; і в третій "групі" був я. Різниця між нами була та, що активним одумівцям праця в Комітеті була додана до їхніх одумівських відповідальностей (а у випадку Олексія Шевченка – він був ще й директором і викладачем суботньої школи українознавства) і праця над пам'ятником для них не була пріоритетом. Додатковою характеристикою Ю. Криволапа була та, що він мав міцне потягнення бути "начальником", що не сприяло товариській співпраці, та майже завжди був спутаний своїм бажанням мати "чорним по білому" апробацію від Митр. Мстислава найменшої ініціативи. Я відрізнявся тим, що був одержимий працею над пам'ятником і інших пріоритетів у мене не було. Я підсвідомо сподівався такого самого підходу від своїх колег і їх постійно "підганяв", чим деколи викликав опір (27). Лише після вибору статуї пам'ятника у

кінці 1982 року, увесь Комітет пожвавив свою працю і довів її до посвячення пам'ятника у жовтні 1983 р.

Просвітницька діяльність

Коли на одумівському з'їзді у 1975 р. пропонувалася ідея пам'ятника, вона не обмежувалася лише спорудженням фізичного пам'ятника, а також включала поширення знання про Митр. Липківського. Малося на увазі, що філії ОДУМУ на місцях, по своїх громадах і парафіях, влаштовуватимуть культ-освітні заходи на тему відродження УАПЦ та ролі в тому Митр. В. Липківського. Такою діяльністю ОДУМ не тільки надолужував би замовчування цієї теми по громадах УПЦ, а також сприяв би жертвенності на будову пам'ятника.

Але, в загальному, ОДУМ такою діяльністю не займався. Все пов'язане з пам'ятником було відповідальністю майже виключно одумівського Комітету Пам'ятника. До винятків треба зарахувати великий і величний концерт в честь Митр. Липківського у Чикаго у жовтні 1984, який приніс десять тисяч дол. на будову пам'ятника. Головою Комітету Концерту був інж. Валентин Кохно, Голова Братства ім. Митр. В. Липківського і згодом також член Комітету Пам'ятника. До винятків також належить виступ Тараса Кохна (мол) по радіо в Чикаго з доповіддю про Митр. Липківсько. Братство ім. Митр. В. Липківського постійно заохочувало жертвувати на пам'ятник через свій орган "Церква і Життя".

Щоб надолужити брак широкої ОДУМ-івської діяльності по своїх парафіях і громадах, я почав писати до преси про Митр. Липківського. У своїй першій статті, "Дорожімо Своїм Рідним — плекаймо пам'ять про Великого Митропо-

лита України бл. п. Василя Липківського", я виклав ширшу історію подвижницької діяльності Митр. Липківського. Усвідомлюючи, що спадщину Митр. Липківського замовчувалося в УПЦ, я не хотів зайвий раз звертати на себе увагу Митр. Мстислава, і підписався під дописом не своїм прізвищем, а маминим дівочим – "Кушніренко". На скільки мені відомо, ніхто не допитувався хто є той "Кушніренко" (крім Мама, яка прохала мене довідатися чи то не є, часом, наш родич).

Стаття "Дорожімо Своїм Рідним" [12], появилася у декількох органах нашої преси. Отцеві П. Маєвському вона сподобалася і він помістив її у своєму парафіяльному Віснику (ч. 23, 1979 р). Лише він не хотів підписувати її псевдом, а підписав ініціалами "П. М.", мов, для неознайомих то може значити "Петро Маєвський", а для обізнаних – "Петро Матула".

У слідуючих дописах я продовжував впроваджувати Митр. Липківського представляючи його погляди на різні теми на основі його проповідей, напр. про якість українця [17], про відродження України [19], про кобзарів [09]. У дописі про ОДУМ і пам'ятник Митр. В. Липківському я знову представив Митрополита цитатами з його проповідей [32].

Ці статті, включно зі статтею Ю. Криволапа: "Заповіти Великого Митрополита"(Молода Україна, лютий 1984) та наші доповіді на прийнятті з нагоди посвячення пам'ятника [43], які також були друковані в пресі, та пресові огляди цих подій Олексієм Пошиваником [46] і Олексієм Шевченком [47], багато додали до розповсюдження знання про Митр. Липківського. До цього треба додати, що Микола Француженко, з технічною допомогою Степана Максимюка, начитав касетку проповідей Митр. Липківського для розповсюдження. Без вагань можна ствердити, що під час будування пам'ятника тема і ім'я Митр. В. Липківського були спопуляризовані до небувалого рівня.

ОДУМ тратить контролю над своїм Комітетом

ММ перестерігав нас на засіданні 23 червня '77, що, якщо ОДУМ "спустить руки" то інші радо підхоплять ідею пам'ятника. Від отримання благословення, 30 жовтня 1976 р. до 9-го Собору УПЦ, 7, 8, 9 жовтня 1977 р., ОДУМівський Комітет рік простояв зі "спущеними руками" і резолюції Собору оголосили, що Митр. Мстислав перебрав будівництво пам'ятника під своє керівництво. Комітет ОДУМу було влито в новий церковний комітет. Від ОДУМу не було жодної реакції.

Як подивитися на наші стосунки з Митр. Мстиславом з перспективи часу, можна зауважити, що на час нашого побачення з ММ 23 червня 1977 р., коли ми приїхали на перемир'я, Митр. Мстислав уже був рішув у відповідний момент перебрати будову пам'ятника під своє керівництво. Таким моментом і був 9-ий Собор УПЦ.

Перебрання одумівського Комітету Митр. Мстиславом передбачалося, але Комітет не запобіг тому [04].

“Що, ОДУМ не подужав?”

Сумуючи, що ОДУМ втратив провідну роль у будівництві пам'ятника, я поспробував, як ще одне зусилля, промовити до совісті і зрілості проводу УПЦ, щоб вони не забирали ідеї пам'ятника від ОДУМу, а навпаки - допомогли йому справитися з започаткованим проєктом. Я написав таку апеляцію під заголовком "Що, ОДУМ не подужав? (див. нижче) і анонімно передав її до "Молодої України" для публікації. А знаючи, що "у своєму селі пророком не будеш",

я знову підписався "Петро Кушніренко". Редактор "М.У.", Леонід Ліщина, не надрукував того допису, а передав його Ю. Криволапові, про що я не знав.

Надійшло перше засідання нового Комітету, 15 квітня '78, у канцелярії ММ. Присутніми були: Митр. Мстислав, о. Селепина, о. Форостій, пм. Л. Селепина, проф. В. Завітневич, пп. Ю. Криволап, О. Шевченко, П. Матула.

На початку, проф. В. Завітневич прочитав проєкт Відозви до громадянства від Комітету Пам'ятника про потребу фондів для пам'ятника. Відозву було схвалено і прийнято. Потім приступили до розподілу функцій в новому Комітеті. Серед розмов про розподіл функцій, слово взяв Ю. Криволап і, міняючи тему, заявив, що ОДУМ не є вдоволений як трактує його УПЦ. Ось, мов, на засіданні Ц.К. ОДУМу 25 березня, було висловлено чимало критики на цю тему. Як приклад такого настрою в ОДУМі, Криволап прочитав листа Петра Кушніренка до "Молодої України" під назвою: "Що, ОДУМ не подужав?". Я мав дивне почуття слухаючи те читання. Не сподівався, що мій лист буде читатися Митр. Мстиславові безпосередньо. Мені хотілося, щоб він був опублікований і створив тиск "публічної opinii", щоб задум пам'ятника було повернено ОДУМові. Таких наслідків ніколи не станеться, якщо такі думки почує лише ММ у вузькому колі. Також, як тільки Криволап почав читати, мені здалося, що він і Шевченко запланували відвойовувати проєкт пам'ятника і дивувався, чому ж вони не втаємничили мене у той плян, щоб діяти спільно і скоординовано?

Що, ОДУМ не подужав?

Як видно з резолюцій IX Собору УПЦ, ("Православне Слово", грудень 1977), ОДУМ уже не є при кермі свого задуму побудувати пам'ятник св.п. Митрополитові Василеві Липківському. Побудову пам'ятника перебрав в свої руки провід УПЦ. Будівельний Комітет очолив сам

Владика Митрополит Мстислав.

Немає сумніву, що такий Комітет має всі дані, щоб справитися з таким проєктом. І цього під сумнів не ставиться. Та ставиться під сумнів розважність поступку проводу УПЦ в США, що відмовили ОДУМівській молоді нагоду найбезпосередніше поєднатися зі своєю історією та очолити українську спільноту в шляхетній праці над здвигненням пам'ятника Великому Митрополитові.

Така праця ОДУМівців, широка своїм засягом та глибока змістом, придбала б не тільки пам'ятник для всіх українців, а й лишила б будуючі і оздоровлюючі наслідки в самому ОДУМі на багато років та збагатила б і утримувала б ОДУМівську спадщину назавжди.

Коли ж збудується пам'ятник проводом УПЦ, то хоч це і буде шановане досягнення, все ж, після здобуття самого "Баунд Бруку", Церкви-Пам'ятника, Хреста, Семінарії, Культурного Осередку і т. п., це буде лише ще один пам'ятник і будівництво його не лишить тих наслідків у нашої молоді, якими вона сама себе збагатила б, якщо б сама осягнула тієї благородної і величної мети.

Було б бажано, щоб Блаженніший Митрополит Мстислав ще раз заохотив провід ОДУМу не боятися великих діл та очолив свій задум як йому й належить. Сам же Владика і його багатогранні досягнення повинні служити найкращим прикладом для ОДУМівців – як перемогати труднощі на шляху до великої мети. А передавши тягар на плечі ОДУМу, провід нашої Церкви напевно використас заощаджений час на справи, які ніхто крім Церкви не зможе очолити.

Петро Кушніренко

Ю. Криволап скінчив читати і замовк. Лист говорив сам за себе. Після деякої мовчанки, ММ почав пробувати

реагувати. Я лишився з враженням, що лист заскочив ММ своєю переконливістю і ММ деякий час не знаходив, що сказати, а лише з деяким трудом висловлював окремі слова та уривки речень, поки не завуалював стрункий виклик листа і лише тоді почав говорити плинніше, але вже не на виклик листа, а загальніше. Я встиг занотувати лише ось такі уривки: Церква не позбавила ОДУМ ідеї... ОДУМ хотів використати Церкву для фондів... так не можна... треба приступати до роботи так як ми оце й робимо...

Взяв слово проф. Завітневич: "Кушніренко досить дипломатично підходить – щоб і не підривати постанови Собору і щоб досягнути того самого... А хто він є той Кушніренко?"

Криволап не знав. Він запитливо подивився на мене. Я тільки знизив плечима.

о. Селепина: "Коли було проголошено резолюції Собору, то коло мене стояв якийсь чоловік і сказав, що тепер справа пропала, ні centa не дамо. Може то й був той Кушніренко?"

Завітневич: "О-о, я знаю хто є Кушніренко! Це з Вашінгтону. (Я захолов! п.м.) Він тепер є у нашій парафії в Нью Йорку." (Проф. Завітневич пригадав Миколу Кушніренка, який був колись у нашій громаді у Вашінгтоні, працював у Конгресовій Бібліотеці, а як перейшов на пенсію, переїхав до Нью Йорку.)

Моє припущення, що Криволап "відкривав фронт" вияснилося, як слово взяв Шевченко. Він підтвердив, що лист добре відзеркалює настрої в ОДУМі, але ОДУМ примириться, якщо Церква почне доброзичливіше ставитися до ОДУМу та приділятиме священників до літніх таборів ОДУМу.

Митр. Мстислав: "То що ОДУМ хоче? Зірвати всю цю загію?"

о. Селепина: "Так мені виглядає!"

Митр. Мстислав: "Треба здати іспит співпраці ось на цьому проєкті, а тоді поговоримо далше."

пм. Леся Селепина: "Питання до п. доктора (Криволапа). Ви ж були на Соборі, в Резолюційній Комісії, Ви ж підтримували резолюції Собору?"

Ю. Криволап: "Там я був представником нашої парафії."

Митр. Мстислав: "Треба було не відступати, а будувати! А землю далось б. Безперечно що далось б! Я думаю, що оце ми поклали добрий об'єднуючий початок."

На цьому, засідання знову повернулося до розподілу обов'язків між членами Комітету. Я зголосився продовжувати працювати з мистцями і став Головою Мистецької Комісії (комісії з одного). Розподіливши решту обов'язків, засідання кінчилося.

У пізнішому повідомленні про слідуєче засідання Комітету, Ю. Криволап подав такий кінцевий розподіл обов'язків у діловому Комітеті:

Їх Блаженство Владика Мстислав - Голова Комітету
проф. Др Юрій Криволап - Заступник Голови
о. прот. Артемій Селепина - Заступник Голови
інж. Іван Павленко - Секретар
інж. Олексій Шевченко - Скарбник
проф. Василь Завітневич - Пресовий Референт
інж. Петро Матула - Голова Мистецької Комісії

(Примітка: Іван Павленко незадовго вийшов з Комітету. На його місце прийшов Євген Кальман – активний одумівець і сумлінний та працюючий член Комітету.)

Вибір Пам'ятника

Ще раніше ми в Комітеті погодилися, що пам'ятник вибиратимемо не через конкурс, а будемо звертатися до поодиноких скульпторів і запрошувати їх пропонувати нам свої проєкти пам'ятника.

Скульптора **Леоніда Молодожанина**, автора пам'ятника Т. Г. Шевченкові у Вашингтоні, я запросив запропонувати нам пам'ятник, у липні 1977 р. Він відписав, що є зацікавлений взяти участь "у конкурсі" та хотів би знати більше про вимоги Комітету та може навіть приїхати (з Вінніпегу, Канада) та ознайомитися з оточенням де стоятиме пам'ятник. Я відписав йому в серпні 1977 р., що ми вже скоро будемо знати де стоятиме пам'ятник і, що я вже скоро зможу подати йому решту інформації. Те моє "скоро" розтягнулося аж на 9 місяців. За той час головою Комітету став Митр. Мстислав. Остаточного місця під пам'ятник Консисторія ще не визначила. У квітні 1978 р. я написав п. Молодожанинові про наші організаційні зміни та перепитав його чи він лишається зацікавленим працювати з нами над пам'ятником. Відповіді я не отримав.

Зі скульптором **Миколою Голодиком** познайомив мене п. Олексій Воскобійник на Провідну Неділю 1977 р. Я зустрів їх біля пам'ятника родини Воскобійників, на цвинтарі біля Церкви Пам'ятника у Баунд Бруці. Микола Голодик був скульптором того гарного пам'ятника. Потім я познайомив його з нашими потребами і він відгукнувся з великим ентузіазмом. Він запропонував нам три мініатюрні моделі пам'ятника, за які ми заплатили йому запотребовану ціну:

І. Митрополит як дуже динамічний проповідник, у рясі, з книгою у лівій руці, а праву піднято над головою. Вітер обвіває бороду і рясу. Мускули стегна аж вибиваються крізь рясу. Ми погодилися, що фігура є гарна, але це не був

Митр. Липківський.

2. Митрополит проповідує. Перед ним Євангелія на голові сільського хлопчини, який приклякнув на одне коліно перед Митрополитом. Образ хлопчика – рідний і теплий – він босий, короткуваті штанці на одній шлейці, сорочинка. Але постать Митрополита штивна, не унікальна. Під масивним облаченням міг би бути будь-хто.

3. Митрополит за читанням Св. Книги. Але це не була модель знаної знімки. В моделі, Митрополит сидить у кріслі з бильцями, підперши голову правою рукою. За цією фігурою розташовані по колу три прямокутні стіни із зображенням різних історичних сцен. Композиція вражала млявою. Проф. В. Завітневич зауважив, що він знав Митр. Липківського особисто і для нього він є філософ і проповідник. Запропонована модель цього не відображає. Разом з цим, п. Голодик запропонував Комітетові контракт на 200,000 дол. за пам'ятник, центром якого було б погруддя Митрополита. Такий контракт Комітет не був готовий підписувати. Пізніше, п. Голодик настоював, що він пропонує лише одну модель – Митрополит читає Євангелію на голові хлопчика. Вона є добра, говорив він, люди не розуміють, він бачив сон, він говорив з Богом. А коли я повідомив п. Голодика, що Митр. Мстислав вибрав "обеліск" п. Дарагана, він zareагував коротко: Якщо вибір пам'ятника спустився до такого, яких уже сотки стоять на цвинтарі, то він і не зацікавлений.

Зі скульптором Андрієм Дараганом, скульптором пам'ятника Т. Шевченкові перед Парляментом Манітоби у Вінніпегу, познайомив мене проф. В. Завітневич у грудні 1978 р. Після представлення йому нашого задуму, п. Дараган відповів, що він радо працюватиме над проєктом пам'ятника Митр. Липківському. У грошах він не зацікавлений. Він є на пенсії і радо чимось прислужиться для увіковічнення пам'яті Митр. В. Липківського. До цієї роботи він також притягне

скульптора Черешньовського, скульптора пам'ятника Лесі Українки в Українському Культурному Парку в Клівленді, Огайо. (Своє незацікавлення грішми п. Дараган пізніше змінить і оцінить свою роботу для Комітету у \$2000 дол., які Комітет йому заплатить)

Я працював з п. Дараганом 2 роки і 4 місяці. Не був цей час постійно продуктивним. Він часом не працював, бо муза покидала його. Іншого разу, коли я сказав йому, що ми чекаємо проєкту пам'ятника також від скульптора Голодика, він так образився, що цілком відмовився працювати. Ніякі телефони, ніякі листи не могли змінити його рішення. Згодом, з його дозволу, я відвідав його у Брукліні (Н.Й.) і лише тоді мені вдалося переконати його продовжувати працювати. Працював п. Дараган без успіху. Я лагідно приспішував його. Він мені пригадував, що творчі зусилля не можна підганяти. Він відпрошувався, хворів, обіцяв, давав відчипного, і нарешті, 30-го червня 1980 р., повідомив мене телефоном, що вже готовий показати нам свої твори.

Вибір "Обеліска"

Тепер треба було зібрати засідання Комітету, щоб оглянути проєкти Голодика і Дарагана. Комітет Пам'ятника ніколи не спішив збиратися на засідання і так було і цього разу. Та нарешті Комітет зійшовся 6 вересня 1980 р. Присутніми були: Митр. Мстислав, Ю. Криволап, Є. Кальман, О. Шевченко, проф. В. Завітневич, і П. Матула. Митр. Мстислав подивився на запропонований пам'ятник (Дарагана) у формі обеліска, і оголосив: "Ось це є грамотний пам'ятник!" [21].

Так "Комітет вибрав" пам'ятник. Хоч він не всім припадав до душі, але ми відчули якесь полегшення, бо це

значило, що якийсь пам'ятник таки буде і не треба буде журитися, що "щось" може стопедувати увесь задум. При коротенькому обговоренні вибору, ми висловили заувагу, що макет має якісь не природні, не естетичні пропорції у деяких місцях, особливо у нижній частині та міжobelіском і цоколем. Пан Дараган пообіцяв випробувати інші пропорції. ММ висловив зацікавлення в чорному граніті для цього пам'ятника, але такої ідеї ніхто не підтримав.

Як звичайно, на таких засіданнях Митр. Мстислав дуже легко зводив розмову на інші йому цікаві теми. Цього разу приводом був його серцевий припадок, який він мав під час подорожі і після якого він видужував у лікарні в Канаді. Він оце справді мусів би бути на Флориді на довшому видужанні та заїхав до Баунд Бруку, не послухавши лікарів, бо треба полагодити і допильнувати багато справ. Ю. Криволап декілька разів пропонував закінчити засідання з огляду на стан здоров'я, але ММ нас не відпускав – продовжував розповідати та роздумувати в голос. Після засідання мені треба було відвезти п. Дарагана додому, але мені пощастило, бо проф. Завітневич разом із п. Дараганом повернулися до Нью Йорку потягом.

Реакція на вибірobelіска

Хоч офіційного повідомлення про вибірobelіска Комітет до преси ще не подавав, Митр. Мстислав подав зображенняobelіска у двох виданнях Православного Слова. У березневому числі 1981 р.obelіск було подано на лицевій сторінці Православного Слова, з підписом: "Один з проєктів пам'ятника Митрополитові В. Липківському, виконаний А. Дараганом. Складайте пожертви на його побудову!" Це вражало досить офіційно і інші публікації повторили це повідомлення.

Незадовго після оприлюднення цього вибору, Комітет отримав декілька усних і письмових критик обеліска. Одна з них була від пані Галини Петренко, редактора ВІРІ, журналу православного Сестрицтва при УПЦ в США. Досить сувора, але й конструктивна критика прийшла від о. Петра Маєвського. Він послав її Комітетові і копію Митр. Мстиславові. Мені він прислав чорновик того листа ще раніше. До Митр. Мстислава о. Маєвський писав:

ВАШЕ БЛАЖЕНСТВО! Посилаю Вам копію мого листа до Комітету по побудові Пам'ятника Митрополита Василя Липківського. Прошу взяти його під Вашу пильну увагу і вплинути на Членів Комітету, щоб було поставлено Пам'ятник достойний Митрополита Василя й гармонійний з величавою церквою-пам'ятником. Даруйте, прошу, що турбую Вас, але, як бачите з листа, мушу це робити. Бажаючи Вам повного виздоровлення - остаю з братньою пошаною до Вашого Блаженства.

о. Петро Маєвський.

А до Комітету о. П. Маєвський писав (25 січня 1981):

ШАНОВНІ ПАНОВЕ!

Одержавши "Укр. Прав. Слово" (ч.11/12) й побачивши в ньому проєкт Пам'ятника Митрополита Василя Липківського, я був дуже неприємно вражений, бо побачив не "Пам'ятник", а радше "Нагробник" – сумний, спокійний, без життя, навіть не співаючий "Вічна Пам'ять".

Висока стіна – названа "обеліском", а на тій стіні квадратне зображення (барельєф) Митрополита – за читанням, чи писанням, (точно не видно), а в долині рисунок старовинної Софії, ніби це нагробник літописцеві Несторові, або Митрополитові Іларіонові, а вгорі скролний хрест, що

мав би казати: "Тут спочивають тлінні останки Митрополита". Підстава Пам'ятника-нагробника дуже скромна, простішою не може бути – три східці.

Це мав би бути Пам'ятник людині, що відродила поневолену Церкву до вільного життя, що кликала словами великого поета – "вставайте, кайдани порвіте" – кайдани залежності від московського синоду, її взагалі залежності від усякої чужої церковної зверхності, – що горіла полум'ям любови до свого народу, що не шукала ніякого компромісу з Москвою, знаючи її зрадливість, а зразу поставила перед Церкву автокефалію, в час, коли навіть наша політична влада починала від автономії, через федерацію, а в останній момент самотійність її соборність.

Митрополит Василь заслуговує не нагробник, а пам'ятник, що гармоніював би з величавою церквою-пам'ятником, а не наводив би на неї смуток і безсилля. Митрополит Василь – це немов український пророк Мойсей, що став впереді, щоб вивести український народ з московського дому неволі.

Невже немає патхненного архитекта-скульптора, що міг би вкласти велич духа й чину Митрополита у пам'ятник, перед яким кожен, навіть мало-свідомий українець, відчув би величність особи, що їй присвячений пам'ятник, відчув би тасмну силу в собі йти слідами великого борця-мученика – Митрополита Василя?!

Знав я особисто Митрополита – бачив його самовідданість Церкві, його велику благородність – чув полум'яні проповіді, непохитність перед лицем кровожадної, безбожної влади – в 3 й пів року, коли ще не був під заборорою влади, відвідав більше п'яти сот парафій по всій Україні – десятки тисяч вірного народу усюди вітали Великого Отця, немов рідного батька – вітали, як спасителя Церкви-народу.

Даруйте, прошу, що спинився на загально відомій діяльності Митрополита, але роблю це, щоб підкреслити, що величавий, немов живий, пам'ятник належить Митро-

политові, а не скромний, сумний нагробник, що міг би бути поставлений на цвинтарі, (біля кладбищенської церкви), а не біля величавої церкви-пам'ятника.

Прошу ласкаво Хв. Комітет взяти до тильної уваги ідею Пам'ятника й поставити його таким, що кликав би нас усіх – "Вперед до здобуття повної волі!"

Дякую за Вашу ласкаву увагу і остаю з братньою пошаною –
(підпис)/ о. Петро Маєвський.

p.s. Хочу хіба додати, що жертвенність напевно піднесеться, коли вірні побачать полум'яний пам'ятник, а не гнітючий нагробник.

Митр. Мстислав відповів о. Маєвському 2 лютого 1981:

Всечесний і дорогий Отче!

Спізнився децю з відповіддю на Вашого листа з 25 січня, чекав на зустріч з діловим Головою Комітету по побудові пам'ятника бл. п. Митрополитові В. Липківському – др. Юрієм Криволапом. Бачився з ним у п'ятницю 30 січня. До того часу він Вашого листа до Комітету ще не отримав.

Від кількох років я є всього і тільки почесним головою згаданого вище Комітету, бо на більше мене вже не стати. Комітет постав з ініціативи Ораганізації Української Демократичної Молоді (ОДУМ). Я щиро привітав ініціативу тих, що по нас будуть охоронцями скарбів нашої національно-духовної культури. Прирік ініціаторам бути їм добрим дорадником.

Понад півтора роки тривало організаційне ставання Комітету. Треба було перебороти чимало труднощів, включно з байдужістю багатьох церковників і консисторських чиновників. Чи не основною трудностю було розсіяння членів комітету на великому просторі, що утруднювало

контакт та більш активний біг праці Комітету. Про те майже всі труднощі було переборено, розпочато заходи над виконанням проєкту пам'ятника. Загал вірних у всіх країнах нашого розселення радісно прийняв вістку про постання Комітету, люди почали надсилати пожертви. Над проєктом працювало двох скульпторів, які представили Комітетові майже 15 різних варіантів своїх проєктів. Вибрано один із проєктів скульптора Дарагана, автора пам'ятника Т. Шевченкові у Вінніпезі в Канаді. Вам цей проєкт не сподобався, моя думка, – передусім тому, що поміщена в "УПСлові" світлина зроблена з невеличкого розміром проєкту та, що дуже важне, без архітектурного оформлення пам'ятника на тлі його довкілля. До речі, сам пам'ятник має 19 ф. висоти, не рахуючи підвищеного насипу під пам'ятник.

Знаю, що всі члени Комітету хотіли б бачити щось більш величне, монументальну постать пророка, зонайменше натурального росту, якщо не більше. Як пояснив мені скульптор, у праці над проєктами він мусів брати до уваги насамперед розмір вільної площі, на якій має стояти пам'ятник, та межі фінансових спроможностей Комітету Будови. На його думку, єдина доступна розміром вільна площа, положена праворуч Церкви-Пам'ятника, дає змогу включити пам'ятник в ансамбль тієї церкви.

А тепер щодо фінансових спроможностей Комітету, які, як мені здається, так стримують розмах членів комітету. Як досі ті спроможності не великі, зібрано щось понад 33,300 дол., з яких виплачено скульпторові 2 тисячі за датку. Я вже кілька разів намовляв членів Комітету бути відважнішими, бо знаю, що гроші на пам'ятник Митр. Липківському розсипані на укр. православній вулиці по всіх країнах нашого розселення у світі: – треба тільки вміти їх позбирати. Треба так настроїти працю Комітету, щоб на кожний дарований людиною доляр, найтізніше до 10 днів, жертводавець одержав поквитовання, від скарбника, а до

місяця надруковану на гарному папері подяку від самого Комітету. Я пильнував, щоб такої засади дотримувалися ті, що будували Церкву-Пам'ятник і все те, що є тепер у Б.Бруку. На жаль, ще досі не зумів переконати членів Комітету в konieczності zatrudнення однієї особи, щоб вела канцелярію Комітету і його рахункові справи. Переконалий, що не трудно знайти жінку, що має більше дітей і прикована ними до хати. 150-200 дол. місячної винагороди придадуться їй, а Комітетові добрі люди звернуть вдесь-терю більше, за скорий і добрий сервіс. Повідомлення, що канцелярія Комітету міститься там-то, а гроші приймає така-то особа, піднесе престиж Комітету та скоротить шлях від добродія-жертводавця до скарбника.

З черги треба через доступну нам пресу нав'язати постійний контакт з ширишою укр. православною громадою у світі, частіше інформувати про діяльність комітету та, що головне, подавати регулярно в пресі списки тих, що вже стали добродіями і будівничими пам'ятника Великому Митрополитові. Та, нареши́ті, великою перешкодою до скоршого здійснення задумів Комітету являється те, що всі члени того комітету працюють на хліб насущний та живуть один від другого на віддалі часом і понад 200 миль, що унеможлиблює частіші зустрічі і засідання.

Даруйте, дорогий мій Отче, що обтяжкую Вашу увагу аж надто довгою інформацією про те, яка є дійсна дійсність з поставленням пам'ятника. Боюсь, щоб Ваше невдоволення не перекинулося у ширишу укр. громаду та не змобілізувало тих, що охоче шукають причини до невдоволення, щоб не запустити свою руку у власну кишеню та не витягти із неї чи то "на Божє", чи то на якусь іншу національно-громадську ціль.

Боюсь також, щоб чиєсь невдоволення не знеохотило членів Буд. Комітету, – не великий гурток інтелігентів молодшого покоління, патких ентузіястів поставлення

пам'ятника Великому Митрополитові. Цей офірний гурток переборов гору різних труднощів та довів до вже недалекого дня відкриття пам'ятника. Залишається перейти ще один етап: – найперше – усвідомити, що на великий пам'ятник з бронзу нас, на жаль, не стати та приспішити дозбирати ще кількадесять тисяч доларів на кошти будови пам'ятника: винагорода скульптора й архітекта (до 20 тисяч дол.), на матеріал і виконання самого пам'ятника, земляні роботи для піднесення насипу під пам'ятник, оформлення довкілля, посадка декоративних рослин, травник тощо.

Нарешті, за найвищий обов'язок кожного з нас, що вважає себе за звеличника бл. п. Митрополита В. Липківського, це прийти Комітетові Будови з всебічною допомогою, передусім у збірці пожертв. Дискусія у цю пору над тим, який мав би бути пам'ятник – великий, високий чи менший розміром, з бронзу чи з каменя тощо – може зіпхати цілу справу поставлення пам'ятника на стежки "ад калєндас грекас". Тимчасом, як бачимо, світові події розгортаються з ураганим темпом. Щоб ми – православні українці поза межами Батьківщини перебуваючі зустріли ті події в об'єднанні і любові – згуртуймося коло Особи Великого Митрополита, коло Його Постаті у пам'ятнику, не зважаючи чи той пам'ятник із золота, чи з скромного, але твердого як криця каменя.

Буду щасливий одержати від Вас Ваш відгук на мої міркування. Душею і серцем відданий Вам у Христі

+ Мстислав / Митрополит.

р.с. Дякую за побажання повного видужання.

* * *

Отже, головна ціль листа ММ є оборона вибору обеліска та намагання змусити о. Маєвського, навіть залякуванням,

не критикувати такий вибір. Описані труднощі Комітету не реальні. Згаданий брак фондів на бронзовий пам'ятник при наявності грошей на "православній вулиці" є непослідовним. А питання, як мали неозначені світові події вплинути на здвигнення пам'ятника у Баунд Бруці, лишилося відкритим.

"Підпільна" змова проти обеліска

Слідуюче засідання Комітету було призначене на 14 лютого 1981 р.

Підбадьорений критикою обеліска о. Маєвським і п-і Галини Петренко, я рішив, що варто ризикнути втратою часу і непевним кінцем і не зупинятися на обеліскові, а шукати кращого пам'ятника. В спілці з п-і Петренко ми запросили Ю. Криволапа на розмову про пам'ятник. На запрошення він відповів, що міняти вибір пам'ятника уже пізно і що "треба кінчати, бо мені цей пам'ятник уже боком вилазить!" Я співчував йому за той хвиловий настрій, який часом находить на втомлену людину.

Ще лишилася маленька надія, що може проф. В. Завітневич, член Комітету, вплине на думання Ю. Криволапа. Це він, після "нашого вибору" обеліска, зауважив, що Комітет не голосував за вибір пам'ятника і тому формально вибору ще не зробив. Я потелефонував до проф. Завітневича і запропонував, щоб він написав Криволапові про цей факт. Писати він відмовився, а говоритиме про це і на Митрополичій Раді і на засіданні Комітету. Потім пригадав, що на засіданні він не зможе бути. Його кінцевий настрій був той, що "нас лише двох – їх не переможемо."

Засідання Комітету приближалось. Щоб не пропустити якоїсь можливості змінити думання Ю. Криволапа, я знову запропонував п-і Петренко звернути увагу Криволапа на

критику обеліска і таки пошукати кращого пам'ятника. Згодом вона розповіла мені про свою розмову з Криволапом. Розмова не була конструктивною. Криволап віднісся до неї недоброзичливо, навіть сварливо і ніякої поради від п-і Петренко не хотів слухати. Отже, виглядало, що позиція верхівки Комітету, Митр. Мстислава і Ю. Криволапа, була одностайна – за обеліск.

Вже лишалось лише 6 днів перед засіданням Комітету, а надії на зміну пам'ятника не було. Тоді я вирішив заангажувати до праці нового скульптора з надією, що доконаний факт вплине на поставу Комітету. Декілька днів тому, п-і Петренко сказала мені, що у Філядельфії є скульптор Петро Капшученко. По телефонній системі я довідався його телефон і потелефонував до нього 8 лютого 1981р.

Як виявилось, п. Капшученко вже віддавна живе ображеним, бо до нього не зверталися. Він уявляв, що цьому всьому завинив Митр. Мстислав. Я переконав його, що то було моє і тільки моє недотягнення, що я не запросив більше мистців. Справа в тому, що всі ці п'ять років найголовнішою проблемою було запевнитися, що ми зможемо бодай якийсь пам'ятник поставити. А тепер, коли ми вже дійшли до затвердженого місця для пам'ятника і благословення на його посвячення, ми можемо дозволити собі придивитися до якості пам'ятника. Я послав йому деякі матеріали про пам'ятник та про Митр. Липківського і попросив його почати творити.

Несподівана капітуляція

Прийшов день засідання Комітету – 14 лютого 1981 р. Спершу ми зійшлися у Консисторії, з тим, що як Митр. Мстислав дообідає, ми перейдемо до нього в його канце-

лярію. А тим часом, Криволап прочитав Комітетові листи від о. Маєвського з відповіддю на нього Митр. Мстислава, і лист п-і Петренко. Саме читання критичних листів перед Комітетом уже було обнадіюючим кроком. А коли, після читання, Криволап ще й зауважив, що лист о. Маєвського був таким на якого не можна не звернути уваги, я був приємно заскочений!

Після читання листів, ми пішли через поле до канцелярії Митр. Мстислава. Присутніми були: о. Селепина, Ю. Криволап Є. Кальман, Валентина Кузьмич (Голова Сестрицтва), О. Шевченко і П. Матула. (Цього разу, Митр. Мстислав вразив мене блідим і слабим. Крім недавнього серцевого припадку, він ще й видужував від грипу.) Вітаючись, потиском рук, я привітав його і подякував йому за дуже заохочуючий його заклик в "Укр. Вістях" (1 лютого) жертвувати на пам'ятник.

Годі послідовно переповідати засідання з Митр. Мстиславом. Говорилося багато, часто повторялося те саме, але підсумувати думки Митр. Мстислава можна так:

1. Комітет має вільну руку шукати кращого пам'ятника (!)
2. Якби були помістили в пресі архітектурно викінчений обеліск, то людям сподобалося б.
3. Раніше, як я був міцніший, то я казав людям що подобається і воно потім подобалося!
4. На бронзову статую у нас не вистачить грошей.
5. Я вам кажу, що на цілі пам'ятника грошей "на православної вулиці" є сила-силенна, аби вміти їх зібрати.
6. Коли Криволап запитав Митр. Мстислава чи він отримав відповідь від о. Маєвського на свого листа, ММ сказав, що про пам'ятник ще ні, але він веде з ним іншу переписку – про приєднання їхньої парафії до УПЦ.

Засідання з Митр. Мстиславом дійшло до кінця. Ми вирушили назад до Консисторії продовжувати паради. Ми

погодились, що я "якось" повідомлю скульптора А. Дарагана не працювати більше над пам'ятником. Ми запланували і узгіднили чимало справ для посвячення землі під пам'ятник на Провідну Неділю 3 травня 1981 р., зразу після Служби Божої в Церкві-Пам'ятнику. Це було мабуть найпродуктивніше засідання Комітету за останніх п'ять років.

Повернувшись додому я зразу потелефонував до о. Маєвського розповісти йому про долюobelіска, бо він хотів слати свого листа-критику до преси, а я порадив йому почекати на вислід засідання 14 лютого 1981 р. Він був вдоволений наслідками засідання і запланував написати листа скульпторові Капшученкові.

Я також розповів п-і Петренко про наслідки засідання і попросив її познайомити мене ще й зі скульптором М. Черешньовським.

Митр. Мстислав затверджує пропозиції Комітету і переходить в Почесний Комітет

20 січня 1981 р. потелефонував Ю. Криволап і повідомив, що ми нарешті отримали листа від ММ в якому він згоджується: щоб пам'ятник поставити на правому боці Церкви-Пам'ятника; щоб посвятити землю під пам'ятник на Провідну Неділю 1981 р.; затвердив запропонований склад Почесного Комітету. Підкреслено вітає в ньому о. Петра Маєвського; ММ попросив перевести його зі складу Ділового Комітету до Почесного. У наших умовах праці це були дуже добрі відомості. Це дозволяло нам вільно діяти принаймні у деяких ділянках. Для заохоти, це я підтвердив листом до Ю. Криволапа того ж дня [23].

Початки праці з Капшученком

Як згадано вище, я познайомився зі скульптором Петром Капшученком 8 лютого 1981 р. телефоном і листом. 15 лютого я знову говорив з ним і висловив бажання його відвідати. Він радо вітатиме мене. Обіцяв не забувати мого прохання і думати над пам'ятником.

Не отримавши від нього обіцяного листа, я знову потелефонував до нього (21 лютого 1981 р.) і мусів довго заспокоювати його. Він продовжував страждати від того, що його не знали і раніше не запросили творити пам'ятник. Я знову прийняв усю вину на себе і радив не тупцюватися у минулому, бо ідея пам'ятника є більшою за кожного з нас і наші сьогоденні почуття є за дрібничкові у порівнянні з історичною подією над якою працюємо. Закликав його не нехтувати нагодою яка трапляється, бо якщо справді він стане скульптором то то буде все що в історії лишиться, що він був скульптором пам'ятника Митр. Липківському – першого в усьому світі та ще й у Баунд Бруці!

Від Капшученка я почув, що нами вибраний проєкт Дарагана ("обеліск") є дуже не пропорційний і що пам'ятник зображений на ескізі, який я йому прислав, є багато кращий за вибраний; що Голодик є природний талант, але без школи і від нього нам нема чого сподіватися; щоб пам'ятник Митр. Липківському був кращим за всі ті у Баунд Бруці він повинен бути постаттю.

Моя перша зустріч з П. Капшученком

Я відвідав Капшученка 14 березня 1981 р. у його домі у Філядельфії. Його родина – дружина і донька тепло гостили мене. Зі скульптором я провів дві години у його

робітні. Ми домовилися, що він зробить нам яких 5-6 постатей Митрополита через яких 3-4 тижні і ми заплатимо йому по \$130 дол. за кожен. Я подарував йому книжку протоєрея Митрофана Явдася: УАПЦ, документи для історії. Я був вражений талантом п. Капшученка – він так вміло і швидко творив маленькі фігури людей з запланованим виразом обличчя і всієї постаті! Такого навчитися неможливо, з таким талантом можна лише народитися.

Через місяць, 19 березня, я, Криволап і Шевченко відвідали Капшученка, щоб оцінити макети статуї для пам'ятника. Ми побачили 6 фігур. Всі вони були досить подібні, різнилися деталями, але ні одна не захопила нас. Та треба було поступати вперед. Я сконцентрувався на фігурі з піднятою вперед правою рукою, лише попрохав-переконав Капшученка, щоб він зробив ще одну і надав їй трохи динаміки та сили характеру. Ю. Криволап підняв питання жезла для єпископської ознаки фігури. Ми поконсультувалися телефоном у місцевого пароха – о. Михайла Борисенка. Він пояснив, що панагія є певною ознакою єпископа, а жезло може, або й не мусить бути. Ми розійшлися на тому, що Капшученко поспробує висловити динаміку і силу ще у двох фігурах – з жезлом і без. Цього разу О. Шевченко заплатив Капшученкові \$780 дол.

До Капшученка О. Шевченко приїхав з півночі, а ми з Криволапом з півдня. Я підібрав Криволапа поблизу Балтімору і ми їхали одним авто. По дорозі Криволап розповідав, що він потроху здобуває довір'я у Митр. Мстислава і що ММ уже щиро хоче пам'ятника. Ознакою довір'я є відкриття особистих думок про справи в Церкві, а найсимволічніше це те, що Митр. Мстислав частував Криволапа своїм знаменитим борщем.

25 квітня 1981 Капшученко повідомив мене, що він виготовив ще 4 фігури у декількох градаціях динаміки. Грошей за них він не братиме. Як ми й домовилися, 30

квітня, по дорозі до Баунд Бруку, я заїхав до Капшученка і взяв з собою всі 10 фігур з надією, що після посвячення землі Комітет зможе їх оглянути.

Посвячення землі

На Провідну Неділю, 3 травня 1981 р., після Служби Божої в Церкві Пам'ятнику, Митр. Мстислав, вже надворі, урочистим словом і короткою Службою Божою у сослужінні з протодияконом В. Поліщуком посвятив землю під пам'ятник. Саме місце ми позначили великим білим хрестом та портретом Митр. Липківського (ст. 178, 179, 180).

Після посвячення, Митр. Мстислав звернувся до присутніх комбатантів:

Мої дорогі! Я дуже дякую, передовсім вам побратими, дорогі, що з вами і мені прийшлося разом бути щасливим вояком Української Армії, що ви сьогодні, й цього року зійшлися такою гарною прекрасною громадою із своїми прапорами. Нехай Господь Бог нагородить, нехай буде для вас радістю, що ми без різниці, без різниці наших поглядів, без різниці нашого віровизнання, як діти Христові, зібралися щоб бути тими, що несуть Хрест Христовий на своїх плечах. Я вам всім сердечно дякую.

Десь Генерал ще Григоренко десь був, бачив його, молився з нами.

(тут Петро Матула показує Митр. Мстиславу листа-привіт від о. П. Маєвського, щоб прочитати..., бо це було наперед узгоднено з ММ.

ММ: Чекай, чекай.)

Отже, і йому теж, що він як комбатант теж був з нами.

Мої дорогі, я вам сердечно дякую, і хоріві. Але чекайте, Тарасе. Мої дорогі, я всіх вас, хочете..., куди йдять на могилки і ви владики йдять, підспішіть, але я не можу, я ще перейду на там той бік, ви, хлопці з хрестами, з патеріцями і з тими от, перейдіть сюди. А ви мені дайте тільки таких, знаєте, 5-6, щоб ми там, там є наші громадські діячі, всі заслужені. Ми підемо ще й за них помолимося. Добре?! Дякую сердечно всім вам. А ви отці йдять, бо там люди, розумієте, прошу я вас, аж пишать, шукають ... [священиків для відправи панахидок на могилах]

П. Матула: То можна прочитати, Владико?

ММ: Але чекайте, чекайте.

(Гамір... розходяться..., чути голоси втихомирення.)

ММ: Ой, Боже. Читайте. Тут прислав привітання один з учасників Собору 21-го року, отець... Петро... (П.М. підказує: "Маєвський") Маєвський. Читайте, читайте.

П. Матула читає:

ПРИВІТАННЯ

Вельмишановні члени Комітету і уся Церковна Громадо! Сердно вітаю Вас в день Освячення землі, на якій має в скорому часі стати Пам'ятник Первосвятителі Церкви-Матері всієї України, Митрополита о. Василя Липківського. Пам'ятник біля Церкви-Пам'ятника, в осередку Церкви – у постаті пророка-проповідника – мученика за Церкву й свій народ.

Вітаю Вас, як сучасник-співпрацівник Митрополита й бажаю Вам сил й Божого натхнення для довершення того великого й святого діла.

При цьому висловлюю свою братню пошану й признання Блаженнішому Митрополитові Мстиславові за його

ширу участь і допомогу в побудові Пам'ятника.

Нехай Бог благословляє нашу, хоч не свою, рідну землю на якій оце стоятиме Пам'ятник на славу усій нашій Церкві!

З братньою пошаною, о. Петро Маєвський.

ММ: Дуже дякую. Ви тільки дайте це до газети, цей лист.

П.М.: Добре. (читає далі):

(п.с. Додаток) Жалую, що не можу прибути на це Освячення землі; молю Бога, щоб скріпив мої сили взяти участь в Освяченні Пам'ятника. На видатки Освячення землі вкладаю пожертву – чек в сумі 100 (сто) доларів.

о. П. М.

* * *

Успішне посвячення землі під пам'ятник було нашим великим поступом і досягненням. В одному з листів до членів Комітету я висловив своє почуття: Як рядовий спостерігач, хочу висловити своє товариське признание кожному в Діловому Комітеті за добре пророблену роботу, яка завершилась посвяченням землі під пам'ятник! Особливо хочеться підкреслити великий вклад праці Олексія (Шевченка) в підготовці самого посвячення.

Згодом, вдома, я змайстрував знак і встановив його на посвяченому місці (ст. 180):

На цьому посвяченому місці
Буде побудований пам'ятник
Великому Митрополитові України
Бл. П. Василеві Липківському

Знак вийшов гарним, величиною 18" x 48" (46 см x 122 см), блакитними літерами на жовтому тлі, у блакитній рамці.

Була й справедлива критика урочистості посвячення

землі. Наприклад, проф В. Завітневич зауважив: "Хіба ж так посвячують?! – тисячі на цвинтарі, а лише горстка на посвяченні!"

В мені також десь глибоко було засіло якесь невдоволення, але воно лише згодом вийшло на поверхню. Я відчував, що Митр. Мстислав не з відповідною гідністю повівся з о. Маєвським, згадуючи його як такого собі одного з учасників Собору 21 р., ніби таких серед нас було більше. Тим часом, о. Маєвський не тільки брав участь у Соборі 1921 року, а і був висвяченим Митр. Липківським, листувався з ним, помагав йому матеріально, і на час посвячення землі мабуть був одинокою живою і безпосередньою ланкою з Митр. Липківським. "Привітання" від нього заслуговувало на урочисту і шанобливу увагу. Воно не тільки не удостоїлося такої уваги, а Митр. Мстислав, перед читанням Привітання, заохочував присутніх отців іти собі на цвинтар, бо там люди "аж пишать" чекають на них. Такий кінець посвячення дуже збіднив урочистість події.

"Слідуюче засідання..."

Зразу після посвячення землі, засідання Комітету не відбулося і оцінки 10-ти фігур від Капшученка також. Посвячення землі було добрим поступом і досягненням. Тепер Комітет мав всі можливості зробити такий же поступ з вибором пам'ятника. Бракувало лише "слідуючого засідання" Комітету. Головною затримкою цього разу була відсутність Митр. Мстислава, який часто бував поза Баунд Бруком, а то й поза Америкою. Ми мали мати засідання 23-го травня 1981, але через слабкість організації, засідання не відбулося. 20-го червня ('81) я возив панство О. і Г. Воскобійників, щедрих жертводавців на пам'ятник, до Капшученка, щоб

вони ближче познайомилися з проєктом. Це дало Капшученкові ще одну нагоду покритикувати Комітет, що після посвячення землі (3-го травня '81) Комітет ще й досі не мав назначеного засідання для оцінки його проєктів.

У листі до мене, за 29 червня '81, Капшученко продовжував виливати мені свою критику Комітету: І Ви не обурюєтеся?! А Комітет же зветься "Діловий"! Виходить, щоб поговорити між собою "діловому комітетові" часу більше потрібно, як виліпити скульптору Митрополита!, писав він.

Я відписав, що я йому повністю співчуваю, бо сам ще не переставав весь цей час їх підганяти. Сликакова швидкість праці Ділового Комітету і мені коштує віку. 26 липня 1981 Капшученко повідомив мене, що він уже цілком скінчив свою справу і що я можу забрати від нього моделі статуї пам'ятника та висловив надію на скоре засідання Комітету.

Засідання 26 вересня 1981 р.

Нарешті Криволап повідомив, що зможемо мати засідання на 26 вересня з участю ММ, тобто – 5 місяців після посвячення землі. 25-го я на працю не пішов, а вирушив у дорогу. Заїхав до Капшученка у Філядельфії, забрав всі його моделі, і після "поседеньок" з ним і дружиною, вирушив до Нью Джерсі.

У суботу 26-го вересня у Консисторії, я розклав на двох столах усі твори Капшученка (яких 20!) і ми чекали на ММ, який мав заїхати після нарад у Культ-Центрі про святкування 60-тиліття Собору 1921 року. Присутніми були: о. Біляк, проф. Завітневич, п-во Кузьмичі, Оля Криволап, Анастасія Грибович та Діловий Комітет – Криволап, Матула, Шевченко.

Кальман. (Щодо святкування Собору 1921 р., були зауваження, що це вони вишукують всякі дати для святкування, щоб зібрати грошей для закінчення Культ-Центру, бо уже є 300 тисяч боргу. Може це пояснювало чому в оголошеннях про відзначення 60-ліття ніколи не згадувалося побудову пам'ятника Митр. Липківському – таку природну складову частину відзначення 1921 року.?)

Прибув Митр. Мстислав, сів перед виставленими фігурами, понарікав на окуляри і втихомирився. Ю. Криволап підказав мені, щоб я починав. Я сказав декілька впроваджуючих слів, а ММ тоді сердито, мов, "на мене напирють..., священник, о. Маєвський – за багато хоче, не реаліст... а скільки то буде коштувати!?! Скажіть мені що то буде коштувати, тоді будем оглядати?!" Кажу, що ось виберемо тоді оцінимо і додав: о. Маєвський пересилає тисячі (доларів) на пам'ятник і, звичайно, хоче знати як виглядатиме пам'ятник. Я зробив знімки з цих фігур і послав йому. ММ тоді: ну і що?! Та, Кажу, розкритикував усе, той годі. Чомусь це заспокоїло Митр. Мстислава і решта засідання пішло гладко. Він вибрав "мою" фігуру і порадив її розробляти. Я трохи необережно похвалив його вибір, кажучи "Ви маєте добрий нюх". Але це йому сподобалося, бо він додав: "[іконописець Петро] Холодний не випустить свого твору у світ поки не почує моєї опінії."

Як я і сподівався (і хотів), ММ (та й інші) був вражений кількістю роботи, яку виконав Капшученко. ММ декілька разів на протязі засідання висловлював Капшученкові признання за його вдумливість і шукання. Він знав що шукати, казав ММ; той, що там не виріс, не пережив того, не може створити правильного змісту. Коли ММ висловлював ці свої думки другий, чи третій раз, Ю. Криволап, чи бажаючи дати мені признання, чи "охолодити" ММ до Капшученка, перебив монолог кажучи мов, (Капшученко) вдумався-то-вдумався, а справді, якби Матула не їздив до нього та не критикував та

не радив, то мабуть не було б цього "вдумання". Хоч мені й було приємно чути це признання, але я мусів був перебити Криволапа і поміг ММ скінчити свій монолог хвалячи Капшученка.

Трохи пізніше, я запитав Митр. Мстислава, що ось після вибору проєкту, як детально він хоче брати участь у праці Комітету? Може ми вже можемо виконати більшість праці не турбуючи його? Він відповів, що в ключевих подіях він хоче брати участь. На жаль, це було не те, що я хотів почути. З такою відповіддю, Криволап не перестане хотіти мати "чорним по білому" дозвіл ММ на кожний найменший крок праці Комітету.

П-і А. Грибович повідомила ММ, що хтось там плянує звернутися за дозволом поставити у Баунд-Бруці пам'ятник Мазепі. Митр. Мстислав відповів: "То добре, хай фінансують, є прекрасний проєкт на такий пам'ятник і є місце. То добре, що вони хочуть, **бо ось з пам'ятником Митр. Липківському, якби ці ентузіясти не почали, я б ніколи не заініціював.**"

Після гутірок, коментарів, і взагалі веселого спілкування з присутніми, в доброму настрої, обнявши кожного, ММ відійшов. Решта Комітету з о. пропресвітером С. Біляком включно, продовжили нараду. Рішили видати пресове повідомлення про вибір пам'ятника. Я зголосився його виготовити і розіслати до преси. о. Біляк включатиме відозву про жертвування на пам'ятник в обіжниках Консисторії. Примітка: о. Біляк, ставши головою Консисторії (на 10-му Соборі) почепив портрет Митр. Липківського у головній канцелярії Консисторії. До тепер такого там не було.

Знову у Капшученка (26-IX-1981)

Після цього я зібрався і вирушив до Вашингтону, щоб ще заїхати до Капшученка у Філадельфії. Перед від'їздом я повідомив його, що заїду. У нього я був о 9-й веч. Розповів про засідання і він погодився швидко взятися за вироблення нової, більшої фігури враховуючи наші зауваги. Він також виробить архітектурну обробку усього пам'ятника. Коли я згадав, що п-і В. Кузьмич має обіцянку від архітектора Ярослава Січинського, безкоштовно викінчити пам'ятник архітектурно, Капшученко, у протигагу до попереднього свого ставлення до такої пропозиції, цього разу запропонував ділитися з кимось цією роботою. Він все зробить сам. Згода, кажу. (Це питання знову вирине, коли Капшученко домагатиметься архітектурних креслунків.)

Як виявилось, Капшученко уявляв свою роллю архітектора по своєму. Тобто, він хотів створити лише вигляд усього пам'ятника, а підготувати креслунки і специфікації для його виконання він не брав у свої обов'язки. Я мовчки згоджувався з таким підходом, бо не бачив у Капшученка фізичних можливостей займатися архітектурними креслунками і сумнівався чи він мав потрібний досвід, а особливо для конструювання залізобетонного фундаменту і т.п. Саму 7-ми футову бронзову постать він зможе привезти і поставити за 50 тисяч дол. Пізніше, цей кошторис Капшученко змінив на 60 тис. дол. без встановлення фігури на постамент. А для поставлення фігури, Капшученко запропонував нам додатковий контракт на 2,000 дол. Ми втрималися. Пізніше, наш будівник, Володимир Безсонів, виконав ту роботу за 350 дол.

(Додому я приїхав о 3-й год. ранку, бо по дорозі не витримував і мусів заснути на яких 10-15 хв., а проспав аж пару годин.) О 10-й ранку потелефонував Капшученко

випитати мене про додаткові зауваги на його моделі. 29 вересня я виготовив і розіслав до газет пресове повідомлення про вибір постаті для пам'ятника.

Засідання 20 листопада 1981 р.

17 жовтня 1981 р. потелефонував Капшученко, що він уже майже готовий показати нову більшу модель і що ми повинні готувати для цього засідання. Говорив, що бачив прес-повідомлення у Свободі про вибір пам'ятника. Все гаразд, але краще було б не згадувати, що він запропонував аж 20 проєктів, бо його колеги "колотимуть" його, що він придобрювався до Комітету, переважно пропонують 3-4.

Знову, з великими труднощами було узгоджено дату 20-го листопада для слідуєчого засідання. Тяжко було "вловити" Митр. Мстислава у Баунд Бруці між його поїздками. Тепер він був на Флориді, після неї він мав летіти до Австралії. Цього разу Капшученко мав прибути на засідання зі своїм викінченим проєктом. Ми домовилися зустрітися біля Консисторії перед засіданням.

Засідання почали о 7-ій вечора. Оглядали модель пам'ятника. Виглядало гарно. ММ був у доброму настрої. Говорив, що мистець вчувся у дух і добу Липківського і добре передав. Питав Капшученка звідки він є, хвалив його мову. Жартував – питав де ж дівся товар з коробки з під "Курвас'є" (кон'яку), яку Капшученко вживав для пакування моделі...Ю. Криволап підхопив цей "натяк", скоренько зібрав з нас по 5 дол. і вийшов купити пляшку "Курвас'є". Запропонував чарку Митр. Мстиславові, але він категорично відмовився, мов, я вже своє відпив. Згодився на зельтерську воду. А як запропонували долити йому води, то він відмовився: я ж не верблюд.

ММ запропонував Капшученкові відмалювати епітрахиль Петра Могили, що в музеї, для статуї мтр. Липківського. Він є досить оригінальний – має 12 вигнутуваних апостолів. Також запропонував свою митрополичу рясу як модель. Пожертвував 100 дол. на пам'ятник. Одобрив, щоб Митр. Липківський мав на собі лише панагію, без хреста, Згодився з моєю заувагою, що рука постаті не закликає, а спиняє - треба змінити. Також треба змінити нахил голови. Забажав 20 знімок з моделі, щоб взяти з собою до Австралії - хоче там зробити збірку для пам'ятника.

Модель пам'ятника

3 грудня 1981 я вислав листа до о. Маєвського, Капшученка, Криволапа, Шевченка, Кальмана, Кохно, і Воскобійника з текстом до знімки моделі пам'ятника для преси для їхніх зауваг. Того ж дня отримав від Капшученка знімки моделі пам'ятника. На жаль, знімка не виглядала добре, модель не була професійно викінчена. Я потелефонував до Капшученка і поділився з ним своїми заувагами. Він запевняв мене, що в газеті всі недоліки затуманяться і все буде гаразд. Все ж, я радив йому не робити такої самої кольорової знімки для поштівки, яку хоче виготовити Комітет, бо, аргументував я, – у газеті воно якось мине, а поштівка буде тривалішим документом.

Капшученко мене дивував такою легковажністю своєї репутації. Це тим більше, що він уже мріяв, що в пресі появиться зауваження, що він не тільки майстер на маленькій скульптурі, а ось і монументальну створив.

Пані Петренко також чекала на цю знімку, щоб помістити її на обкладинці "Віри". Я передав їй отриману знімку.

На дригий день, (4 грудня '81), о 7:30 ранку потелефонував Капшученко і попрохав не розповсюджувати до преси знімку моделі пам'ятника. Він передумав нашу вчорашню розмову і вирішив ще попрацювати і над пам'ятником і над новою знімкою. Я висловив йому свою втіху за таке його рішення. Пізніше, того ж ранку, я почув від н-ї Петренко, що вона такої знімки у ВІРІ поміщати не буде. Я повідомив її, що Капшученко згодився ще попрацювати над макетом і знімкою. Цього ж дня, я написав Капшученкові про рішення н-ї Петренко та заохочував його не спішити, а викінчувати модель пам'ятника якнайкраще.

Після цього листа все було спокійно. Я думав, що Капшученко тихо собі удосконалює модель і знімку. Аж раптом 18 грудня отримую від Капшученка листа, писаного 16 грудня (31). В ньому він вилив всі свої жалі, що хтось вимагає від нього професійности і *"вже тиждень як повернувся до своїх основних зайнять (меленьких скульптур), щоб своєю професійною працею заробляти на хліб насущний."* *"Пробачте, але гадаю, що листовні чи телефоничні зв'язки не можуть бути добрими для докладних вияснень моїх заторкнутих справ."*

Я відповів йому коротеньким листом та пояснив, що пишу лише пару слів, бо в родині похорон (помер Олін тато) і завтра раненько рушаємо до Баунд Бруку. В листі я лише попрохав Капшученка прочитати мій лист з 4-го грудня ще раз, лише цього разу бути свідомим, що пише йому приятель, який бажає лише добра і успіху. Те саме і від н-ї Петренко. (Сам же, почав плянувати – коли я зможу поїхати втихомирювати Капшученка.)

Капшученка я зміг відвідати 26 грудня '81. Я прочитав йому останнє речення з його листа (*"Пробачте, але гадаю, що листовні чи телефоничні зв'язки не можуть бути добрими для докладних вияснень моїх заторкнутих справ."*) і запитав його -- ось я є перед Вами безпосередньо, без

телефонів і листів, спеціально приїхав почути вияснення справ. Як і можна було сподіватися, Капшученко не мав чогось конкретного. Він лише почав нарікати, що О. Шевченко аж 20 днів не слав \$120 дол. за знімки для його друга-фотографа Михайлюка.

Потім він підійшов трішечки ближче до того, що "наболіло йому на душі" і запитав: а що то за Петренко, чому вона так категорично відмовилася друкувати знімку, що вона за авторитет? Я сказав йому, що вона редагує журнал ВІРУ і вона за нього дбає.

Після цього, розмова розпливалася. Згодом ми спрямували її на полагодження деяких конкретних справ: вибрали нову знімку моделі пам'ятника; узгіднили текст під нею для преси; устійнили загальні розміри постаменту.

Хоч ці деталі можна було поладити поштою і телефоном та треба було бодай ними оправдати мою поїздку: 12 годин, 6,5 з них за керівницею, 310 миль (500 км).

Я запропонував п-і Петренко нову знімку моделі пам'ятника для обкладинки Віри, яку я вчора привіз від Капшученка, але вже було запізно, вона помістила якусь іншу. Я повідомив Капшученка про це і, навіязуючи до вчорашньої зустрічі, я запропонував йому, що якщо б він не був вдоволений Митр. Мстиславовим вибором постаті, то ми можемо зустрітися з ММ і ще раз переглянути його вибір. Капшученко радо прийняв таку пропозицію. Йому більше подабається та постать де права рука благословляє, а ліва торкається хреста на грудях.

27 грудня 1981 р. потелефонував до Криволапа і запропонував, щоб ми запросили Православну Лігу допомогти нам в будові пам'ятника. Це було б відповідно, бо вони шанують Митр. Івана Теодоровича, якого висвятив Митр. Липківський та прислав його до Америки очолити Церкву. Криволап погодився поспробувати влаштувати таку зустріч. При цьому я розповів йому про свою вчорашню поїздку до Капшученка.

Умова з П. Капшученком

На початку березня 1982 р. я виробив чорновик умови між Комітетом і Капшученком. Перед обговоренням її у Комітеті, я вирішив почути початковий відгук на неї Капшученка. Я потелефонував до нього і запропонував прочитати йому свій проєкт умови. У відповідь Капшученко напав на мене, що "так справу не робиться! На сьогодні вже мусіли бути бути розписані обов'язки між комітетчиками і робота мала кипіти..."

Я пригадав Капшученкові про реальні справи, тобто як Комітет працює, як мало там є ентузіазму і т.п. Закликав його бути по моему боці і тішитися, що принаймні ми можемо діставати апробату Комітету за зроблену роботу.

Проговорив я з Капшученком півтори години "товчучи воду в ступі". Потім він втихомирився та почав вибачатися, що мене не зрозумів. Тоді я пояснив йому, що не можу замовити креслунків постаменту, бо він не дав достатньо деталей про свій твір, та що ми ще не можемо мати з ним кінцевої умови, бо він ще не дав мені ні речення на свою працю, а ні реальної ціни за неї.

Я запевнив його, що його уява, щоб він рішав деталі викінчення уже на місці будови з контрактором не є реальною. Треба абсолютно все мати на креслунках і у специфікаціях, і відхилятися від них треба якнайменше, бо кожна зміна буде коштувати і то дорого. Тоді Капшученко попросив почекати з умовою, щоб він довідався дещо про справу виливання фігури пам'ятника. І теж саме з деталями постаменту – ось він їх перегляне, устійнить і дасть мені знати, бо ж він хоче бути архітектором пам'ятника.

Дискваліфікація архітектора

Тут мова йтиме про наші стосунки з о. І. Кульчицьким. Тому, що ця історія почалася і кінчилася у відносно короткому часі, я розповім її повністю, щоб потім до неї не повертатися.

На початку 1982 р. я вже чувся, що справа вироблення фігури для пам'ятника є майже запевнена. Прийшов час планувати будову постаменту, фундаменту, навколішньої площі і т. п. Для цього я нав'язав співпрацю з о. Іваном Кульчицьким, який, крім того, що був професійним архітектором, був партнером у будівельній фірмі, яка могла була поставити пам'ятник.

На протязі 1982 року ми мали декілька нарад з о. Кульчицьким у Баунд Бруці (Він жив і працював поблизу Баунд Бруку). Тими нарадами, телефонами та листами ми виробили контракт між ним та його фірмою і Комітетом Пам'ятника, який уже був готовий для розгляду та підпису Комітетом. Але до цього ніколи не дійшло. Митр. Мстислав не бажав, щоб о. Кульчицький співпрацював з Комітетом. Про своє ставлення до о. Кульчицького він давав нам знати, але я не розумів його "сигналів". Наприклад, ще на початку 1982 року ми з Криволапом мали побачення з Митр. Мстиславом виключно у справі нашої співпраці з о. Кульчицьким. Я розповів, що маю двох місцевих фахових архітекторів – Б. Котися і о. Кульчицького – які дадуть нам свої коншториси за свою працю. ММ перестеріг, що о. Кульчицький взяв був колись від когось надмірно, отже він не є бажаним... Я пропонував, що те до цього не стосується, бо ми матимемо контракт і т.п. Ми розійшлися на тому, що дістанемо коншториси від обох архітекторів і тоді виберемо. При відході ММ жартуючи заявив, що "любить мене навіть більше ніж Криволапа". Ми трохи пожартували з цього, він

нас благословив і ми пішли. Присутнім також був о. Істочин, він лишився. (Я навмисно занотую тут декларації "любоби", щоб нижче читач зауважив справжнє почуття ММ до мене.)

Потім я шкодував, що не зрозумів на скільки ММ не бажав о. Кульчицького, бо співпрацював з ним майже до кінця 1982 року і все на марно. Митр. Мстислав таки наклав своє вето на участь о. Кульчицького у будові пам'ятника. Чим о. Кульчицький "прогрішився" перед Митр. Мстиславом я так ніколи і не довідався. Ми встигли лише використати наш контракт для студії землі під пам'ятник, яке зробила фірма о. Кульчицького.

У засіданні з о. Кульчицьким у Культ-Центрі 11 вересня 1982 р. брав участь також П. Капшученко. Але цього разу він мав один зі своїх "непродуктивних" настроїв – він сердився і критикував, що ми ще не мали готових креслунків і кінчив "шапкою об землю" і покинув засідання.

Після цього засідання ми з о. Кульчицьким випадково зустрілися з Митр. Мстиславом і ця зустріч породила деякі нецікаві наслідки. Але про них нижче, під: Матула і Митр. Мстислав "змовляються".

Моя самотня зустріч з о. Петром Маєвським

(25-VI-1893 – 3-VI-1982)

25 лютого 1982 р. я нарешті зустрівся з о. П. Маєвським, якого, 60 років тому, у Києві, у Соборі Св. Миколая, у день Св. Миколая, 19 грудня 1921 року, висвятив у священники сам Митрополит Василь Липківський.

З о. Маєвським я познайомився 3 січня 1977 р., коли я

потелефонував до нього в Лос Анджелес поінформувати його безпосередньо про справу побудови пам'ятника Митр. В. Липківському. Після того ми були у постійному зв'язку листами та моїми телефонами до нього.

Перед цим, я був по праці декілька разів у Каліфорнії і навіть "пролітав" через Л.А., але відвідати о. Маєвського не виходило. Цього разу я ночував в Лос Анджелес і мав змогу провести з о. Маєвським біля двох з половиною годин.

Перед візитою, я потелефонував до о. Маєвського з готелю і він запевнив мене, що хоч він ще слабкий, бо видужує від "флу", але радий буде прийняти мене у будь-яку годину. Прибув я о 8-й вечора. Зустрів він мене у своїй маленькій, старенькій хатині, яка стояла поруч церкви Св. Володимира на Мелроз Аве. Отець Маєвський був маленької, щупленької будови. Був він у домашньому халаті та мав плетену шапочку на голові. Та "флу", у його вік (89 р.), мусіла виснажити його, бо пересувався він кволувато і навіть, здалося мені, похилитувався. Шкода мені було, що я навантажував його своєю візитою. Посадив він мене, а сам пішов причепуритися.

Його помешкання виглядало типовим для самотнього чоловіка та для людини пера. Стіл, полиці і все що мало площину, було закладене стосами паперів, папок, книжок і т. п. Та будучи вірним "традиції" таких господарів, він легко знаходив все, що хотів мені показати. Дружина о. Маєвського уже три роки перебувала у старечому домі, бо занедужала умово. Він старається відвідувати її кожного дня.

Повернувся о. Маєвський у цілком іншому вигляді – в рясі, з хрестом на грудях, в окулярах, без шапочки – раптово помолодшав та погарнішав. Від самого початку мене вразив голос о. Маєвського – голосний і чіткий, з твердим і певним характером. І це, не зважаючи на вік і хворобу. Також ментально о. Маєвський аж ніяк не постарів. У розмові він розвивав скомпліковані думки з багатьма відгалуженнями і

кожну з тих галузок він доводив до логічного кінця. Приємно було спостерігати, що його інтелектуальні факультети були у дуже доброму стані. Недомагав він лише трохи слухом, але справжніх труднощів у розмові ще не було.

Пам'ятник, тобто - модель пам'ятника (Капшученка), о. Маєвському подобався, але він хотів ще кращого і висловлював свої поправки і додатки і в телефонних розмовах і тепер при зустрічі. Можна було б думати, що зробивши такий величезний поступ з впровадженням Митр. Липківського до Баунд Бруку, він уже не "розгойдуватиме човна", але о. Маєвський був не з таких. Він був той хто найбільше заставив нас шукати кращого від обеліску пам'ятника і він нуртує і тепер. Фігура, каже, є гаразд, за винятком бороди, яка повинна бути рівніша внизу, а не заокруглена. А ось постамент не гармонує з фігурою. Постамент також повинен відзеркалювати силу характеру фігури і величину подвигів Митрополита. Ось він напише до скульптора Капшученка...

Ми вже були поступово примирювалися з постаментом, бо він трохи таки гармонує з Церквою-Пам'ятником, про що й дораджував же сам о. Маєвський. Що ж, треба дати йому належне – він продовжував шукати досконалість.

Отець Маєвський бачив великі зміни у ставленні "Баунд Бруку" до Церкви 21-го р. та до Митр. Липківського. Процес будови пам'ятника уже досягнув дуже багато. На цій основі він розпочав процес приєднання його парафії Св. Володимира до юрисдикції УПЦ. Хоч є розходження в статутах і вони хотіли б затримати за собою характеристику відродженої УАПЦ та забезпечити за собою право виходу. (Та добре, що о. Маєвський відійшов ще з вірою у добрі зміни в УПЦ в США, бо з побудовою пам'ятника нічого справді не змінилося.)

Отець Маєвський мав у себе цінну музейну річ – антимінс Митр. Шептицького – який він мав на думці передати до музею УПЦ в Баунд Бруці. Тим часом, Кардинал

Сліпий, з пошани до Митр. Липківського, пожертвував 500 дол. на пам'ятник Митр. Липківському. Це дуже приємно вразило о. Маєвського і він передав антимінс Митр. Шептицького Кардиналові Сліпому.

Колись о. Маєвський питав мене листом – звідки взялася ідея пам'ятника? В листах я йому того не описував, а тепер розповів. Зasadничо, все почалося з “ПРОПОВІДЕЙ” Митр. Липківського, які зберіг і видав о. Маєвський і які й породили в мені ідею пам'ятника.

Отець Маєвський журився куди подіне свою бібліотеку і архів. Він має, ще з Києва, Євангелію, кращого перекладу ніж Куліша видану в Москві у 1907 р., у двох мовах – ліва сторінка старослов'янською, а права українською. Також має кишеньковий формат тієї Євангелії, лише українською, видану у Москві 1913 р. Мабуть передасть до бібліотеки консисторії УПЦ.

Я прочитав о. Маєвському цитати з проповідей Митр. Липківського, які я вибрав для постаменту пам'ятника. Вони йому сподобалися.

Перед відходом о. Маєвський говорив мені, що Бог ще за ним доглядає, бо він є той, що ніколи не брав ні копійки за треби, ніколи не домагався підвишки, ніколи не гнався за грішми і сьогодні ще є в стані платити за дружину 44 дол. в день за опіку в будинку для немічних (nursing home). Штат говорив йому – віддай, мов, свої гроші нам і ми будемо втримувати дружину, але він на це не пішов. Втримуватиме сам поки зможе, а потім простягне руку за милостинею.

Розпитував мене про мою родину, записав імена Олі, Оленки й Оксанки. Бідкався, що не має чогось передати їм. Я запевнив його, що з цієї зустрічі я везу багато для всіх нас.

На прощання він подякував мені за мою ініціативу пам'ятника. У відповідь я сказав йому, що це мабуть є лише проростання одного з тих зерен, які він сів усе своє життя.

Біля дверей, надворі, уже чекав його котик. Жива істота в хаті, є до кого заговорити, мовив о. Маєвський. Я вийшов, а котик зайшов.

Петро Матула
27 лютого 1982 р.

p.s. Після цієї візити, ми продовжували листуватися, але вже не довго, бо через три місяці, 3 червня 1982 р., о. Маєвський помер на 89-тому році життя. Я, звичайно був на похороні у Баунд Бруці (ст. 180), а пізніше брав участь у виробленні змісту на його нагробному пам'ятникові. Валентин Кохно приїхав на похорон із Чікаго. Чин похорону відправив Архiepіскоп Марко. Йому сослужили: о. Лимонченко, о. Гаюк, о. Шпаченко, о. Будний, о. Борисенко та ще декілька священників. о. Істочин провадив хором семинаристів. Архепі. Марко, у своєму прощальному слові представив біографію о. Маєвського, підкреслив його ідеалізм, його стояння осторонь від УПЦ. Але, як з ініціативи ОДУМу почали будувати пам'ятник Митр. Липківському, тоді о. Маєвський почав переговори про приєднання його парафії до УПЦ Митр. Мстислава.

Ми з Капшученком у Митр. Мстислава

24 березня 1982 я пригадав Капшученкові про наш намір (з минулого грудня) зустрітися з ММ для остаточного вибору фігури. Він думки не змінив. Телефонами через о. Істочина я дістав для нас побачення з ММ на 2 квітня 1982. Ми приїхали на домовлену 11 год. ранку до хати ММ. Як часто бувало на таких засіданнях, ММ полюблював говорити про пережите. Так було і цього разу. Ми провели з ним майже 3 години, а про фігуру говорили яких 30 до 45 хвилин.

Думали – що робити з лівою рукою фігури Митрополита. Капшученко мав з собою ще три нові фігури: ліва рука на серці, ліва рука торкається панагії, ліва рука спущена, але далше назад. Вибирали, вибирали та й лишилися з тим, що мали. Щодо снітрахилю, ММ цілком змінив свою думку і тепер радив робити фігуру без нього, щоб йому (Липківському) було вільніше, бо він з воза проповідував.

При відході я подарував ММ книжечку вашінгтонського жіноцтва про Україну, а він подарував нам по свіжо виданій книжці, з відповідним дарчим підписом – "Третя Залізна Дивізія" генерала Олександра Удовиченка.

Після того як ММ уневажнив нашу співпрацю з архітектором о. Кульчицьким, я домовився зустрітися з архітектором Богданом Котисем на другий день після побачення з ММ. Ми зустрілися у хаті моїх батьків у Мейселвуді, Н. Дж. За роботу, яку ми від нього сподівалися він запросив \$30 дол за годину з приблизною загальною ціною на 60 годин, або \$1800 дол. Абсолютно найвища ціна була б 100 год., або \$3000 дол. Він розумів, що я ніякої відповіді для нього не матиму поки Комітет не перегляне інші пропозиції, які я назбираю.

Знову у Капшученка (21-V-1982)

21-23 травня 1982 р. у Трентоні, Н. Дж. відбувався З'їзд ОДУМу. Тому що Трентон і Філядельфія є близькими "сусідами", я об'єднав нагоди і 21 травня їздив до Капшученка. Перед цим, ми листуванням пробували узгоднити умову (контракт) між нами, але назбиралось вистачаюче якихось абстрактних вставок від Капшученка, які потребували віч-на-віч обговорення. Наприклад, він хотів мати в умові таке: *"Для спокійної професійної праці при виїзді"*

постаті – узгідненої вже комітетом при персональній участі в обговоренні та особистих заввагах Владики Мстислава першого і духового Голови Комітету Побудови Пам'ятника Митр. В. Липківському скульптор П. Капшученко, виключає всякі втручання та не фахові корегування. Керується своїми професійними наставленнями, почуваннями і сумліннями. Погоджуючим лишається тільки фахове обговорення моделі висотою 24" в сирій глині перед її викінченням, але не приватне "думання". Скеровуючи завдання на загальне сприйняття-створення монументального вражіння цілості постаті по можливості наближеної до (хоч скупих) портретних матеріалів та пов'язаної в ідеї створення загальної цілості пам'ятника умисно поминаючи для цієї цілі детальність та окремі поодинокі персональні враження та забаганки."

Це таку вимогу він вставляв у контракт, а тим часом, використовував і запрошував мої "втручання". Або ось така розмова з ним:

КАПШУЧЕНКО: Ви повинні були дати мені повний опис-специфікації що ви хочете.

МАТУЛА: Ви є мистець-авторитет, Ви створіть і переко-
нуйте нас, що Ваш твір є найвідповідніший.

КАПШУЧЕНКО: Я є продукт советів, я не грамотний у церковних справах. От якби ви дали мені вільну руку, я створив би вам фігуру, що була б ох ще й яка!

МАТУЛА: То ж це є те що ми від Вас цілий час споді-
ваємося.

КАПШУЧЕНКО: Ег, ви б не мали тоді пам'ятника.

(В подібному дусі, коли у 1983 р. ми вже працювали з новим архітектором, Тарасом Добушем, і 25 червня я попросив його запросити Капшученка, щоб Капшученко, як хоче, перевірів креслунки, Добуш відпросився, бо з Капшученком тяжко розмовляти, тяжко знати, що він говорить.)

На щастя, при обговоренні нашої умови, Капшученко погодився, що більшість його вставок у контракті не належать і ми повернулися майже до початкового варіанту умови.

[Тут зроблю маленьке відхилення від теми і подам читачам цікаву деталь з історії. Скульптором пам'ятників Тарасові Шевченкові у Харкові, Києві і Каневі був Матвій Г. Манізер (вчитель Л. Молодожанина). "Перемога в конкурсі далася йому не легко. Перед тим, як приступити до створення проєкту, Матвій Манізер багато працював над пізнанням образу поета, його неосяжного внутрішнього світу, його багатогранної творчості – поезії, прози, мистецької спадщини, "Щоденника", прижиттєвих фотографій, автопортретів та портретів тощо. Щоб глибше перейнятися шевченківським образом, Матвій Манізер здійснив тривалу мандрівку по місцях, пов'язаних із ім'ям Кобзаря. З цією метою він проїздив до півтори тисяч кілометрів." Зінаїда Тарахан-Бережа: "СВЯТИНІЯ – Науково-історичний літопис Тарасової Гори", Київ 1998, ст. 409]

З'їзд ОДУМу в Трентоні, Н.Дж.

(21-23 травня 1982)

На диво, цей з'їзд, який відбувався по сусідству з Баунд Бруком, в якому вже роками одумівський Комітет працює над пам'ятником Митр. Липківському, як постановив ОДУМ,

цей з'їзд не мав справи пам'ятника на порядку денному. Це тим більше не зрозуміло якщо пригадати, що навіть засідання Комітету Пам'ятника скликалося на зустрічі ОДУМу у Канаді, та на з'їзді ОДУМу в Гошен, Індіана!

То ж, довідавшись про це, я "вдарив на сполох" і справу пам'ятника було включено у програму з'їзду. На з'їзді, крім доповіді [32], я вів лінію, що ОДУМ започаткував золоту ідею, але тратить її, бо не працює над її здійсненням. Щоб ОДУМ міг продовжувати привласнювати ідею пам'ятника, він повинен вкласти більше праці. Як врахувати, що все що до сьогодні досягнуто, досягнулося аж за сім років, то тоді успіхи виглядають не пропорційними до вкладеного часу. А це тому, що ОДУМ, як організація, не брав участі. А шкода, бо крім обов'язку перед громадою, ОДУМ має історичну нагоду відкрити Митр. Липківського для себе і для української спільноти.

Це спонукало Криволапа додати: Колега Петро, якого я "люблю і шаную", журиться, що мало зроблено, але журитися не варто, бо пам'ятник Шевченкові який будувався всим світом і то не швидше. Ось я напишу історію пам'ятника і там я роз'ясню багато справ.

Це звучало дещо зверхницько і уневажнювало дальшу дискусію, але це було у звичному стилі Ю. Криволапа.

Несподівана "сповідь"

На третій день, після з'їзду у Трентоні, 25 травня, телефонує до мене на працю Ю. Криволап і викладає мені таку свою поставу: Петре, ми не можемо більше зволікати з пам'ятником. Я є "виконуючий обов'язки голови Комітету" і ним буду поводитись, бо Митр. Мстислав зволікав і буде зволікати; ось тепер він поїхав до Європи і це буде

безконечно. Як врахувати його поведінку на його ювілеї [40 років служіння], то стає очевидним, що він свого негативного ставлення до пам'ятника не змінив. Я дволичив перед цим, вірив, що він [ММ] прихилиться, але бачу, що одинока сила може у нього щось здобути. Ми вже маємо так багато досягнуто, що він уже ані перекреслить, ані зупинить поступу з пам'ятником. Я десь маю чорним по білому від нього, що я є "виконуючий обов'язки голови" і ми будемо робити рішення без піддавання їх йому на затвердження. Петре, прошу виготуй текст постійного оголошення для преси і пришли мені; і також умову зі скульптором.

Хоч мені і не вірилося, але кажу: Юрко, я тішуся, що Ти нарешті береш правильну позицію... Ну, каже він, то є еволюційна справа. Я побачив, що якщо не візьмемося з позиції сили, то й за десять років, або й взагалі, пам'ятника не збудуємо. Навіть пообіцяв підтвердити своє нове становище листом до Комітету. (Може й справді, подумав я.)

З нової "позиції сили"

5 червня 1982 телефоную до Криволапа, щоб довідатись чи ж він отримав постійне оголошення для преси. Так, каже, отримав, вже пару днів тому. Зі змістом оголошення він погоджувався.

Я передав Ю. Криволапові повідомлення від Валентина Кохна, що помер о. Маєвський. Я попрохав Валентина згадати у оголошенні Братства ім. Митр. Липківського про пожертви на пам'ятник до яких багато спричинився о. Маєвський. В. Кохно подав добру пораду – щоб ми помістили оголошення від Комітету. Криволап завагався – це може несподобатись Митр. Мстиславові, що не запитали його дозволу. Це, кажє, або зробити "clean break" і діяти на всіх

фронтах, або... Кажу йому, що Ти ж уже так рішив. Ну, каже, то стосується збирання грошей... А потім запитав чи о. Масєвський жертвував на пам'ятник? Кажу – тисячі! Ну, каже, давай поміщати від Комітету як за жертводавця.

Комітет підписує Умову з Капшученком

Діючи через п-і А. Грибович, на початку липня 1982, я дістав відповідь від Митр. Мстислава, що він хоче, щоб Умову з Капшученком підписав Діловий Комітет без нього. (Тут хочу занотувати, що розмовляючи з Грибович, вона згадала, що "Владика Тебе любить і шанує". (Див. нижче. пм))

Маючи відповідь ММ, я почав збирати підписи від Криволапа, Шевченка і Кальмана. Як перший крок, я послав Умову (два примірники) до Криволапа з тим, щоб він підписав і переслав її до Шевченка.

31 липня я потелефонував до Шевченка довідатись як є з підписуванням Умови. І довідався! Він уже два тижні "сидить на Умові" і не збирається підписувати. Чому, питаю? Чому не говориш, що не згоджуєшся?! Чому затримуваш поступ праці!? І чую від нього, що він переповнений невдоволенням до ММ і не може себе перемогти. "Чому він [ММ] не підписує Умови? Це ж Церква буде пам'ятник! Чому він так багато шкоди робить Церкві!? Чому...?"

Кажу, Олексію, схаменися! Та ж нам аби проскочити і поставити пам'ятник, а тоді ми зможемо критикувати його в голос. Я прикладав усі зусилля переконати Олексія не гальмувати справу і він пообіцяв підписати. Щоб не ризикувати новою затримкою, я попрохав Олексія прислати підписану умову мені. Це було добре передчуття, бо

отримавши Умову від Шевченка, я побачив, що Криволап її ще не підписав, хоч її йому було послано першому. Треба було починати майже спочатку.

Нарешті скінчили з Умовою і Капшученко мав уже офіційно продовжувати працювати. Я поїхав з родиною на вакації.

Комітет знову бунтує Капшученка

28 серпня 1982 я повернувся з вакацій і застав листа від Капшученка. Він знову обурений і відмовляється працювати з таким Комітетом, бо вже два тижні чекає на чека на \$15,000 дол., як мало бути за Умовою. Зразу телефоную до Шевченка. Питаю, чому не вислав? "Бо..." Кажу, я ж давно вже Тебе прохав... Писав же Тобі, що з Криволапом домовився, щоб Ти вислав. Ні, каже, ти такого мені не писав [36]. То всерівно вишли, кажу йому. Добре, пообіцяв він.

На другий день довідуюсь від Шевченка, що чека Капшученкові він таки вислав. З чеком у дорозі, я потелефонував до Капшученка. Він напав на мене з лявіною критики на Комітет. Цього разу мені він співчував, а решту Комітету критикував нещадно! Каже мені, щоб я послав Комітет до димісії, бо вони лише гальмують справу і з таким Комітетом пам'ятник не збудується! Він не хоче працювати поки Комітет і праця не стануть такими, як Капшученко собі уявляє.

В цій критиці Капшученко мав багато рації, але він не міг від мене сердито вимагати, бо я не міг нічого змінити. Я міг лише надолужувати своїм зусиллям, до чого я також закликав і Капшученка.

В додаток до критики Комітету, цього разу Капшученко висловився трохи ширше про ще одне домагання про яке він

часом згадував у минулому, але уривками і я над тим не зупинявся. На скільки я зрозумів, він хотів чути морально відповідальним перед людьми за увесь пам'ятник. Тобто, він хотів бачити всю підготовчу роботу (архітектурну, інженерську, будівничу, всі контракти, всі домовленості, всі потрібні фонди) скінченою, перед тим як він братиметься за фігуру пам'ятника, бо, мов, що як він зробить фігуру, а вона стоятиме десь під клунею через брак постаменту, чи грошей!?

На це я відповів що ми підписали з ним Умову на фігуру тільки. Отже йому треба працювати над фігурою. Більше того, треба скоріше кінчати фігуру, щоб люди бачили реальний поступ, що допоможе збиранню фондів. Він може справедливо домагатися писаної обіцянки, що ми в якийсь спосіб не образимо його труд, але відповідальність за виконання усього пам'ятника є таки наша (Комітету). Цю тему Капшученко знову підняв 17 жовтня '82 перед Митр. Мстиславом, у своїй робітні, про що нижче.

Матула і Митр. Мстислав змовляються

Як згадано вище, 11 вересня 1982 р., я мав нараду з о. Кульчицьким і Капшученком у Культ-Центрі. Як згадано, Капшученко покинув нараду раніше. Згодом, ми з о. Кульчицьким вийшли з Культ-Центру, щоб піти на місце пам'ятника та визначити в яких місцях борувати для студіювання землі. Надворі ми несподівано зустріли Митр. Мстислава у товаристві прот. С. Біляка і о. Ф. Істочина. Митр. Мстислав також несподівався мене там бачити у будень без призначеного засідання Комітету. На його питання, я розповів йому, що я там робив. О. каже, то це Ви їх дальше "підганяєте". А мене люди питають коли ж

стоятиме пам'ятник! І мабуть на користь свідків, драматично заявив: У мене вже терпець уривається чекати на закінчення пам'ятника, а я ж ще хочу його посвятити, і якщо Комітет не зробить негайного поступу в праці, я резигную з головства Комітету!

На це я висловив до нього прохання, що краще ніж резигнувати, щоб він написав до Комітету на руки Криволапа, щоб Комітет негайно дав йому [ММ-ві] свій плян і розклад праці для закінчення пам'ятника. У відповідь, Митр. Мстислав вилив цілу купу причин чому він не може писати... з чого, найконкретніше було те, що він не має ні часу, ні секретаря. Я запропонував прислати йому проєкт такого листа та видрукувати кінцеву версію його, після того як отримаю його поправки. Він згодився, щоб я прислав йому такого листа. Я повернувся до Вашингтону і зразу його вислав [41].

Отець. Кульчицький дістав дозвіл у прот. Біляка прислати контрактора для борування землі і на тому ми розійшлися.

Пару днів пізніше, о. Кульчицький мав якусь свою нараду з Митр. Мстиславом і при тій нагоді розповів йому, що Капшученко покинув засідання... ММ став по стороні Капшученка і також критикував Комітет і Криволапа, що той взявся за роботу коли не має часу, чи зацікавлення її виконувати. На думку о. Кульчицького, ММ "дуже швидко" підпише листа до Криволапа, якого я запропонував.

Проходили тижні. Ніяких наслідків нашої конспірації не проявлялося. Я мав нагоду запитати ММ чи він отримав мій чорновик. Ні, говорив ММ. Тоді я послав йому ще одну копію і попросив А. Грибович подбати, щоб мій лист ММ таки отримав.

"Владико, виженіть цього чоловіка!"

За умовою між Комітетом і Капшученком, Комітет мав затвердити 24-інчову фігуру пам'ятника, яку Капшученко уже виготовив.

Так щасливо склалося, що Інж. Петро Гурський згодився бути місцевим колегою Капшученка у справах пам'ятника, нічого не згадуючи про наше домовлення. Наприклад, вони говорили про спосіб заякорення фігури до постаменту. Капшученко хотів, щоб фігура була надіта на центральну трубу, щоб можна було повертати фігурою до останньої хвилини і лише тоді якось заякорити її. Гурський радив йому вибрати напрям фігури заздалегідь і заякорити її чотирма стержнями у постаменті. Лише після того як Гурський розповів мені це, я сказав йому, що і я мав таку розмову з Капшученком і радив йому те саме. Дякуючи незалежній пораді Гурського, Капшученко більше не настоював на своєму способі заякорення фігури.

Щодо оглядин фігури, Гурський повідомив мене, що вони вийшли з такою порадою. 17-го жовтня 1982 р. буде храмове свято церкви Св. Покрови у Філядельфії на якому буде Митр. Мстислав. Було б добре, щоб ММ міг заїхати до студії Капшученка і оглянути фігуру. Я зразу написав листа до Митр. Мстислава і отримав відповідь, що він зможе, аби лише мав місцевого провідника, щоб не блудити, бо його шофер Філядельфії не знає. Провідника я пообіцяв і домовився з Юрієм Іхтіаровим, щоб він допоміг.

Ті, що з'їхалися до Капшученка 17 жовтня 1982 р. були:

Митр. Мстислав

о. Борисенко

о. Лимонченко

о. Дідович (гість з Європи)

проф. П. Мегик

Інж. П. Гурський
Ю. Іхтіарів
П. Капшученко з дружиною
Семинарист Галиця (шофер Митр. Мстислава)
Петро Матула (ніхто інший з Комітету не зміг прийти)

Це засідання склалося з двох частин. У першій частині багато гуторилося ("як у вулику"), але мало хто говорив про фігуру Липківського. Я запитав Митр. Мстислава – як би він підсумував свої враження? Його зауваги були такі: Засадничо – все гаразд. Рукава трохи завеликі, взагалі матерії забагато; його б "посадити на дієту" (тобто, зробити його дещо стрункішим). Потім ММ додав свої "політичні" зауваги: Мої дорогі, не чіпляймося до дрібниць, бо справа стоїть на місці. Не зволікаймо, бо через пів року я втечу від вас. Капшученко якимось там оправдував фігуру таку як вона є і було видно, що поправляти її він не збирався.

Потім Капшученко, передихнув і звернувся до ММ. Владико, я скористаю цю хвилинку, що я маю... Яке моє, як скульптора, відношення до решти праці? ММ, трохи здивовано за таке питання, відповів, що ось він отримує журнал "Мистецтво" і там такі твори позначені: скульптор такий то, архітектор такий то. Та не про це йшлося Капшученкові. Він піднімав питання про його відповідальність за увесь проєкт. (Це питання він піднімав раніше зі мною на що я йому відповів, що його відповідальність є фігура, а Комітет відповідає за репуту (див. вище)). І він продовжував: Я не бачу Комітету, я з Криволаном не говорю. Є пан Матула, якого я люблю і поважаю, який не спить дні і ночі... Я з ним є у крапці (? , пм) Я з ним не можу співпрацювати (Перший раз чую. -пм) Він сам, один. Комітет не собірається, ніколи не рішають справи і я з ним посварений є (Також перший раз чую. п.м.). А він не спить дні і ночі, бігає сам. Немає розгорнутих плянів. Я дав всі розміри, а плянів немає.

Я попробував злагіднити напади і пояснити: Все є на своїй дорозі... Капшученко, як він це робив ціле засідання з кожним, перебив мене і продовжував критикувати, що я ще не мав "розгорнутих плянів". Капшученка не задовольняло, що відносно виготовлення фігури, ми не спізнаювалися. Я вже мав готову умову з архітектором о. Кульчицьким і він незадовго мав би виготовити пляни. (Я ще не знав, що ММ таки відкине о. Кульчицького і нам доведеться починати все спочатку. Але, як факти показали, навіть з такими змінами, ми не спізналися з постаментом для фігури пам'ятника.)

Як Капшученко не втихомирювався, я вирішив пробудити його до факту, що це ж він зголосився бути також архітектором пам'ятника і це є його обов'язком виготовити архітектурні пляни. (Раніше я їх не вимагав від нього, бо бачив, що Капшученко не є пристосований до такої роботи і я мовчки розраховував на професійного архітектора, як о. Кульчицького. Кошти виготовлення креслунків Комітет також мовчки брав на себе.)

На це Капшученко вибухнув з неймовірним нападом: "Владико, виженіть цього чоловіка, він збаламутить і не буде пам'ятника. Він же бреше у вічі! Він є тормозилом усієї справи. Я тільки вдома, там, таких людей бачив!" (Тобто, в Сов. Союзі. -п.м.)

Очевидно, чоловік цілком "з'їхав з колії". Але ради присутніх, я ще раз попробував вияснити справу і сказав, що креслунки я мовчки взяв на відповідальність Комітету і виготовлення їх є на добрій дорозі, їхня неготовість на цей час аж ніяк не гальмує працю над фігурою. І тут сталося щось нереальне: Митр. Мстислав, дуже підвищеним голосом і тоном, відповів за Капшученка: "очев-и-и-дно!, очев-и-и-дно!" (що гальмує). Я побачив, що в тій атмосфері неможливо було внести якесь вияснення і замовк. З Капшученком я вже не мав бажання спіпрацювати. Тішився, що фігура Митр. Липківського вже була доведена до такого рівня, що вона

буде закінчена.

Повище оскарження мене Митр. Мстиславом за брак креслунків було неймовірним. По-перше, якщо б він познайомився був з деталями ситуації, він би побачив, що жодної проблеми з відсутністю креслунків на той час не було! По-друге, якщо б Митр. Мстислав хотів бути справедливим, він би мусів пам'ятати, що це ж він за декілька днів сторпедує майже рік праці з о. Кульчицьким, який мав виготовити креслунки про які тут йшлося. Як наслідок, ми мали починати все спочатку з новим архітектором. Митр. Мстислав це знав, але це не пригальмувало його разом з Капшученком видумувати якісь неіснуючі проблеми і спихати їх на Матулу.

Ця спілка Митр. Мстислава і Капшученка продовжувалася і поза цим засіданням, а то й доходила до абсурду. Наприклад, у цитаті, вибраній з проповіді Митр. Липківського для написання її на постаменті: *"Ні, не померли для нас ті наші попередники, що свої білі кості за краще життя України склали в високих могилах. Їх душі, їх вічно живі, рідні нам душі, єднаються з нами, підбадьорюють в нас силу, підтримують надію, накладають на нас певні завдання й обов'язки до нашої Матері."*, Капшученкові не сподобалось, що слова "їх" і "душі" повторюються два рази і він пропонував повторення викреслити! Що Капшученко виправляв проповідь Митр. Липківського ("блискучого майстра проповідницького мистецтва"), то не дивно, але що Митр. Мстислав погоджувався з такою порадою як "цілком доречною", раціонально неможливо пояснити.

Повертаючись до засідання, ще дискутувалася справа затвердження плянів стейтом New Jersey. ММ підхопив чияюсь думку, що потрібно "лайсенс" і дуже вимагав, щоб були пляни і були підписані професійним архітектором і щоб обов'язково був "лайсенс". Це був вершок його домагання – щоб обов'язково був "лайсенс"! (Див. цілковиту зміну погляду ММ на "лайсенс", тиждень пізніше на засіданні Комітету 23 жовтня 1982).

Засідання 23 жовтня 1982 р.

На цьому засіданні я запропонував зібрати у лист до Капшученка зауваги Митр. Мстислава до 24-інчової моделі, яку ми з ММ оглядали минулого тижня (17 жовтня 1982) у студії Капшученка. Я вже мав зі собою знімку фігури і Комітет міг бачити до чого стосуються такі зауваги. На думку Митр. Мстислава, постать треба зробити тоншою (стрункішою) і рукава меншими, панагію підняти і зробити її овальною. Ми всі згоджувалися з такими заувагами. Я тому робив цю пропозицію, щоб Капшученко мав чітку реакцію Комітету, яку він, на основі умови з Комітетом, повинен мати, бо, у студії, Митр. Мстислав пересипав свої зауваги порадою не чіплятися за дрібниці, а дати мистцеві вільну руку і Капшученко міг лишитися з враженням, що Комітет беззастережно схвалив 24-інчову модель.

ММ, на це, знову вибух, мов, “чому ви вимагаєте від мене рішального слова!? Та я ж також людина!” Я рішився відповісти і сказав, що так воно є, і так довго як Ви у своєму авторитетному віці і на своєму авторитетному становищі будете брати участь у щоденних деталях праці Комітету, так довго ми будемо спутаними і завжди чекатимемо Вашого кінцевого слова. Щоб так воно не було, треба в голос дати певні права заступникові голови (тут я показав на Ю. Криволапа), який би чувся управлінням проявляти ініціативу.

На це ММ ще трохи посердився, а потім почав давати вказівки Ю. Криволапові, щоб він написав Капшученкові зауваги Комітету.

На цьому засіданні, на бажання Митр. Мстислава, Комітет виніс рішення не брати о. Кульчицького до співпраці з Комітетом. Я мав про це повідомити о. Кульчицького. На місце о. Кульчицького, О. Шевченко порадив, архітектора Тараса Добуша. Комітет також прийняв пропозицію Шев-

ченка помістити на постаменті напис "від народу". Тобто, що вірні, шануючи пам'ять Митр. Липківського, спорудили цей пам'ятник; див. кінцеву редакцію під [44].

При кінці, ММ, навіть не натякаючи, що тиждень тому він вимагав "лайсенс", тепер нам пояснив: ні для пам'ятника Воскобійників, ні для Головного Хреста, ніякого "лайсенсу" не було потрібно, бо ми є на приватній території. Те саме стосується і до пам'ятника Липківському.

На цьому кінчалося засідання. ММ ще встиг кинути мені шпильку, що я самотній маю непорозуміння з Капшученком... (Мова йшла про 17 жовтня 1982 у Капшученка) А ось він з Криволапом провели біля двох годин у розмові сьогодні (ще перед засіданням), розмовляли міцно і лишилися в повному порозумінні.

Ми почали виходити подаючи ММ руку. Тримавши його руку, я сказав: Владико, непорозуміння з Капшученком він створив штучно для своїх цілей, а те що він видумав непорозуміння лише зі мною, то тому, що я ж був самотнім з Комітету хто з ним працював. ММ сердито висмикнув свою руку і скінчив розмову.

Після цього ми (Шевченко, Криволап і я) зібралися у О. Шевченка в хаті продовжувати нараду. Там я програв касетку з філіадельфійської зустрічі тиждень тому. Їх вразила поведінка Капшученка та постава ММ до "лайсенса" тоді і сьогодні.

Після цього, Ю. Криволап, тоном грядучого великого відкриття, розповів, що ММ показав йому мій лист до нього і представив мене як зрадника. Я розповів, як дійшло до мною запропонованого листа і додав, що тішуся, що Комітет лишається не розсвареним, чого, виглядає, хотів досягнути ММ. Хоч після того Криволап час від часу докоряв мені за мою конспірацію, я не виправдувався, бо сам чимало разів радив йому, щоб Комітет діяв з пляном праці, але без успіху і тому я свідомо пропонував свою пораду Митр. Мстиславові. (У своєму щоденнику я занотував: Дуже і дуже шкодую, що

на ту хвилину я повірив, що ММ є приятелем справи пам'ятника. Всі ці роки я "проповідував", що труднощів від ММ треба завжди сподіватися, а тут раптом я сам собі зрадив!)

Капшученко щасливий

Як згадано вище, після 17 жовтня 1982 р. я перестав мати стосунки з Капшученком. Переписуватися з ним почав Ю. Криволап.

Першим листом до Капшученка Ю. Криволап переслав зауваги Комітету до кінцевої моделі фігури, яку ми оглянули у його майстерні 17 жовтня '82, та цитати для постаменту [44]. Зауваги до моделі фігури (зробити Липківського стрункішим і т.п.), Капшученко зігнував, а цитати передав (як і було домовлено) проф. П. Мегикові для мистецького оформлення.

Виглядало, що Капшученковому щастю за "дотик до начальства" не було меж. Ю. Криволапові він відповів:

"Нарешті я відчуваю, що маю справу з Комітетом, бо сам голова до мене листовно промовляє. Це на мене зробило приємне враження! Надіюсь, що Ви зможете мене відвідати хоч на 30 хвилин.

Велика праця і моральна відповідальність яка мусить совершитись і з Божою допомогою успішно закінчитись. Як моя так і Ваша абсолютна відповідальність перед Боголюбним Українським людом. Відданість і оперативність в організаційній і адміністративній праці між Вами і мною – єдина запорука довести Велику справу до Успішного кінця. Тому моя бажана зустріч з Вами, як В.О. Голови Комітету побудови, є дуже потрібна.

*З великою пошаною до Вас
скульптор – Петро Капшученко."*

Мої стосунки з Капшученком ніколи не потеплішали. Він, яких 3-4 рази, пробував ручкатися зі мною, але першого разу я йому пояснив, що я є той самий, якого він схарактеризував ще 17-жовтня і з такими він ручкатися не хоче. При наступних його намаганнях ручкатися, я пригадавав йому те саме і лишав його, бо він не пропонував ні вибачення, ні пояснення.

Матула – злочинець!

Матула чимось продовжував муляти Митр. Мстиславові. 5-го березня 1983 р. Митр. Мстислав зустрівся з П. Капшученком і проф. П. Мегилом у майстерні, де вони оглядали постать Митр. Липківського уже повної величини. Того ж дня Митр. Мстислав потелефонував до Ю. Криволапа і заявив, що присутність Матули в Комітеті є злочин! "Хтось намагається гальмувати будову пам'ятника!" – "натякав" він. Але цього разу, Ю. Криволап недвозначно відбив його атаку. Листом за 30 березня 1983 р. він відповів:

1) Справа "злочинної" діяльності інж. Петра Матули. Незнаю, хто саме Вас інформував про цю діяльність (часом не п. Капшученко?!), але ці інформації є неправдиві! Петро Матула, як Голова Мистецької Комісії Ділового Комітету, є одним з найпрацьовитіших членів. У великій мірі йому треба завдячувати багато дотеперішніх успіхів Комітету. Наприклад, він "відкрив" нам Капшученка і майже півтора роки, на доручення Комітету, ніс тягар вимог Комітету перед скульптором. Правда, що по вдачі, Петро є дуже "дотепливим". Він хоче все знати, включно з найменшими деталями (інженерська вдача!). Ця дотепливість, виходить, дуже часто виводила п. Капшученка з рівноваги, про що я не

знав, аж поки я не відвідав його (Капшученка) в майстерні 7-го листопада м.р. Там він мені категорично заявив, що відмовляється від дальшої праці над фігурою якщо буде мати справу з Матулою. Щоб полагодити конфлікт, я запевнив його, що в майбутньому всі контакти між ним і Діловим Комітетом будуть іти безпосередньо через мене. (Див. лист до нього з 8-го листопада м.р.). Так що "справу" Матули з Капшученком – полагоджено!. Рівночасно, хочу Вас поінформувати, що Петро також поважно спричинився до фінансових успіхів Ділового Комітету. Його повідомлення та дописи в пресі про пам'ятник відіграли певну роль в жертвенності на цілі пам'ятника. Він особисто нав'язав зв'язки з 7 парафіями та організував там збирання пожертв. Він також допоміг організування пожертв навіть в далекій Австралії. Тут також хочу Вам пригадати, що ми, як Діловий Комітет, майже не мали ніякої допомоги від попередньої Консисторії в нав'язанні контактів з священико-служителями та парафіями нашої церкви в справі збірок на цілі пам'ятника. Все це приходилось робити самотужки та за допомогою окремих одумівців по наших парафіях. Отож, можу з певністю ствердити та запевнити Вас, що семирічний вклад Петра в працю Ділового Комітету відзначався лише багатогранною ініціативністю, працьовитістю та жертвенністю.

Крім штучно створеного Капшученком мого прогірху за "допитливість", я лишаюся вдячним Ю. Криволапові за таку відповідь Митр. Мстиславові.

Пригадую два епізоди, на яких Капшученко міг базувати свої "страждання". Маючи на увазі спосіб яким скульптор чотирьох американських президентів у горі Рашмор (Rushmore in So. Dakota) переносив розміри з макету на гігантського розміру скульптуру в скалі, для порівняння, я запитав Капшученка як же він буде побільшувати 24-інчову модель на 8-футову статую. Я був заскочений його пещиві-

лізованою відповіддю. "А що вас то обходить?! Воно може за ніч і само статися." Ніби я, як конкурент, випитував у нього якийсь комерційний секрет. Іншого разу я поцікавився процесом виливання бронзової статуї із тоненькими стінками. Від Капшученка я знову дістав зневажливу відмовку. Мабуть від таких питань "страждав" Капшученко.

Після цього листа Митр. Мстислав прямих нападів на мене не робив, крім того, що при виголошенні мною промови з нагоди посвячення пам'ятника, він втручався і пробував припинити доповідь. Про це нижче.

Архітект Тарас Добуш і будівник Володимир Безсонів

На бажання Митр. Мстислава, Комітет звільнив 23-Х-'82 архітектора о. Кульчицького від участі в проєкті пам'ятника. Це сталося якраз перед тим, як Комітет мав підписати з о. Кульчицьким умову, яку ми з ним виробили. Це була прикра втрата часу і зусилля.

На місце о. Кульчицького, О. Шевченко запропонував архітектора Тараса Добуша. (також місцевого щодо Баунд Бруку). У розмові з Шевченком Добуш погодився, і я почав з ним співпрацювати. Як виявилось, або Добуш був перевантажений, або то був його стиль, але в більшості він ігнорував реченні і реагував зі снізненням. З такими труднощами ми нарешті виробили з ним умову і підписали її 26-11-'83. За умовою, Добуш мав виготовити креслунки постаменту, гранітної площі навколо постаменту, дістати кошториси від потенційних контракторів на постамент і площі та бути нашим наглядачем роботи будівників.

Між пропозиціями від будівників найкориснішою для

нас була пропозиція від п. Володимира Безсоніва. Його ціна була найнижча, його фірма постійно ставила пам'ятники на цвинтарі; він був частиною української громади і для нього проєкт пам'ятника Митр. Липківському був також дорогим. Ми підписали з ним умову 2-V-'83.

Пригадується такий приємний випадок у стосунках з В. Безсонівим. Телефонує до мене до Вашингтону наша товаришка, Нонна Гончаренко, і дуже схвильовано повідомляє мене, що вона є у Баунд Бруці по своїх справах, і випадково побачила, що п. Безсонів готується вибивати напис на постаменті, але у слові "пам'ятник" пропущено апостроф і треба щось робити, бо скоро буде запізно. Я попрохав її якось улаштувати, щоб я міг поговорити з п. Безсоневим. Вона аж охнула, бо на наше щастя п. Безсонів якраз проходив поблизу. Ми порозумілися з ним зразу. Пізніше в дні, Нонна з радістю знову потелефонувала і похвалилася, що і вона доклала щось корисного до будови пам'ятника.

Володимир. Безсонів також мав труднощі з Т. Добушем. Одного разу Добуш дуже занедбав свій обов'язок дати на час Безсоневу креслунок платформи, щоб Безсонів міг замовити плити граніту. Коли Безсонів уже довше не міг чекати, бо втратив би обіцяну ціну, він повідомив нас про свої труднощі. Тоді я, нашвидко, накреслив два варіанти платформи, Безсонів вибрав один з них і по ньому замовив гранітні плити.

Неймовірна подія – спорудження пам'ятника

По домовленню, п. Безсонів повідомив мене день наперед коли буде ставитися постамент і постать Митрополита. 30-го серпня 1983 р. я виїхав з дому о 3-ій ранку і

приїхав до Баунд Бруку о 7:30. Вантажне авто з гранітом з Міннесоти уже стояло перед Церквою-Пам'ятником. Я показав шоферу куди треба підвезти постамент. Згодом приїхав В. Безсонів і його робітники і в 11-ій годині постамент уже був поставлений. Постаць Митрополита привезли о 1-ій і скінчили ставити її перед 2-ою год. по полудні.

Присутнім був Капшученко, який підійшов до мене, обняв і поцілував промовивши пару поздоровляючих слів (чомусь англійською?).

Поминаючи мистецьке враження, почуття перемоги самої ідеї було надзвичайно міцним! Я переживав його сам, нікого іншого з Комітету не було.

Після того, як всі роз'їхалися, я ще довго сидів на пагорбі під церквою, перед пам'ятником, під враженням пережитого й осягнутого, ст. 185.

Урочисте прийняття і посвячення пам'ятника

Відзначаючи своє досягнення, Комітет рішив посвятити скінчену головну частину пам'ятника, з тим, що після скінчення гранітної площі навколо постаменту, посвячено буде увесь пам'ятник. Саме посвячення, 23 жовтня 1983 р., якраз у 62-гу річницю Першого Собору Церкви Митр. Липківського, було попереджене великим прийняттям у просторій залі Дому Української Культури.

У виробленні програми прийняття ми пробували мати головного промовця, який би був пов'язаний з Церквою 1921-го року та з Митр. Липківським. У 1983 році, 60 років після подій 21-го року, вже майже не було з кого вибирати.

Нам бракувало о. Петра Маєвського, який відійшов від нас лише 19 місяців тому. Ще був протопресвітер Демид Бурко, ревний шанувальник Митр. Липківського, учасник обох соборів УАПЦ (1921 і 1927) автор книжки "Українська Православна Церква – Вічне Джерело Життя", автор поеми "Пам'яті Митрополита Василя Липківського". Він проживав у Штутгарті в Німеччині. Я телефонував до нього в липні 1983 р. з наміром запросити його і паніматку на посвячення пам'ятника і його на головного промовця. Але на тоді він уже мав 89 років, був у ліжку недужим, паніматка навіть не наважилася дозволити мені з ним говорити. На тлі такої дійсності, ми в Комітеті рішили, що я виголошу головну доповідь.

Я з приємністю працював над доповіддю. Думаю, що Олексій Шевченко, у своєму дописі до Свободи (15 грудня 1983 р.) про прийняття, влучно підкреслив декілька головніших прикмет доповіді: *[П. Матули] виголосив глибоку змістом, з часом до глибини душі потрясаючими моментами періоду відродження Христової Української Церкви. Побудова пам'ятника бл.п. Митрополитові В. Липківському, – сказав він, – є пробоєм на поверхню нестримного, самородного джерела з потоком міцних, натхняючих і оздоровлюючих ідей і прикладів з історії визвольної боротьби України. Це є тріумф спадщини Митрополита В. Липківського і його побратимів.*

Доповідач з науковою докладністю й умілістю представив тяжкий процес відродження Української Православної Церкви з під московського ярма. Та, не дивлячися на всі нечувано-жорстокі перешкоди і переслідування, українці перемогли. І тому промовець поставив питання: Чому у наших церквах і школах не вчать про Митрополита Липківського, про того велетня духу, того справжнього Мойсея українського народу?

Виголошуючи цю доповідь, я побоювався, що Митр.

Мстислав створить якусь причину, щоб мій виступ скоротити. Я ж хотів не стратити нагоди і таки прилюдно прочитати питання – чому в наших церквах і школах не вчать про Митр. Липківського ? (...) і я поспішав. Через деякий час Митр. Мстислав поміркованим голосом почав приспішувати мене. Я відповідав, що вже кінчаю. А коли я почав читати реторичне питання – чому у наших церквах не вчать про Митр. Липківського, Митр. Мстислав підвищеним голосом наказав мені кінчати. Я відповів, що вже кінчаю і докінчив доповідь.

Повністю, доповідь друкувалася в "Українських Вістях" (13, 20, 27 листопада 1983), в "Молодій Україні" (чч. 329, 330 - 1984), в "Народній Волі" (12, 19, 26 квітня 1984) [43]. Вона була використана журналом "FORUM" (ч. 60) і дещо скорочено повторно читалася на українській радіо-програмі в Чикаго як монтаж з релігійними піснями виконаними церковним хором. Її також цитував онук Митр. Липківського, Костянтин Липківський, у своїй книжці "Тіні незабутих предків", Київ - 2003.

Опис прийняття і посвячення пам'ятника авторства Ол. Пошиваника був надрукований в "Народній Волі" за 10 листопада 1983 [46]. В цьому описі є згадка про прислане привітання першоієрарха УКЦ Патріярха Йосипа Сліпого. Для повноти, додаю, що у березні 1982 р. він також пожертвував \$500 дол. на будову пам'ятника.

Другий опис прийняття і посвячення пам'ятника авторства Олексія Шевченка був надрукований у "Свободі" за 15 грудня 1983 [47].

Посвячення пам'ятника було великою і радісною подією для всієї української спільноти. Більшість української преси відзначила цю подію великими знімками пам'ятника на перших сторінках та описом події. На жаль, Православне Слово (за листопад грудень 1983, ч. 11-12), орган УПЦ, було вийнятком. У ньому, допис про посвячення

пам'ятника було поміщено на 14-ій сторінці і ілюстровано темним прямокутником величиною трьох малих поштових марок (колись то була знімка моделі пам'ятника). Це, при тому, що справжній пам'ятник уже стояв "за вікном" [48] .

Пам'ятник закінчено

Для закінчення пам'ятника нам лишилося викласти гранітну площу навколо пам'ятника і вилити з бронзи та прикріпити на постаменті барельєфи Софіївського і Миколаївського соборів.

Ці собори були тісно пов'язані з відродженням Української Автокефальної Православної Церкви. У Св. Софії відбувся Перший всеукраїнський Собор УАПЦ 1921 р. на якому було висвячено о. Василя Липківського архієпископом і обрано Митрополитом Київським і всієї України. У Миколаївському соборі 22 травня 1919 р. відбулася Служба Божа вперше українською мовою.

Працю над закінченням пам'ятника наш будівник, Володимир Безсонів, провадив бездоганно. В Комітеті, крім тимчасових розбіжностей про доцільність барельєфів соборів, також не було криз. Посвячення закінченого пам'ятника, у формі молебня, було здійснено у неділю 15 жовтня 1984 р. на другий день після закінчення 11-го собору УПЦ. Митр. Мстислав делегував Архієпископа Константина відправити молебень. Сам Митр. Мстислав участі у молебні не брав.

У Свободі за 15 січня 1986 р. Комітет оголосив, що пам'ятник закінчено. Що до того часу жертводавці склали на будову пам'ятника \$170,000 доларів та що кошти пам'ятника становили \$160,000 дол. Ця надвишка та додаткові пожертви створили фонд для втримування пам'ятника, яким завідує скарбник Комітету О. Шевченко. Я лише шкодую, що мені

не вдалося переконати Комітет прокласти асфальтовий хідник до пам'ятника від дороги, яка проходить навколо Церкви Пам'ятника.

Жертводавці

Дякуючи чотирьом тисячам жертводавців з Америки, Канади, Австралії і Німеччини, ОДУМ, у співпраці з проводом УПЦ в США, міг поставити пам'ятник Великому Митрополитові В. Липківському. Певна частина жертводавців, крім своїх пожертв, вийнятоково прихильно поставилася до ініціативи увіковічнити пам'ять Митр. Липківського. Вони завжди дорожили спадщиною Митр. Липківського і УАПЦ 1921 року. і радо бачили, що робляться заходи для збереження пам'яті їм дорогого. Вони помагали збирати фонди на пам'ятник. Вони, листами і через пресу, заохочували Комітет Пам'ятника до праці. Вони переживали за наш успіх. Вони не були членами Комітету Пам'ятника, але за свою натхняючу підтримку праці над пам'ятником, їм належить бути зачисленими до історії пам'ятника Митр. В. Липківському. До таких належать:

о. Петро Маєвський
Братство ім. Митр. В. Липківського
Федір Бульбенко
Паніматка Ольга Губаржевська
Петро і Оля Гурські
Леонід і Антоніна Гусак
Галина і Дмитро Грушецькі
Федір Гордон
Василь і Варвара Діберти
Параска Завертайло

Катерина Заховайко
Паніматка Віра Кохно
Др. Катерина Кохно
Тарас Кохно
Андрій Купко
Килина Кушніренко-Матула
Микита Лозовий
Євстахій і Людмила Мазярі
Галина Петренко
Дмитро Тромса
Василь Шевченко
Аркадій і Оксана Яременки

Частина II

ДОКУМЕНТАЦІЯ

В цій частині поміщено децю з діловодства Комітету Пам'ятника та деякі дописи про пам'ятник і про Митр. В. Липківського, які публікувалися в українській пресі під час будування пам'ятника. Подана тут документація становить лише маленьку частину всього діловодства десятирічної праці Комітету. В першу чергу вибиралися ті документи на які посилялося з першої частини книжки і також ті, які додають до повнішої і яснішої картини праці Комітету. Документи є подані у хронологічному порядку і ради читабельности, у передрукованому вигляді. Документи с нумеровані числами, на які посиляється в першій частині.

[01]

Перше пресове повідомлення про пам'ятник

Детройт (О. Шевченко). В днях 28, 29 і 30-го листопада 1975 р. тут відбувся 23-ій З'їзд Об'єднання Української Демократичної Молоді (ОДУМ), у ЗСА, ...

Учасники З'їзду мали нагоду вислухати виступ одного зі своїх колег, Петра Матули з Вашингтону, який представив ідею побудови пам'ятника в українському пантеоні – Осередку УПЦ в ЗСА в Баунд Бруку, світлої пам'яті Митрополитові В. Липківському. Його постать для нас українців залишилася символом не лише боротьби, але й збереження української національної субстанції. У висліді вислухання пропозицій колеги П. Матули і короткої після того дискусії, З'їзд доручив Головній Раді Коша Старших Виховників ОДУМ-у створити спеціальну комісію, яка увійшла б у контакт з Проводом УПЦ в ЗСА і діяла в напрямку зреалізування ідеї здвигнення величавого пам'ятника та встановлення кожнорічного свята на Провідну Неділю. (...)

"Свобода"

11-го грудня 1975

* * *

[02]

Створення Комітету Пам'ятника

Від Головної Управи ОДУМ-у в США, 25 січня 1976

Справа: Створення Комітету для побудови Пам'ятника Митрополиту Василю Липківському в осередку Української Православної Церкви США у Баунд Бруці.

До Друзів: Юрій Криволап, СВП

Олексій Шевченко, СВП
Іван Павленко, СВП
Михайло Смик, СВД
Микола Дзябенко, СВД
Петро Матула, СВД

Дорогі Друзі,

23-ій З'їзд ОДУМ-у в США, що відбувся в днях 28, 29 листопада 1975 р. в м. Детройті, постановив побудувати Пам'ятник Великому Українському Митрополиту-Мученику Василю Липківському. З цією метою ОДУМ має звернутися до Консисторії УПЦ США за її санкцією та допомогою, як також і дозволом побудувати цей Пам'ятник в осередку УПЦ США Баунд Бруці.

З доручення З'їзду Головна Рада Коша СВ ОДУМ США цим призначає Діловий Комітет в повищому складі. До Комітету входжу також я, як Голова Коша СВ. Головою Комітету призначається Олексій Шевченко, СВП. Комітет має завдання: Розпочати переговори з Консисторією УПЦ США та Митрополитом УПЦ Преосвященним Мстиславом в справі будови Пам'ятника. (...)

Поставлення Пам'ятника Великому Митрополиту Української Автокефальної Православної Церкви в Центрі Української Православної Церкви США матиме величезне символічне значення і буде золотою сторінкою в праці нашої організації. Тому візьмімося за це діло серйозно та з незрушимою упертістю, як і належить тим, хто вірить в це діло.

Щасти нам Боже!

З одумівським привітом,

(підпис)

А. Лисий, Голова Коша

(Примітка: СВП = Старший Виховник Провідник;
СВД - Старший Виховник Дорадник. н.м.)

[03]

Лист ОДУМ-у до Владики Мстислава
16 лютого 1976 р.

До Їх Преосвященства Владики Мстислава
Митрополита Української Православної Церкви США та
Голови Собору Єпископів УАПЦ.

Вельмишановний і дорогий Отче Владико!

З доручення 23-го З'їзду ОДУМу США, Головна Рада
Коша Старших Виховників ОДУМу цим звертається до Вас
в наступній справі:

23-й З'їзд ОДУМу, що відбувся в м. Детройті 28-29
листопада 1975 р., постановив щоби силами Об'єднання
Демократичної Української Молоді побудувати пам'ятник
Митрополиту Василю ЛІПКІВСЬКОМУ – великому Про-
відникові Відродженої Української Автокефальної Право-
славної Церкви, який життя своє віддав за український
народ та його Церкву. Найвідповіднішим місцем для цього
пам'ятника мав би бути Осередок Української Православної
Церкви в США – Баунд Брук.

З'їзд ОДУМу створив Ініціативний Комітет, якому
доручив започаткувати акцію будови пам'ятника. Склад
Комітету: Олексій Шевченко – голова, Др. Юрій Криволап,
Іван Павленко, Михайло Смик, Микола Дзябенко, Петро
Матула, Др. Анатолій Лисий. Цей Комітет буде значно
поширений з включенням в його склад провідних діячів
українського релігійного та культурно-мистецького життя.

В найближчому часі, представники Комітету проси-
тимуть Вашої ласкавої згоди для зустрічі з Вами, щоби
дістати Вашої цінної поради та батьківського благосло-
вення для ОДУМу в почині цієї великої та важливої акції,
яку наша українська молодеча організація ОДУМ вирі-

шила досягнути для відповідного звеличення Великого Митрополита Української Автокефальної Православної Церкви.

З вірою в Вашу позитивну відкличність до цієї ініціативи ОДУМу та з надією на духовну підтримку та допомогу від Вас, залишаємось в великій пошані до Вас

За Об'єднання Демократичної Української Молоді США (підписи): Др. Анатолій Лисий, Голова ГР., Галя Гайова, Секретар ГР.

* * *

[04]

З переписки між П. Матулою та Ю. Криволапом і О. Шевченком.

П. Матула до Ю. Криволапа і О. Шевченка, 20 -I-1976:

Ми розійшлися 18 січня на тому, що я приготую проєкт нашого підходу до Митр. Мстислава (ММ) за благословенням на пам'ятник і т. д.

Перед тим як я приступлю до праці над таким проєктом, думаю, що нам треба вигладити одну засадничу різницю в наших поглядах на підхід до ММ.

Отже, якщо я добре зрозумів, Ваш плян є – прийти до ММ з ПРОЄКТОМ Комітету і піддати цей проєкт ММ для затвердження. Такий підхід мене турбує. Уважаю, що ОДУМ є досить зрілою, самостійною і поважною організацією, щоб мати сміливість вірити у свої пляни і прийти до ММ уже зі своїм одумівським Комітетом, запросити ММ до почесної участі в Комітеті і попрохати благословення в дорогу ... і т. д. Інакше, в найкращому випадкові, ОДУМ виглядатиме слабкий і не рішучий, а в найгіршому, ММ опиниться при кермі цього задуму.

О. Шевченко до П. Матули, 27 січня 1976, копії до Ю. Криволапа і до А. Лисого:

(...) Боятися, що Владика Мстислав опиниться при кермі цього задуму немає чого вже тому, що цей задум – ідея вже подана на сторінках преси – чорним по білому для відома укр. громади. (...)

(Примітка: 20 місяців після цієї переписки, Митр. Мстислав перебрав кермо Комітету під своє церковне керівництво, бо одумівський Комітет за довго стояв зі "спущеними руками".)

* * *

[05]

**Пресове повідомлення про отримання благословення
Владики Мстислава на побудову пам'ятника.**

У Баунд Бруку буде здвигнений пам'ятник Митрополитові Липківському.

Баунд Брук, Н. Дж. (О.Ш.) – (...)

Головною метою Комітету Пам'ятника було ввійти в контакт з Проводом УПЦ в ЗДА для зреалізування ідеї здвигнення величного пам'ятника.

В цій справі 30-го жовтня 1976 року представники Комітету Пам'ятника – д-р Ю. Криволап, П. Матула, і О. Шевченко – мали зустрі з Преосвященнішим Владикою Мстиславом, Митрополитом УПЦ в ЗСА і Головою Собору Єпископів УАПЦ. У процесі розмов представники Комітету одержали цінні поради й благословення від

Митрополита Мстислава та з великою приємністю прийняли погодження Владики Мстислава бути Почесним Головою цілого Комітету.

(...)

"Свобода"

13 листопада 1976 р.

* * *

[06]

Плян праці для Комітету Пам'ятника

3 листопада 1976 р.

До Анатолія Лисого, Юрія Криволапа, Олексія Шевченка.

Справа: [пропоную] Плян праці Ділового Комітету ОДУМу для побудови пам'ятника Митрополитові Василю Липківському.

Щоб досягнути правдиву ціль пам'ятника Митр. Липківському, треба відтворити пам'ять про нього у наших людей, треба пізнати його нашої молоді, яка не мала нагоди цього зробити в минулому, треба відтворити і лишити живою пам'ять про нього у наших церквах, треба лишити символічні пригадки про нього, як у Баунд-Бруці у формі пам'ятника так і у місцевих православних церквах у формі пропам'ятних бронзових плиток з цитатами, портретів по залах, і т.п.; щоб таке досягнути, пропоную слідує деякі частини пляну праці для Ділового Комітету ОДУМу:

1. Філії ОДУМу повинні провести освідмлюючу та збіркову кампанію на терені місцевих православних парафій.

2. Кожна філія повинна бути зобов'язана влаштувати виклад (панель?) у місцевій парафії на тему відродження Церкви у 1921 р. та Митр. Липківського.
3. На основі благословення Митр. Мстиславом ідеї пам'ятника Митр. Липківському, одумівці повинні порозумітися зі своїми парохами, щоб вони інформували своїх мирян про заходи з пам'ятником, про одумівські виклади та про збіркову акцію яку веде ОДУМ.
4. Філії ОДУМу повинні подбати про створення проп'ятної символіки в честь Митр. Липківського у своїх церквах та про періодичне вшанування його пам'яті.
5. Матеріали для викладів по філіях повинен приготувати Комітет Пам'ятника у співпраці з відповідними СВП-ми та СВД-ми ОДУМу. Лише після викладів по філіях, опублікувати такі матеріали у пресі.
6. По парафіях де немає філій, треба знайти одиниць, які виконували б подібну роботу, що і філії.
7. Паралельно з роботою по парафіях, Комітет Пам'ятника інформуватиме через пресу загальну публіку як про працю філій так і про збіркову кампанію самим Комітетом.
8. Використати ідею Митр. Мстислава і в додаток до пам'ятника, вмурувати бронзову плитку в честь Митр. Липківського в самій Церкві – Пам'ятнику у Баунд-Бруці.
9. Плянувати відкриття і посвячення пам'ятника на Провідну Неділю 1978 р. Тобто, прибіл. 17 місяців від тепер.
10. Під опікою і проводом ОДУМу влаштовувати відзначення пам'яті Митр. В. Липківського біля його пам'ятника кожного року на Провідну Неділю.

Петро Матула

[07]

(Лист Ю. Криволапа до Митр. Мстислава про правильник)

28 лютого 1977

Дорогий Отче-Владико!

Пересилаю Вам дві речі: 1) Проєкт "Правильника Комітету Побудови Пам'ятника Митрополитові В. Липківському" та 2) Проєкт листа-запрошення в члени Почесного Комітету.

Буду вдячний якщо Ви ці дві речі переглянете та подасте свої цінні думки, поради, доповнення чи зміни. Якщо не отримаємо від Вас листовно ніяких серйозних застережень до залучених матеріалів до 15-го березня ц.р., будемо уважати, що Ви є з ними згодні і розпочнемо інтенсивну пресову кампанію у збірці потрібних фондів.

(...)

З вірою у Вашу позитивну відкличність, остаюсь з пошаною сина до Вас.

За Комітет Пам'ятника Митр. Липківському (підпис)

д-р Юрій Криволап – Голова

* * *

[08]

(Відповідь Владики Мстислава на лист Ю. Криволапа про правильник)

10 березня 1977

Вшановний др. Ю. Криволап,
Голова Ради Коша Старших
Виховників ОДУМу, Балтімор, Мд.
Вельмишановний Пане Докторе!

При нагоді розмови з Вами 8 березня, одразу після закінчення сесії Ради Митрополії, я підтвердив одержання Вашого листа з 28 лютого (поштова дата – Балтімор 1. III, до Бавнд Бруку надійшов 4. III), цебто напередодні сесії Ради, коли я по-вінця був завантажений іншими справами. Тому й заповів, що відповідь на Вашого листа з 28. II. дам Вам аж після докладного запізнання з його змістом та змістом долучених до нього прилог і по змозі якнайскорше. Таку нагоду маю сьогодні.

Ваш лист стосується задуму поставлення на цвинтарі в Бавнд Бруку пам'ятника бл.п. Митрополитові В. Липківському. Про цей задум Ви поінформували мене ще в листопаді м.р. і під час Ваших відвідин Б. Бруку, разом з іншими членами ОДУМу. Як пригадуєте, ідею поставлення пам'ятника я радо привітав і висловив переконання, що в ближчій до Церкви-Пам'ятника околиці можна ще виділити гідне для такого пам'ятника місце. Водночас приобіцяв мою допомогу для здійснення цього шляхотного задуму, очевидно, в межах доступних мені спроможностей.

Тепер, до свого листа з 28 лютого Ви долучили правильник "Комітету Побудови пам'ятника Митрополитові В. Липківському", на базі якого той Комітет уже діє, а Ви очолюєте його в характері Голови. У п. 2-му того правильника згадано й мою скромну особу, яка ніби дала благословення на діяльність згаданого Комітету, згідно з нормами і засадами, що їх передбачує надісланий Вами правильник. Виходить, що дав я благословення на діяльність Комітету навіть не запізнавшись наперед зі змістом і приписами того правильника. Очевидно, до такої нерозважності я не міг самого себе допустити. Прикро, що можливість такої нерозважності з мого боку Ви все ж таки врахували.

Вчитавшись у зміст Вашого листа з 28. II. зрозумів.

що долучений до того листа правильник Ви прислали мені лише і виключно для того, щоб я прийняв його до мовчазного відома та й годі. Це підтверджує й таке категоричне попередження у Вашому листі: – "Якщо не отримаємо від Вас листовно ніяких серйозних застережень (а хто буде кваліфікувати серйозність або несерйозність моїх застережень? ММ.) до залучених матеріалів до 15 березня ц.р., будемо вважати, що Ви є з нами згодні." Вважаю, що таке попередження з Вашого боку є щонайменше легковажним ставленням до дуже поважної справи. Про мене вже й не згадую.

Зрозумілим є бажання Комітету, щоб його престиж був у якійсь мірі підсилений авторитетом. Тому мене дуже дивує, що Ви, – Голова Комітету й одночасно член Ради Митрополії нашої Церкви, не скористали з сесії Ради Митрополії, що відбулася 7-8 березня, і не порушили перед нею справи поставлення пам'ятника бл. п. Митрополитові В. Липківському. Вам же добре відомо, що Рада Митрополії являється між Соборами найвищою ухвалодавчою установою в Українській Православній Церкві у США, а її постанови стають зобов'язуючим усіх у Церкві документом. Та, на жаль, до постанови у такій важкій справі, як поставлення пам'ятника бл. п. Митрополитові В. Липківському, Ви не тільки не довели, але й не пробували.

Вихід із цієї дуже прикрої для мене ситуації бачу один: – передати Вашого листа і правильник Комітету на розгляд Собору Єпископів нашої Церкви, чергова сесія якого відбудеться правдоподібно аж після Великодня.

Крім того, рішуче вимагаю викреслити в п. 2-му Правильника Комітету таку його частину: – "Комітет діє на підставі.....і з благословення Преосвящ. Владики Мстислава, Голови Собору Єпископів УАПЦ і Митрополита УПЦ в США", бо, ще раз пригадую, що про

заіснування Комітету і про правильник, на основі якого той Комітет уже діє, я довідався щойно з Вашого листа з 28 лютого.

З любов'ю у Христі

+ Мстислав, Митрополит

* * *

[09]

Петро Матула

МИТРОПОЛИТ ВАСИЛЬ ЛИПКІВСЬКИЙ ПРО КОБЗАРІВ-БАНДУРИСТІВ

У дописі в "Народній Волі" за 10 серпня 1978 р. під заголовком "Таємниця чару кобзи-бандури" о. Сергій Кіндзерявий-Пастухів пише:

(...) Понад століття інструмент був у руках фізичних калік-сліпців, які виявили себе як вершинна духовна еліта народу. На них справдилося наглядно слово Христове, що багато останніх стануть першими, а перших – останніми. Бувши упослідженими в житті каліками і практично жебраками, кобзарі зберігали і несли в народ праведність серця, чистоту характеру, свідомість людську і національну. І дано було їм великий талант, і силу слова, духовне зріння в суть речей. І дано було їм зберегти націю від остаточної заглади і спричинитися до її, нації, відродження (хоч це в нас чомусь підкреслено не зауважується і промовчується).

Авторові згаданого допису і читачам буде цікаво пізнати, що на цю тему говорив бл. п. Митрополит Василь Липківський у своїй проповіді "Христова Освіта й Сліпі Бандуристи" (*) понад пів століття тому:

(...) Коли московська неволя вигнала з наших церков нашу рідну побожну пісню, нашу рідну мову, наші канти, де вони збереглися? Як до нас схоронилися? У лірників, у кобзарів, у жебраків на базарах. І, коли величні представники в нас російської церкви і нації називають нашу мову, наші співи, канти – базарними, то це дійсно так.

Лише на базарах у лірників збереглися, заховались до наших часів крихти з того величезного історичного скарбу, який уявляли собою українські давні народні оповідання, думи, канти, співи, і які так вперто намагалися до щенту знищити наші російські керівники. Отже величезне значення мають наші лірники, кобзарі і для нашої Матері України і зокрема для нашої Церкви української. Їм наш народ найбільше мусить бути вдячний і за свою національну і релігійну свідомість.

(*) Митрополит Василь Липківський – "ПРОПОВІДІ на неділі й свята слово Христове до Українського Народу", вид. Українське Православне Братство ім. Митр. Василя Липківського, 609 ст., 1969 р.

"Народна Воля"
28 вересня 1978 р.

* * *

[10]

(Митр. Мстислава до Ю. Криволапа)

1 вересня 1979, Hollywood, FL

Вельмишановний і дорогий Пане Докторе!

Сьогодні одержав Вашого листа з 28 серпня, на якого й спішу відповісти. Пишу коротко, бо, до несподіваного "улькосу", дійшло ще й інфекційне запалення ока.

Отже, 7 вересня відлітаю до Швейцарії на чергову перевірку стану моєї недуги. Мушу триматися Женевських лікарів, які виявили хворобу та почали добре її лікувати. Згідно з пляном я буду у Женеві до кінця вересня і щойно на початку жовтня повернуся до Б. Бруку. Отож, – нема ради, прийдеться зачекати до жовтня, або зробити засідання без мене.

Привіт Дружині, для Вас міцні обійми, Ваш у Христі

+Мстислав

* * *

[11]

(П. Матула до Ю. Криволапа)

8 вересня 1979

Юрко,

питаєш поради на лист ММ. (за 1 вересня '79)

На мою думку в ньому є для нас мандат – діяти! Я є переконаний, що так довго як Ти не матимеш опозиції решти Комітету, Ти можеш легально і морально діяти.

Питання є – що можна досягнути із справ, що мають першенство? Очевидно, першою справою є наша потреба фондів. Зразу ж слідуючою справою є вибір пам'ятника. Обидві вони є взаємно залежні. Для грошевої кампанії добре було б мати вибраний проєкт пам'ятника. Без грошей, чи без запоруки грошей, ми не зможемо а ні кінцево вибрати проєкт, а ні замовити роботу.

Отже, в першу чергу нам треба оживити і втримати живою кампанію збірки пожертв. Треба, звичайно, нам засісти і розробити плян праці. Було б добре мати відозву від Консисторії до парафій. Нам треба збірщиків у кожній парафії. В додаток, було б добре мати ОДУМівські

реферати про Липківського та різні культурно-розвагові програми з приходом на пам'ятник і т. п.

Думаю, що скликання слідуючого засідання ніяк не треба відкладати. Варто зробити його робочим. Щоб члени не розбігалися через пів години на якісь інші свої зобов'язання.

У загальному, думаю, що від Комітету нам треба діставати лише мандат, а діяти своїми силами. Без формальної кооптації, треба перекинути діяльність на одумівсько-топівську сітку, бо крім проф. Завітневича у Комітеті ніхто нічого не робитиме.

Я згадував Тобі, що хочу відвідати п. Дарагана перед нашим засіданням, щоб ми могли більше знати як поводитися з нашим вибором пам'ятника. Оце тількищо говорив з ним і ледве вмовив його, щоб він мене прийняв і розповів про свої пляни. Показувати будьщо він категорично відмовився. Я не є певним, що як я потелефоную знову і скажу йому на коли саме я збираюся бути в нього, то чи він не знайде причини мені відмовити. Він ніяк не хоче показувати своєї не закінченої роботи. Отже, давай мені знати на коли скликаєш засідання і я пробуватиму домовитися з Дараганом.

Для Твоєї інформації вкладаю свій допис про Митрополита і його пам'ятник ["Дорожімо своїм рідним", Петро Кушніренко] Пробивав писати його для інформування загалу та для заохочення приєднуватися до нас. Це є частиною нашої фінансової кампанії. Публікую цей допис під псевдом (Кушніренко) – може менше дратувати ММ на засіданнях.

Будь здоровий!

Петро

ДОРОЖІМО СВОЇМ РІДНИМ

Плекаймо пам'ять про Великого Митрополита
України бл. п. Василя Липківського

Хоч тихо і повільно, все ж 4 роки тому (листопад 1975) заініційований ОДУМ-ом задум побудувати у Баунд Бруку пам'ятник бл. п. Митрополитові Василеві Липківському посувається вперед.

Починаючи від IX Собору УПЦ (жовтень 1977), над побудовою пам'ятника працює Комітет, очолений Блаженнішим Митрополитом МСТИСЛАВОМ з членами призначеними ОДУМ-ом та від Консисторії. Уже є узгіднене місце для пам'ятника в Українському Пантеоні, уже є кільканадцятитисячний вислід лагідної збірки на пам'ятник, уже започатковано мистецьку працю над проєктом пам'ятника. Уже прийшов час, щоб побудова пам'ятника стала всегромадським зусиллям та щоб пам'ятник Митрополитові Василеві Липківському став дійсністю.

Багато підготовчої праці вже зроблено. Лишилася проблема фондів. Її зможе перебороти лише жертвенність наших людей в Америці, Канаді, Австралії, Німеччині та в інших країнах світу. Тому й у ВІДОЗВІ Комітету ("Українське Православне Слово", лютий 1979 та в багатьох інших органах) закликається: (...) Тепер цей соборно покликаний Будівельний Комітет звертається з Благословення Митрополита МСТИСЛАВА до всіх українців християн, розселених по цілому світу, з гарячим братерським закликом – зложити спроможну для кожного пожертву для увіковічнення пам'яті того, хто віддав душу свою за Україну і її Христову Церкву." (...)

Годі перебільшити значення побудови пам'ятника

Митрополитові В. Липківському. Цим ми висловлюємо признання і подяку за його велетенський вклад у відродження і зміцнення духовних скарбів України, у відродження Української Автокефальної Православної Церкви – УАПЦ у 1917-1927 роках. Цим ми висловлюємо пошану і признання його сучасникам, що разом з Митр. В. Липківським відвойовували Україну від чужого намулу попередніх століть. Цим ми робимо свій вклад до запоруки, що наша рідна історія не занедбається і що пам'ять про Великих Мужів її збережеться для майбутніх поколінь. Цим ми виносимо на поверхню приклади з нашого власного минулого, гідні наслідування тепер і в майбутньому.

Одночасно з боротьбою за відродження української державности, яку вів наш народ під проводом С.Петлюри, о. Василь Липківський у роках 1917-1921 повністю віддав себе боротьбі за створення передумов відродження Рідної Церкви. Це його заходами засновується у Києві у 1917 році Братство Воскресіння, яке скоро перетворюється у Всеукраїнську Церковну Раду, а вона найбільші свої зусилля віддала на заснування нових українських парафій - первісних клітин майбутньої рідної Церкви.

Дев'ятого травня 1919 року о. Василь дає перший приклад, як треба служити в українській церкві. В цю знаменну дату він служить першу Службу Божу живою українською мовою в історичному, збудованому гетьманом Мазепою, Миколаївському Соборі в Києві. Співав гарний хор під керівництвом композитора Миколи Леонтовича, який написав для цього дня прекрасні літургійні співи. Ця літургія М. Леонтовича лишається одним з найкращих українських церковних творів. (Ми також є свідками як його "Щедрик" захоплює весь світ.) Чудовий спів, виразне, зрозуміле і натхненне читання псалмів і молитов рідною мовою, художня, глибоко-

змістовна, емоційно багата патріотична проповідь прот. В. Липківського зробила пробуджуюче і назабутнє враження на вірних, що не вміщалися в Соборі.

Подія цього дня була такою революційною в порівнянні з попередніми століттями в історії української Церкви, що дослідники тих подій і сам Митр. В. Липківський пропонують уважати цю дату днем народження сучасної Української Автокефальної Православної Церкви.

Того ж 1919 року протоєрей Василь Липківський стає настоятелем Софіївського Собору, що в продовж віків був катедрою митрополитів Київських і всієї України. З цього становища він ще завзятіше веде боротьбу за відродження рідної української Церкви. Він продовжує засновувати українські парафії, перекладає Служби Божі на українську мову, безнастанно бореться проти підлої підривної роботи російської церкви в Україні.

У відплату московський єпископат оголосив заборону прот. В. Липківському і його побратимам служити Службу Божу та оголосив позбавлення їх сану. Та москалі вже спізналися! Попередньо вкладає о. Василем освідомлююча праця дала свої наслідки. Всеукраїнська Церковна Рада ухвалила ігнорувати ту заборону, бо ніяка церква не має права будь-що забороняти Українській Церкві. Більше того, тоді українці остаточно рішили мати свій, ні від кого незалежний український єпископат.

Якби московська церква не була спільником захланного російського імперіалізму, вона, як сусідня церква, висвятила б нам на наше прохання наших єпископів. Але вона брутально відмовилася. Пошуки допомоги крізь совєтські кордони кінчилися безуспішно. Та українці не зневірилися і в страшних умовах російсько-більшовицької окупації та підривної роботи російської церкви вибороли собі перемогу – відновили свій український єпископат. Наші Церковні Мужі вдалися до основ християнства, до

способу, яким ранні християни, а зокрема Олександрійська церква, висвячували єпископів: "положенням рук священства", як описував Апостол Павло у 1-му посланні до Тимофія (4, 14). І так, одним з найважливіших актів в історії України, Всеукраїнський Церковний Собор у жовтні 1921 р. обрав і рукоположив на Митрополита Київського і всієї України протоєрея Василя Липківського.

Тільки давноочікуваний в Україні "Апостол Правди і Науки" міг насмілитися взяти на себе той тягар, який в тих умовах взяв на свої плечі прот. В. Липківський. За шість років, 1921-1927, свого активного митрополичого служіння, наперекір безбожній і антиукраїнській московській владі, він зумів піднести в мільйонах української людности дух українського патріотизму до небувалих висот. Ненависні російсько-більшовицьким "чінгісханам" символи української самостійности і незалежности, осяяні його глибокою християнською любов'ю, піднеслися у серцях вірних до ступеня найкращих християнських чеснот. Будучи вийнатково здібним проповідником, якому не було рівного в Україні, Митр. Липківський зумів, як ніхто перед ним, на ділі показати бездоганну придатність живої рідної мови у Богослуженнях, у висловленні "невимовного і потойбічного".

В той час, як на Україні шаліли більшовицькі московські людонепависники, у парафіях Митрополита ВАСИЛЯ проповідувалося Слово Боже та любов до свого народу, до своєї історії і культури, до своїх предків, "що лежать у могилах, що життя своє поклали за волю і віру своєї Матері"; проповідувалось любов до св. Володимира, до славного козацтва, до Мазепи, до Шевченка, Франка, Лесі Українки, Куліша, Котляревського; до Грушевського, Костомарова, Яворницького. Проповідувалось з любов'ю, по-батьківському.

За час свого митрополичого служіння він найбільше часу присвятив на відвідини своїх парафій. Незважаючи на те, що половину часу він був під заборону виїзду з Києва, відвідав не менше як 500 парафій (а деякі й по кілька разів) та ніс до своїх любих "у сні окрадених...гречкосіїв" Слово Боже та настанову на шлях відзискання своїх скарбів – своєї гідности, своєї Церкви, своєї України.

Доля Великого Митрополита, як і доля кожного українського патріота, тоді й тепер, у пазурах анти-українських загарбників, відома і однакова: вони знищили нашого Митрополита безслідно і не дозволили нам навіть знати де земля прийняла його тіло. А у запіненому намаганні затерти і пам'ять про нього, вони нищили навіть тих хто поминав його ім'я.

Та немічна сила нікчемних щоб знищити Вибранців Божих! Спадщина Митрополита В. Липківського безсмертна. Пам'ять про великі діла його вічно пускатиме міцні й здорові паростки на українській духовній і національній ниві.

Крім діл своїх, Великий Митрополит лишив нам і писану спадщину. Мабуть найвидатнішою з неї є твори його єства – його ПРОПОВІДІ. Перечитуючи їх, не можна лишитися не враженим величністю душі, серця і розуму цієї Великої Людини, цього Великого Українця. Читаючи їх, легко уявляється ніби ти слухаєш Його безпосередньо і відчуваєш як з кожної проповіді лине любов о. Василя до своїх парафіян, до свого українського люду, до своєї України, сучасної і минулої. Лине вона не завуальована у книжну мову, а пряма, безпосередня і тепло-батьківська:

(...) Браття! Збулося і пророцьке слово Тараса Шевченка, в огні збуджено нашу матір Україну. але окрадено її; вона вже повинна прокинутись, розплющити

очі і преобразитися, змити з себе сумну пляму неспівомости - наслідок тяжкого минулого, прояснити своє лице, вибілити свою одіж, з байраків неволі вийти на гору визволення (...)

(...) Любі Брати і Сестри! Коли ви бачите, що відроджується Українська Церква, лунає в храмах і школах наша рідна мова, починається наша рідна освіта, то знайте, що це відроджується душа нашого народу, та душа народня якої нічим не можна замінити. (...)

(...) Будемо ж єднатися щільно коло свого храму. Нехай стане він осередком нашого релігійного життя. Будемо не тільки тілом, а й душею і серцем перебувати в цьому своєму храмі в єднанні і любові поміж собою. От тоді й ми будемо храмами Божими і дух Божий житиме в нас. (...)

(...) Ні, не померли для нас ті наші попередники, що свої білі кості за краще життя України склали в високих могилах. Їх душі, їх вічно живі, рідні нам душі єднаються з нами, підбадьорюють в нас силу, підтримують надію, накладають на нас певні завдання й обов'язки до нашої Матері. (...)

(...) А ти, св. княже Володимире, що молився на горі Київській за наш народ під час хрещення його, молися і тепер перед престолом Божим в цей тяжкий час його відродження, щоб зміцнилась душа нашого народу Христовою вірою в своїй рідній Церкві (бо душа нашого народу по природі християнська.) Амінь!

Читач молодшого покоління може справедливо дивуватися – чому у наших школах не вчать про Митр. Липківського, про цього титана духу, про ту блискучу сторінку нашої історії, коли то наш народ вирівняв свою спину, піднявся на увесь свій ріст і сміливо взяв свою долю у свої власні руки. У добу деколонізації і усамотійнення найменших народів світу, у добу зросту

національної свідомости, у добу ствердження суспільно-громадських прав людини, поведінка нашого народу, на чолі з Митр. Липківським, була б нашої молоді дуже зрозумілою і модерною і вона була б за нього горда.

Та завжди є шляхетним ділом надолужувати втрачене. Спорудження пам'ятника Великому Митрополитові буде значним кроком до тієї мети. Тож лишилося всій громаді активно приєднатися до цього благородного задуму і своїми пожертвами його успішно завершити.

Пожертви треба виписувати на:

Metropolitan Lypkivsky Fund No. 760, та відсилати до:
St. Andrew's Federal Credit Union
279 Main Street
So. Bound Brook, NJ 08880, USA

"Українські Вісті"
3 жовтня 1979 р.

* * *

[13]

(П. Матула до Ю. Криволапа)

7 жовтня 1979

Юрко,

Ти прохав пропонувати теми для порядку денного наших слідуючих зборів Комітету – 27 жовтня 1979 р. На мою думку, крім деяких біжучих справ, які згадаю нижче, нам треба обговорити і рішити такі засадничі питання:

1. Якщо ми справді будемо пам'ятник, то дотеперішній спосіб праці Комітету цілком не годиться, щоб робити поступ взагалі, а тим більше плянований. Голова Комітету є постійно зайнятий справами всеземного засягу і є майже завжди в міжконтинентальних подорожах.

Решта ж Комітету не може робити ніяких поважних рішень у своїй праці, бо побоюється що Голова може не затвердити, та ще й розгніватися. Такий спосіб праці є примітивний і не діловий. Якщо існуюча організаційна структура Комітету мусить існувати, то треба погодитися що принаймні решта Комітету має право і обов'язок найефективніше крокувати до наміченої цілі. Можна погодитись, щоб Голові слати листи-звіти про заплановані, чи пройдені етапи, але не можна паралізувати працю Комітету піврічними і річними чеканнями на нагоду побачитися з Головою на декілька хвилин, щоб почути його волюдумку на кожную дрібницю. Отже, треба домагатися, щоб Комітет мав повне право діяти під проводом заступника Голови.

2. Комітетові обов'язково потрібна пресова трибуна. Найприроднішими органами для цього мусіли б бути "Молода Україна" і "Православне Слово". З того що я знаю, "М.У.", у відміну від попередніх часів, тепер є готова друкувати наш голос. Що ж до "П.С.", то судячи по тому з якими труднощами друкувалася наша ВІДОЗВА, відчувається, що там ми не є свої. Нам треба цю справу обговорити. Комітет потребує запевнення що все що йтиме від, чи через Проф. Завітневича, або заступника Голови – йде прямо до друку без потреби додаткових затверджень.

3. І для успіху праці, і для самодисципліни, ми повинні встановити реченець побудови пам'ятника та визначити дату його відкриття. Ми вже протупцювалися навколо цієї справи 4 (чотири) роки. Даймо собі ще найбільше 2 роки і стремімо, щоб посвятити пам'ятник найпізніше у 1981 році. Обговорімо це питання. Якщо успішно поладимо вищезгадані дві справи, то ця, третя, також буде реальною.

Звичайно, якщо на цих зборах не буде ММ,

сумнівним є щоб наш спаралізований Комітет сам щось важливого рішив. Та піднімати ці питання треба. Навіть саме обговорення їх, приготує Комітет до слідуючого разу.

В додаток до цих трьох засадничих справ, нам треба:

- + запланувати періодичне друкування чогось від Комітету (звіти і про самого Митр. Липківського), щоб про нас не забували;
- + рішити мати відозву від Консисторії до парохів і парафіян;
- + рішити, щоб видрукувати кореспонденційний бланк для Комітету;
- + обговорити вже видрукувані бланки для збирання пожертв;
- + рішити, щоб видрукувати лист з інформаціями і вказівками від Комітету до збирачів пожертв;
- + рішити, щоб знаходити збирачів пожертв у кожній парафії;
- + оглянути проєкти пам'ятника Голодика і якщо можна, вибрати один з них, принаймні для кампанії за жертвами.

Це останнє треба призначити на після того, як скінчимо з вищезгаданими справами, бо інакше увесь час піде на макети. Тому, як виробиш кінцевий порядок денний, дай, прошу, мені знати на яку годину запрошувати М. Голодика.

Будь здоровий,
Петро (Матула)

[14]

(І. Смолій до П. Матули)

9 жовтня 1979

Вельмишановний Пане Матула!

Пробачте, що не відповів зразу, це з перевантаження працею.

Дякую за Ваш гарний відгук на мою редакційну про [Валентина] Мороза. Здається мені, що ми знайомі й особисто, саме десять років тому я покидав Вашінгтон, по лінії ліквідації цілого відділу в Конгресовій бібліотеці.

Ваш нарис "Дорожімо своїм рідним" поміщу обов'язково, як тільки дещо проглотиться з матеріалом біжучим, отже прошу прийняти моє запевнення, що як тільки прийде на нього черга, негайно публікую. Між іншим, це матеріял, якого в нашому тижневику бракує, бо дописувачів мало з центральних земель, така була давніша тут тенденція, і шойно тепер стараюся внести зміни.

Дякую за теплі слова і матеріял.

З побажанням всього найкращого, сердечно вітаю,

Іван Смолій

[Головний Редактор "Народної Волі"]

* * *

[15]

(П. Матула до І. Смолія)

13 жовтня 1979

Вельмишановний Пане Смолій!

Дуже дякую Вам за милого листа з 9 жовтня, та за одобрення надісланого допису. Приємно також чути, що Ви ще й пригадуєте мене. Вас, я, звичайно, пригадую, бо ж Ви були діяльні тут у нас в УВАН.

Чуюся, що мушу Вас повідомити, що мій допис появиться також у "Молодій Україні" і може й в "Укр. Вістях". Згадую Вам це, бо не знаю Ваших правил щодо першоджерельности матеріалів для "Народної Волі" і не хочу спричинитися, щоб Ви собі пошкодили.

А разом з цим, дуже бажав би, щоб у цьому випадкові Ви не звертали уваги на появу цього допису в інших прес. органах і таки помістили його в "Н.В." Нам дуже і дуже потрібно поширювати інформації і про Митр. В. Липківського і про його пам'ятник. (Справа з будовою пам'ятника не йде легко. Як ми зустрінемося і як Вам буде цікаво, я розповім ширше.)

Вітаю Вас, що підняли "Н.В." на дуже помітно вищий рівень.

Бажаю Вам всього найкращого!
Петро Матула

* * *

[16]

(П. Матула до Ю. Криволапа)

15 жовтня 1979

Юрко,

хочу поділитися з Тобою думкою щодо наших слідуючих зборів Комітету (27-X-1979).

Хоч справа призначення збирачів пожертв по парафіях і стоїть на порядку денному, все ж, думаю, що її не варто віддавати в руки Консисторії. Таких збирачів нам би треба самим підшукати з ОДУМу і ТОПу [Товариство Одумівських Приятелів]. Якщо ця справа стане відповідальністю Консисторії, то, скоріше всього, виконання її вони зволікатимуть до безконечности. В найкращому випадкові вони напишуть відчпного листа

до парафій. А ними призначені збирачі не проявлять потрібної ініціативи.

Думаю, що на зборах нам треба говорити, що, ніби, ще за одумівського Комітету ми цю справу вже майже полагодили і тепер нам треба її лише докінчити. Від Консисторії нам потрібна лише відозва до парафій. А як її вони не напишуть, то нам і теї першої, від Комітету вистачить.

Чи ж не думаєш Ти, що ОДУМ і ТОП є в силі постачити по одному збирачеві пожертв в кожній парафії? Мусіли б, бо ж це є ОДУМівська ініціатива!

При цій нагоді висловлю побажання, щоб у програму святкування 30-тиліття ОДУМу включити згадку про побудову ОДУМом пам'ятника Митр. В. Липківському.

З погляду потреб справи побудови пам'ятника, шкодую, що ЦК вибрав Тебе головою ювілейних програм і святкувань.

Будь здоровий!

Петро [Матула]

* * *

[17]

Петро Матула

МИТРОПОЛИТ ВАСИЛЬ ЛИПКІВСЬКИЙ ПРО ЯКІСТЬ УКРАЇНЦЯ

(з "ПРОПОВІДЕЙ на неділі й свята, слово Христове до українського народу" вид.: Українське Православне Братство ім. Митр. В. Липківського, 1969)

(...) Браття! От ми взялися за будівлю своєї Української Церкви. Який же матеріал дає для цієї будівлі

наша нива українська? Наша Україна бідна на своє золото та дороге каміння, а дуже багата на дерево, солому, очерет і тому не дивно, що коли почався в ній вогонь іспиту, – як багато він пожер уже нашої соломи та очерету! Чи залишиться ж, хоч трохи в ній каміння, що встоїть від цього вогню? А коли б такий вогонь спалахнув у нашій Церкві, чи залишилось би в ній хоч трохи золота, чи срібла, чи зразу рухнула б вона уся, як хата з соломи та очерету.

Нехай же хоч щире єднання, тісне братерство зміцнить нашу квоість, бо й прутики, коли вони тісно зв'язані, тоді трудно їх зламати. (...)

(...) Ви є пшеницею Божою; і ось тепер, як пшениця в засіках, так тісненько ви зібрались у церкву Божу. Але і пшениця буває з половиною; будьте чистою пшеницею, а не половиною; майте в собі вагу, бо половину, як підкинеш її лопатою, забирає вітер і розвіває, а пшениця падає на своє місце, – на свою землю, як би нею не підкидали. Так і ви будьте пшеницею, а не половиною; як би вас не підкидали, падайте на свою землю; майте пошану до всього свого, до своєї Церкви, до своєї землі! Ви, українці, будьте одним словом, як би вас не підкидали, українцями! (...)

(...) Любі брати і сестри, українці! Чи є між нами зараз більш щира, більш дорога, більш близька для нас душа, як душа великого сина України – Тараса Григоровича Шевченка, яка, віримо, невидимо присутня між нами, що за неї тепер молимося в роковини його смерті? Від цієї душі, як від батька рідного, кожний з нас бажає мати найкращу науку в любові до свого рідного народу, найбільшу підтримку і утіху в своєму житті. На цій душі, на її переконаннях, мріях і страж-

даннях кожний з нас повинен випробувати і себе самого, оскільки він є дійсний, свідомий українець, оскільки він достоєн вважати себе дійсним сином України. (...)

(...) Нехай же сьогоднішні спогади, спогади страждань Христа і ганебної в них ролі зрадника Юди, послужать і для всіх нас наукою, щоб ми з усіх гріхів найбільш жахалися зрадництва, продажі свого брата, продажі своєї матері України, свого рідного народу за принади світу цього. (...)

Більше про Митр. В. Липківського і про будову пам'ятника йому у Баунд Бруку знайдете у статті "Плекаймо пам'ять про Великого Митрополита України бл. п. Василя Липківського", "Народна Воля" 15 листопада 1979 р.

Сума пожертв на пам'ятник на кінець жовтня ц.р. становила понад 20 тисяч дол. Збирання фондів продовжується. Пожертви треба виписувати на Metropolitan Lypkivsky Fund # 760 і пересилати до
St Andrew's Federal Credit Union
P.O. Box 375
So. Bound Brook, NJ 08880, USA

"Народна Воля"
3 січня 1980

[18]

До пленуму східних клітин ОДУМу

Holiday Inn, Sommerville, NJ , 9-11-1980

(Заклик до провідників ОДУМу включити працю над пам'ятником Митрополитові Василеві Липківському як одне з головних занять у програмі святкування 30-тиліття ОДУМу.)

На своєму З'їзді 28-29 листопада 1975 року, ОДУМ зобов'язався поставити у Баунд Бруку пам'ятник бл.п. Митр. В. Липківському. На сьогодні, 4 роки пізніше, праця над пам'ятником ще й досі не набрала належного розмаху який би запевняв успішне завершення одумівського задуму. Потрібно допомоги усього ОДУМу.

Щоб досягнути правдиву ціль пам'ятника Митр. Липківському, треба відтворити пам'ять про нього в народі. Треба пізнати його нашої молоді. Треба лишити живого пам'ять про нього як у формі пам'ятника у Баунд Бруку зі щорічним урочистим відзначенням його пам'яті на Провідні Неділі, так і по місцевих парафіях у формі пропам'ятних плит, таблиць з його цитатами та його портретами.

Щоб досягнути таких цілей, філії ОДУМу повинні б позакладати місцеві комітети для переведення по своїх парафіях освідмлюючу працю (доповідями, панелями, академічними вечорами) на тему відродження Української Церкви у 1921 році з Митр. В. Липківським на чолі; а також, для переведення фінансових кампаній для пам'ятника у Баунд Бруку.

Одним з найгідніших занять яким тільки ОДУМ може відзначити своє 30-тиліття це працею над відродженням пам'яті про Великого Митрополита України.

Петро Матула, СВД

МИТРОПОЛИТ ВАСИЛЬ ЛИПКІВСЬКИЙ ПРО ВІДРОДЖЕННЯ УКРАЇНИ

З ПРОПОВІДЕЙ на неділі й свята, слово Христове до українського народу", вид. Українське Православне Братство ім. Митр. В. Липківського, 609 ст., 1969 р.

Українська спільнота буде пам'ятник Великому Митрополитові України бл. п. Василеві Липківському. Такий пам'ятник буде поставлений у Баунд Бруку, осередку УПЦ в США. Митрополит В. Липківський був першим Митрополитом Української Автокефальної Православної Церкви, яка відродилася і повністю усамостійнилась у 1921 році на тлі відродженої української державності.

Невгасима пошана серед українського люду до Митрополита Липківського породила ідею пам'ятника. Пам'ятник Митрополитові Липківському в Українському Пантеоні поза Україною буде гідним вшануванням цієї Великої Людини, цього Великого Українця.

Щоб такий пам'ятник став частиною того досконалого і неперевершеного пам'ятника, який здвигається у душах і серцях людей, треба пізнавати нашого Митрополита та втримувати живою пам'ять про нього в народі. У нижче поданих цитатах з "ПРОПОВІДЕЙ" Митр. В. Липківського міститься часточка душі його, яка перегукується з нами своєю теплою любов'ю до України і її народу.

(...) Браття! Збулося і пророцьке слово Т. Шевченка, в огні збуджено нашу матір Україну, але окрадено її: вона вже повинна прокинутись, розплющити очі і пре-

образитись, змити з себе сумні плями несвідомости – наслідок тяжкого минулого, прояснити своє лице, виблизити свою одіж, з байраків неволі вийти на гору визволення. (...)

(...) От це велике чудо відродження, воскресіння нашого народу, творить Господь в наші часи через нашу рідну Українську Церкву, що теж чудом Божої волі воскресла з під руїн російської церкви. І скільки вже через нашу церкву повернув Господь нашій Матері-Україні її дітей, що вже були, здається, померли для неї. Так пригадую – в останні роки російської царської влади в Києві був загальний перепис і українців було нараховано всього лише до дев'ять тисяч душ. А останній перепис 1926 р. набрав у Києві українців уже до сто тисяч. Де вони взялися? Це Христос через нашу Церкву їх воскресив і повернув їх Матері. Часто трапляється тепер дивна річ: давно знаєш ту чи іншу родину як росіянина, слова від нього українського не чув, часто навіть прізвище своє він на московський лад повернув, а тут бачиш наш щирий парафіянин, щирий українець. (...)

(...) Любі брати і сестри! Світлі і радісні дні Великодніх свят у нас в Україні стають ще більш радісними й величними від того, що й наша матір Україна, наша українська природа в ці дні воскресає, оживає від довгого сну, ясне сонечко викликає до життя й першу травичку й перші квіти й першу зелень на деревах. То повинен же воскресати, повинен оживати й наш український народ, він же теж син своєї матері. В останні роки й дійсно оживає і народ наш, оживає перш за все до нового церковного життя. Ясне сонечко нашої церковної волі викликає в нашій Церкві перші рослини рідного життя, відживляє й підносить нашу рідну мову. (...)

(...) Любі брати і сестри! Коли ви бачите, що відроджується наша Українська Церква, лунає в храмах і

школах наша рідна мова, починається наша рідна освіта, то знайте, що це відроджується душа нашого народу, та душа народня, якої нічим не можна замінити. (...)

Збирання пожертв на пам'ятник продовжується. Закликаємо приєднуватися до жертводавців, які вже склали на пам'ятник приблизно 25 тисяч дол. Прохаємо виписувати пожертви на :

Metropolitan Lypkivsky Fund # 760, та пересилати до:
St. Andrew's Federal Credit Union
P.O. Box 375
So. Bound Brook, NJ 08880, USA

“Українські Вісті”
2 квітня 1980

* * *

[20]

Василь Шевченко до "Молодої України"

Шановний Пане Редакторе!

В "Молодій Україні" за жовтень 1979 р. шановний добродій Петро Кушніренко [Петро Матула, п.м.] написав поважну й на часі статтю п.з. "ДОРОЖИМО СВОЇМ РІДНИМ" про побудову пам'ятника с.п. Митрополитові Василю Липківському та про значення дій і досягнень Митрополита. В кінці статті автор пропонує для дальшого читання про с.п. Митр. В. Липківського сім творів як самого Митрополита так і чільних діячів УАПЦеркви.

Я ж хотів би довести до відома читачів "М. У.", Комітетові Пам'ятника і всієї нашої спільноти, що ще існує одне прецінне джерело інформацій про нашого Митрополита, а саме – "ЛИСТІ МИТРОПОЛИТА ВАСИЛЯ

ЛИПКІВСЬКОГО до о. ПЕТРА МАЄВСЬКОГО з міста Києва й Олександрівської Слободи в Україні до м. Вінніпегу, Манітоба в Канаді, від 1933 до 1937 р. вкл. (19 листів)". Але ... вони ще не є видані.

Вони вже є повністю оформлені і підготовані до видання окремою книжкою разом з оригіналами листів і досконалим перекладом їх на англійську мову та чекають на ініціативу і фонди. Пропоную, щоб Комітет Пам'ятника включив справу видання ЛИСТІВ як складову частину своєї мети – побудови пам'ятника с.п. Митрополитові Липківському. Така книжка розійдеться по всіх закутках українського світу відлунням поставлення пам'ятника у Баунд Бруку.

Що ж до самого поступу праці над пам'ятником, то я з жалем мушу висловити прикре слово розчарування. Вже пройшло 4 роки як ОДУМ зобов'язав себе до великого діла, але ще й досі не виглядає, щоб ОДУМ приклав потрібні зусилля, щоб те діло виконати. Та ОДУМ зумів породити благородну ідею пам'ятника і хочеться вірити, що наше молодше покоління, яке є частиною модерного світу і модерних засобів – організації і керівництва – зуміє довести ідею пам'ятника Великому Митрополитові до скорого і успішного кінця.

Дорогі Одумівці, не підведіть наших надій. Ми хочемо в Вас вірити.

Василь Шевченко, Форт Вейн, Інд.
"Молода Україна", березень 1980.

[21]

“ОБЕЛИСК”

Модель пам'ятника

Митр. Василю

Липківському

Скульптор:

Андрій І. Дараган

* * *

[22]

Дм. Ів. Тромса до "Українських Вістей":

У справі побудови пам'ятника Митрополитові Липківському

В листопаді 1980 року минуло п'ять років як в Детройті на з'їзді Об'єднання Демократичної Української Молоді було схвалено постанову побудувати пам'ятник первосвященнику Української Автокефальної Православної Церкви – Митрополитові Київському і всієї України Василю Липківському.

[З жалем спостерігаємо, що поступ праці над пам'ятником не відповідає пройденому часові.]

Тому, люди, зацікавлені в успішному завершенні справи, хотіли б мати чіткі відповіді на такі запитання:

1. Чи є вже призначене місце для пам'ятника?
2. В якому стані справа з підготовкою посвячення землі під пам'ятник?
3. Яка приблизна ціна побудови пам'ятника?
4. Коли має бути збудований пам'ятник і коли буде його посвячення?
5. Які причини пасивності комітету?

Жертводавці бажали б побачити ще за свого життя пам'ятник людині, яка в поворотний і відповідальний період нашої історії стояла на чолі відродження національної Української Автокефальної Православної Церкви.

Тому ми звертаємося до голови Комітету, Др. Юрія Криволапа докласти зусиль, щоб перебороти застій, прискорити справу, активізувати діяльність очолюваного ним Комітету, щоб уже в недалекому майбутньому завершити побудову пам'ятника.

Ми дуже просимо Комітет відгукнутись у пресі на цей наш апель: поінформувати широку громаду, як стоїть справа з побудовою пам'ятника митрополитові Василю Липківському. Які є труднощі? Яка причина затримки? Що гальмує справу? Якої допомоги потребує Комітет? Залишаємося з надією на вашу відповідь.

Зглибокою пошаною до вас від імені зацікавлених.

"Українські Вісті", 18 січня 1981 р.

[23]

(П. Матула до Ю. Криволапа)

20 січня 1981

Юрко,

Новини, які я від Тебе сьогодні почув є, звичайно, дуже бажаними і давно очікуваними. Отже, ми тепер маємо розв'язані руки. Лишилося інтенсивно попрацювати і закінчити почате діло (принаймні цей головний етап). Тепер можна буде зробити плян праці до самого кінця і встановити дати. (Див. Замітку нижче)

Досить важливою частиною цієї праці є посвячення землі на Провідну Неділю ц.р. Багато можливостей і питань потребують нашої уваги. Напр., ми знаємо як є тісно з часом на Провідну Неділю, в яку годину найкраще робити посвячення? Чи робимо урочистий обід після того? Як використати Почесний Комітет? Як перевести збирання пожертв з тієї нагоди? і т.д.

(Замітка. Тут говориться про лист ММ до Ю.К. в якому ММ повідомив, що він згоджується, щоб пам'ятник поставити з правого боку Церкви-Пам'ятника; щоб посвятити землю на Провідну Неділю; що хоче перейти з ділового до почесного комітету.)

Треба сходитися і плянувати. Треба жваво переписуватися. До Провідної Неділі лишилося 3 місяці. Координуй!

Пересилаю Тобі листувальні бланки і ілюстрації пам'ятника, про які ми домовилися. Зараз подаю Тобі адресу о. П. Маєвського, інші попробую дістати і перешлю іншим листом. (Це для запрошення до Почесного Комітету. п.м.).

Петро.

[24]

(П. Матула до П. Капшученка)

8 лютого 1981

Шановний Пане Капшученко!

Ми щойно говорили телефоном і я беруся до листа. Назбирав дещо про пам'ятник та про Митр. В. Липківського і шлю Вам. Може між цим всим Ви знайдете корисні для себе інформації.

Мій підхід до мистців з якими я до тепер говорив був той, що крім однієї своєї ідеї (про це знайдете в долучених матеріялах), я лишав їм вільну руку, щоб вони на основі свого знання Митр. Липківського, його діл і його доби, самі з себе породжували ідею пам'ятника.

Друкованого про Митр. Липківського є чимало, хоч і не всеохоплюючого. Вкладаю Вам дещо. У кінці допису "Дорожімо Своїм Рідним" є список праць, де можна знайти багато більше про Митр. Липківського. Дуже цінним матеріалом є лист о. П. Маєвського – вкладаю.

Я з Вами згоджуюся, що треба обережно поступати з уваги на почуття п. Дарагана (чи будь-кого у такім положенні). Цього, звичайно, не треба забувати.

А разом з цим, ідея пам'ятника Митр. Липківському є на стільки великою, що ми повинні пробувати удосконалювати її доти доки це є можливим.

Я дуже шкодую, що ми (а в першу чергу я) не запросили Вас до участі у цьому великому ділі із самого початку. Цьому можуть бути оправдання, але не вибачення.

Хоч часу лишилося дуже мало, я буду Вам дуже вдячний коли Ви запропонуєте свою ідею на пам'ятник. Радю матиму від Вас вістку.

З пошаною до Вас,
Петро Матула

[25]

(П. Капшученко до П. Матули)

17 лютого 1981

(мову оригіналу збережено)

Шановний пане Матула!

Ваша перша телефонічна розмова до мене, а потім лист від 8-го Лютого, 1981, сприйняті мною, як приватне звернення, без уповноважень на такі розмови решти людей з комітету побудови пам'ятника Митр. Липківському. Тому відповідати Вам буду приватно. Як особи до особи. В листі сказали Ви, що вживали відповідний підхід до мистців з якими говорили. З того зрозуміло, що Ви мали розмову з декількома. А взявши під увагу, що мистців-скульпторів можна перерахувати на пальцях одної руки з тих, що знаходяться на еміграції, незаперечним залишилося, що мою особу з якихось поважних причин абсолютно зігноровано. Це-б мене не здивувало, бо добре знайомий з доволішніми колізіями в таких ситуаціях. А природна моя скромність була запорукою ніколи не перескоджати "пописуватись" іншим. Та здивувало мене підкреслення, в телефоні про те, що прізвисьце Петра Капшученка вперше чули при випадку вручення дарунку панові Китастому. Все можливо. Це змусило мене заглянути до "мішка" безчислених шпаргал, зібраних від 1947 року до сьогодні. Відшукав, що всі українські часописи на терені Німеччини, Аргентини, більшости в Америці, частинно в Канаді та Англії, Каталог з Бамбруку згадували про існування скульптора Капшученка. Наявність дарованої моєї праці в Музеї Укр. Бамбруку зтверджує, що такий, ще животіє. Дещо з таких шпаргал забажав переслати і Вам.

Як також можете відшукати моє ім'я в A Biographical Directory Ukrainians in North America.

Більше того на терені від Бостону до Канадійського

Веніпегу, маю без числа людей що захотіли чомусь мене запізнати та придбати щось з моїх праць. А деякі серед них зібрали великі збірки від 50 до 90 праць. (пан О. Бедрій з Покіпці та пан Мельничук з Бремстеру NY) Всі ті люди залишились моїми добрими приятелями, утримуючи зі мною теплі дружні взаємини, оберігаючи моє ім'я від "злих духів". Я щасливий, що маю більше друзів, як недругів. Я-ж з своєї сторони обіцяю їм дотримуватись етики мистця та змагатись за своє місце і признання, дорогами чесними і відкритими в обіріганні тих принципів. Хто-ж зневажає тих принципів той нехтує основи взаємовідношення між колегами, чим відкриває дороги позакулісовим ситуаціям, які для мене особисто чужі, були і залишаться на завжди. Ніколи ними не цікавився, лишав їх для інших, для тих, що люблять їх практикувати. Коли б інші мистці того дотримувалися, тоді більше пошани було до них, а їх самих не трактували, як "бідних диваків", що в щось бавляться, та ще й хочуть щоб гроші їм за те платили, мовляв, вони бідаки мов не розуміють що тут "Америка".

Я за тим, щоб кожний мистець, хоч і є матеріяльно бідний, мусів би гордо оберігати чесноти свого покликання. В противнім випадку, як прислів'є говорить Нас і кури засміють. Тому, що Комітет побудови пам'ятника Митр. Липківському, мав нагоду вже запізнати не одного кращого від мене артиста скульптора, які не були встані задовольнити бажань його членів, було б недоречним намагатися мені задовольнити не окреслених ними бажань, та ще й дорогою Вами мені прононованої, що зобов'язувало мене відійти від етики мистця.

Пробачте, Шановний Пане Матула, за мої роздумвання не в слові, а письмі. Волю бути відвертим. З пошаною до Вас – Петро Каншученко.

[26]

(П. Матула до П. Капшученка)

23 лютого 1981

Дорогий Пане Капшученко!

Тількищо отримав Ваш лист і речі (газетні вирізки про свої праці і заслуги п.м.) і з великою цікавістю все перечитав. Згодом, я напишу Вам повніше, бо в цю хвилину фізично не можу. Одне лише прохаю Вас: ПРАЦЮЙТЕ НАД ПАМ'ЯТНИКОМ!

Між людьми, що хочуть пам'ятника, немає і не було злих намірів, лише недосвідченість, необізнаність і помилки. Їм треба допомогти, а не карати, бо ніхто інший не породив ідеї і не почав справи пам'ятника Митр. В. Липківському.

Проншу Вас, працюйте!

З пошаною до Вас,
Петро Матула

* * *

[27]

(Інтермедія)

Як згадано в іншому місці ("Комітет Пам'ятника"), моє "підганяння" часом викликало опір.

Ю. Криволап: Петре, я бачу, що в Тебе в штанах знову розвелись мурашки і не дають Тобі спокою. Рекомендую здати їх негайно в чистку!!!

П. Матула: Юрко, Твоє проникливе спостереження про "ants in my pants" увійде в історію нашої праці як одне з геніальніших! Воно натхнуло мене і розворушило в мені творчі сили не меншого калібру:

Комашня з штанів Петра
Нападає на Юрка
На Юрка і Олексія
На Євгена й Валентина

Всі вони терплять стоїчно
А ні букви з під пера
І вдають що не їх п--и
Обсідає комашня

Та Юрко нарешті здався
Почухався і обізвався
І тепер вже є надія
Що і інші почнуть діять

Олексій нарешті скаже
Скільки років ще чекать
Щоб від нього жертводавець
Посвідку зумів дістать

Чухатимуться де б не свербіло
Як почують комара
Бо ж до діла веде сміло
Виконавчий Голова.

* * *

[28]
(П. Матула до П. Капшученка)
22 серпня 1981

Дорогий Пане Капшученко!

Нарешті почув сяку-таку вістку щодо слідуючого засідання Комітету Пам'ятника. Дістав повідомлення від Ю. Криволапа, що Митр. Мстислав був у Каліфорнії.

цього тижня мав повернутися до Б. Бруку. Потім він має летіти до Англії.

Криволап запитає його листом – коли, після Англії, він зможе зустрітися з Комітетом. Як почую – дам Вам знати.

Бажаю Вам всього кращого, а особливо видужання Вашій дружині.

Будьте здорові,
Петро Матула.

* * *

[29]

(П. Матула до П. Капшученка)

4 листопада 1981

Дорогий Пане Капшученко!

Нарешті я роздобув трохи інформацій з плянуванням. Отже, Митр. Мстислав тепер є на Флориді. У кінці листопада, або на початку грудня він летить до Австралії. о. С. Біляк пообіцяв зарезервувати ММ для побачення з нами перед від'їздом до Австралії. Ще не відомо на яку дату то буде і є можливість, що треба буде спішити до Баунд Бруку на п'ятницю, а не в кінці тижня.

Отже, я хочу попрохати Вас, щоб Ви були, більш-менш, як пожежник - готові і як тільки нам дадуть знати, щоб ми могли з'їхатися. Я хочу вірити, що ще цього разу переживемо це "раболепство", а після цього вже зможемо крокувати без зупинок до кінцевої цілі. Як тільки мене повідомлять, я до Вас потелефоную.

Будьте здорові,
Петро Матула

[30]

(П. Матула до П. Капшученка)

4 грудня 1981

Дорогий Пане Капшученко!

Годину тому Ви до мене телефонували і ділилися зі мною, що Ви передумали і поспробуєте зробити чистішу модель і кращу знімку.

Я хочу підтвердити свою віру Вашим рішенням, бо оце щойно говорив з п-ні Петренко і вона рішучо сказала, що такої знімки вона на обкладинку "ВІРИ" не дасть. Я шкодував, що чув таке від неї.

Як і можна було сподіватися, від професіоналістів сподіваються професійних виробів. Пробуймо тримати наші стандарти найвище і то до найменших деталей! Ви бережіть свою репутацію хочби мусіли заставити нас почекати. Ми всі з того лише скористаємо!

Будьте здорові,
Петро Матула

* * *

[31]

(П. Капшученко до П. Матули)

16 грудня 1981

Шановний Пане Матула!

Ваш лист від 4-го грудня, 1981 р. був дуже для мене користний. Отримав його 7 грудня. В днях 5, 6-го грудня, 43 відділ Жінок у Філядельфії, мав організовану мистецьку виставку, до якої долучили мої праці. Ті два дні були для мене відпочинком і заробітком, бо продано моїх речей на 3,300 д. Причому ніхто нічого від мене не

вимагав. То була приємна зустріч з людьми і любителями мистецтва взагалі, а моїх праць зокрема. Які привласнюють те, що до їхнього серця промовляє. Отож ні я їм не нав'язую себе, ні вони не "вимагають" їм уподобатись! В тім основи взаємопошани, виrozumіння творчих можливостей і обставин, за тим "репутація". Коли хтось далеко від тих принципів і зацікавлень, він має на те абсолютне право. Отже добре, що я отримав Вашого листа в понеділок 7-го грудня, інакше він би зіпсував мені той увесь взаємно шанувальний настрій. Бо ті вислови "категоричности", "сподівань від професіоналістів", "високих стандартів", турбот за мою репутацію, без самокритичности, виrozumінь своїх обставин, компромисових взаємних порозумінь. Оминаючи інший лексикон можна окреслити словом поета. "Бідні ми, коли в небі шукаємо за хмарами і не бачимо бога" Тим більше, що тих "професіоналістів" не затруднив ніхто і час їх словного щирого відношення до справи навіть ніхто не думав іще брати під увагу. Але, як кажуть небуло злого, щоб не вийшло на добре. Бо після того листа, я переоцінив мої взаїмостосунки зв'язані з справою пам'ятника сл. п. Митрополитові В. Липківському – починаючи з перших кроків з першого Вашого листа від лютого 1981 року. Наслідком чого: страта часу, кошти матеріалів, відірваність від основних джерел моїх заробітків. Аналізуючи, дійшов після Вашого листа, що своєю словністю і щирістю довів себе до того, на цій дорозі непошанування самого себе і колег скульпторів м. Філадельфії, які користають з певних прав і зобов'язань перед консулом від мистецтва при колегії правників у м. Філадельфії, які бережуть певних правил етично-професійних пошанувань від мистців, які стоять в їх обороні. Після такої аналізи моєї ситуації, я вже тиждень як повернувся до своїх основних зайнять, щоби своєю

професійною працею заробляти на хліб насущний.

Пробачте, але гадаю, що листовні чи телефонічні зв'язки не можуть бути добрими для докладних вияснень моїх заторкнутих справ.

З пошаною до Вас

Петро Капшученко – Скульптор.

* * *

[32]

Петро Матула

ОДУМ і ПАМ'ЯТНИК МИТРОПОЛИТОВІ ВАСИЛЕВІ ЛИПКІВСЬКОМУ

(В скороченні виголошено у звіті про справу пам'ятника на 5-му З'їзді СВ ОДУМУ-у 21-23 травня 1982 р., Трентон, Н.Дж.)

У листопаді 1975 р., на 23-му З'їзді ОДУМ-у, ОДУМ постановив побудувати пам'ятник Великому Українцеві – бл. п. Митр. В. Липківському.

Рік тому, Блаженніший Митр. Мстислав довершив чин посвячення землі для пам'ятника поруч Церкви – Пам'ятника в осередку УПЦ в США у Баунд Бруці, Нью Дж. Уже є вибраний проєкт пам'ятника, який недавно був оголошений у пресі (див. напр. М.У. ч. 307, січень 1982 р. та ін.) Уже узгоднено умову між Комітетом і скульптором П. Капшученком для виконання бронзової фігури пам'ятника. Уже зібрано прибл. 65 000 дол. Ще лишилося зібрати стільки ж і на основі дотеперішніх кошторисів, ми мусіли б мати досить, щоб збудувати пам'ятник.

Оце, в загальному, такий є стан справи пам'ятника на

сьогодні. Як дивитися лише на наслідки, то, ніби, вже й не мало зроблено. Але, коли врахувати, що це є вислід аж семи років праці, то стає очевидним, що успіхи не є пропорційні вкладеному часові. Найголовніша причина цьому, на мою думку, є та, що майже вся праця робилася поза організаційною діяльністю і свідомістю ОДУМ-у.

А тим часом, справа пам'ятника Митрополитові Липківському дуже тісно стосується ОДУМ-у. З одного боку, справа пам'ятника дуже зобов'язує ОДУМ і перед собою і перед українською спільнотою. А з другого, вона дає ОДУМ-ові унікальну нагоду виконати історичну місію.

Та частина нашої спільноти, яка була свідком і учасником наших Визвольних Змагань, свідками неймовірного процесу відродження і усамостійнення Української Церкви, вона прийняла постанову ОДУМ-у з великою радістю. Вони знали Митр. Липківського і його історичні подвиги. Вони дорожили його пам'яттю і журилися, що молодші покоління виростають розминаючись із спадщиною Митр. Липківського. Постанова ОДУМ-у була Богом послана відповідь на їхню журбу.

Багатьом із них з'явилася нова ціль життя – бути свідком відкриття пам'ятника Великому Митрополитові, бути свідком, що закладається фундамент для утривалення пам'яті про Великого Будителя українського народу.

Це було майже сім років тому. Багато з них уже відійшло від нас, не дочекавшись того радісного дня. Та ще багато залишилося. Ще лишилася українська спільнота, майбутні покоління і лишилася ОДУМ-івська честь та зобов'язання, як перед собою, так і перед українською історією.

ОДУМ має нагоду досягнути історичні здобутки у декількох площинах.

По-перше. ОДУМ може відкрити-пізнати Митр. Липківського та представити його загальній українській спільноті. По-друге, ОДУМ може впровадити його у

виховний матеріал до українських шкіл, де б вивчали історію діяльності Митр. Липківського і його сучасників не як ще одну трагедію в історії України, а як тріумф нашого народу. Наша історія є пересичена втраченими нагодами; наші річниці є пересичені жалібними панахидами та академіями. Наша молодь потребує історії героїства і успіхів нашого народу і в добі Митр. Липківського вона те знайде, та ще й у лицарських і шляхетних формах.

По-третє, ОДУМ може впровадити традицію святкування пам'яті Митр. Липківського – напр., щорічно коло його пам'ятника на Провідну Неділю, щоб чим ширші кола пізнавали той занедбаний скарб з нашої історії, та щоб Митр. Липківський став так само знаний українській спільноті, а потім і народові, як знані і шановані є Шевченко, Леся Українка, Франко і Петлюра.

І нарешті, такою своєю діяльністю, ОДУМ здвигне і собі пам'ятник в українській історії.

Відкрити Митр. Липківського, це значить пізнати велетня під чийм проводом і з чийм натхненням, буквально з попелу воскресла і оновилася наша рідна Українська Церква із своїм єпископатом, із своєю рідною мовою, з національною свідомістю, просякнутою своєю рідною традицією, культурою і історією та із своїм суто українським демократичним ладом. Відкрити Митр. Липківського, це – зачерпнути з його єства теплоту любови до свого народу і віру в його майбутнє.

Ось декілька коротеньких штрихів із його відношення до своїх людей:

(...) Любі брати і сестри. Коли ви бачите, що відроджується наша Українська Церква, лунає в храмах і школах наша рідна мова, починається наша рідна освіта, то знайте, що то відроджується душа нашого народу, та душа народня, якої нічим не можна замінити...

Або –

...Будемо ж єднатися щільно коло свого храму. Нехай стане він осередком нашого релігійного й національного життя. Будемо не тільки тілом, а й душею і серцем перебувати в цьому своєму храмі в єднанні і любові поміж собою; от тоді й ми будемо храмами Божими і Дух Божий житиме в нас...

Ця цитата і портрет Митр. Липківського повинні б прикрашати кожний храм, де тільки є одумівці.

Або, ось –

“Браття! Справді ті наші батьки та брати, що лежать у могилах, що життя своє поклали за волю і віру своєї Матері, – вони для нас не померли, вони для нас живі, і їх високі могили з нами говорять; вони, як ті гасла, стоять перед нами, вказують нам шлях до кращого майбутнього, закликають і нас до праці на життя України. З ними говорять наші натхненні співці – Шевченко, Франко, Куліш, Леся Українка та інші, – від них багато чують і нам передають. З ними розмовляють наші історики літописці – Грушевський, Костомарів, Яворницький та інші, відновляють їх життя і працю на нашу науку й приклад.

Ні, не померли для нас ті наші попередники, що свої білі кості за краще життя України склали в високих могилах. Їх душі, їх вічно живі рідні нам душі, єднуються з нами, підбадьорюють в нас силу, підтримують надію, накладають на нас певні завдання й обов'язки до нашої Матері...”

Від цих слів не можна втомитися. Вони мусіли б повторятися, як молитва щонеділі по наших церквах і вони творили б багато доброго.

“...Браття! Ще з одним закликом я мушу звернутися до вашої християнської свідомости, до вашого сумління. На могилах близьких своїх щиро моліться, переломлюйте

хліб на спомин про них, але не дозволяйте собі нічого непотрібного, нічого зайвого, бо все, що ми дозволимо собі зайвого на спомин про них, чи в їжі, чи в питті – все це буде не на втіху нашим небіжчикам, а на більшу ще тугу для них. Не на користь, а на шкоду це буде й нашій святій Церкві, нашій громаді.

Понесімо ж на могилки наших близьких не стільки їжута пиття, скільки щире українське серце, теплу християнську молитву й чемне християнське поведіння. – Амінь!”

Не пошкодило б повторяти цю тепло-батьківську і доброзичливу науку кожної Провідної Неділі у Баунд Бруці, напр., поштівкою з цим текстом та знімкою пам'ятника на спомин про відвідини.

Ця лагідність і теплота Митр. Липківського до своїх людей є лише одною характеристикою його. Є й інші грані його характеру, бо ж він є той, хто вирвав перемогу із паші прогри, а в тих умовах для того треба було бути титаном, і він ним був!

Митр. Липківський є невичерпне джерело конструктивного українського патріотизму і християнської моралі. Це є шляхетним обов'язком ОДУМ-у відкрити і впровадити Митр. Липківського у свідомість нашої спільноти. І роблячи це – рефератами, лекціями, панелями, концертами і т. п. – зібрати при тому решту потрібних фондів для будови обіцяного ОДУМ-ом пам'ятника.

Не прикластися до виконання цього обов'язку без відкладання, починаючи від цього З'їзду, це значить свідомо відкинути унікальну нагоду збагатити всеукраїнську скарбницю неоцінними скарбами, а при тому і ОДУМівську і свою особисту; це значить крокувати втоптанною стежкою втрачених нагод. Безперечно, ми всі віримо, що нам належиться кращий з цих виборів. Лишилося лише присвоїти його ретельною працею.

ПРИМІТКА: Збирання пожертв на пам'ятник продовжується. Ваші пожертви слід виписувати на Ukr. Orth. Church Lypkivsky Fund 760 і відсилати до:
St. Andrew's Federal Credit Union
P.O. Box 375
So. Bound Brook, N. J. 08880, USA

Комітет Побудови Пам'ятника

МОЛОДА УКРАЇНА
червень 1982 р. ч.312

* * *

[33]

(П. Матула до П. Капшученка)

11 липня 1982

Шановний Пане Капшученко!

Шлю Вам креслунки п'єдесталу. Порівняйте бічний вигляд цього креслунка з попереднім, щоб побачити різницю у вигляді між 2.5 і 5.0 інчами.

Умову (два примірники) я вже підписав і послав Криволапові для дальших підписів. Після того, як підпише решта Комітету, ті самі два примірники УМОВИ мають прислати Вам, щоб Ви підписали обидва і один повернули Комітетові.

Якщо ж Криволап так само як і я зрозуміє настанову Митрополита, то Ви мусітимете повернути обидва примірники для того, щоб Митрополит поставив своє благословення на них, а після того Вам повернеться один примірник УМОВИ (повинно б разом з чеком на 20 тис. дол.).

Якщо ж Криволап зрозуміє, що Митрополит поставить своє благословення після лише Комітету, тоді Вам треба буде повернути лише один примірник (як я й описав на початку).

Надіюся, що всі ці варіанти лишаться чіткими у пам'яті Криволапа та інших і що з цього не вийде якийсь "зіпсований телефон". В усякому разі, коли прийде Ваша черга підписувати, дайте мені знати що до Вас дійшло, щоб, якщо треба, ми змогли поправити ситуацію.

З пошаною,
Петро Матула

* * *

[34]

(П. Матула до М. Лозового)

1 серпня 1982

Дорогий Пане Лозовий!

Хочу обізватися до Вас, бо Вам, як одному з найуспішніших збирачів пожертв на пам'ятник Митр. В. Липківському, напевно є цікаво знати про долю справи пам'ятника.

Отже, ми таки крокуємо вперед. Уже маємо приблизно 80 тисяч дол. Бронзова фігура, над якою уже працюється, коштуватиме 60 тисяч. На решту пам'ятника ще твердого кошторису не маємо, але приблизно те має коштувати коло 70 тис.

Як Ви вже напевно знаєте, землю під пам'ятник уже посвячено. Я починаю вірити, що вже у наступному році пам'ятник скінчимо.

Оце так в загальному виглядає справа пам'ятника. Якщо б Вас цікавило щось детальніше, пишіть і я радо Вам опишу.

Я також маю до Вас прохання – опишіть, прошу, як Ви збирали пожертви. Який Ваш був найуспішніший

підхід і до кого? Зробіть це у формі інструкцій, щоб з Вашого досвіду могли повчитися інші. Будемо Вам дуже вдячні.

Будьте здорові!
Петро Матула

* * *

[35]
(П. Матула до М. Нешти)
4 серпня 1982

Інж. Митрофан П. Нешта
Нью Йорк, Н. Й.

Вельмишановний Пане Нешта!

Пишу до Вас, щоб і подати Вам ідею і від себе попросити Вас, щоб Ви написали до преси статтю про о. П. Маєвського. Якщо до Вас уже з цим зверталися, чи може й самі про це думали, тоді прийміть мій лист як лише додаткове заохочення і підтримку цієї ідеї.

Я чув Ваше слово на поминках по о. Маєвському і те що Ви висловили уже було великою частиною такої статті.

Дуже годилося б поінформувати нашу спільноту про о. П. Маєвського. Крім того, що о. Маєвський сам на те дуже й дуже заслуговує, така стаття допомогла б ще й популяризації Митр. В. Липківського та пам'ятника йому, бо о. Маєвський був дуже тісно пов'язаний як із Митр. Липківським так із пам'ятником.

Бажаю Вам глибокого зацікавлення такою працею та успіху у її виконанні.

З пошаною до Вас,
Петро Матула

[36]

(П. Матула до О. Шевченка)

8 серпня 1982

Олексію!

Тількищо говорив з Криволапом. Ми домовилися, що я оцією нотаткою пригадаю Тобі, щоб Ти вислав п. Капшученкові чек на 15 (п'ятнадцять!) тисяч доларів. Ось його адреса:

Від Тебе УМОВУ [з Капшученком] отримав. Шкода, що Юрко [Криволап] її не підписав. Тепер шлю її знову йому... і т.д і т.п.

Ще раз: Чек п. Капшученкові треба вислати вже тепер.

Будь здоровий,
Петро [Матула]

* * *

[37]

15 серпня 1982

З листа до:

Юрія [Криволапа]

Євгена [Кальмана]

Олексія [Шевченка]

Валентина [Кохна]

На сьогодні, Умова з п. Капшученком повинна б уже бути підписана всіма. Тепер я повинен отримати нашу копію Умови від п. Капшученка. А може я не отримаю її доки він не отримає чек на 15 тис. дол. від Олексія?

Олексію, надіюсь, що Ти вже вислав, не ради копії Умови, а ради поступу праці над фігурою.

Наш проєкт Умови з о. Кульчицьким я йому вислав і чекаю відгуку. Копію вкладаю.

[....]

Може б ми понатужилися і скінчили пам'ятник не пізніше 1983 р.?

Олексію, вишли, прошу, п. Капшученкові чек на 15 тис. дол.

Петро [Матула]

* * *

[38]

(П. Матула до Митрофана П. Нешти)

18 серпня 1982

Вельмишановний Пане Нешта!

Тількищо отримав Вашу працю про о. Маєвського; дуже Вам дякую. На жаль, тепер я встигаю її лише прочитати, а свої зауваги пришлю пізніше, постараюся – через 7-10 днів.

Зміст Вашої статті є дуже відповідний і Ви зібрали гарний матеріал. Вам належить подяка і признання за Вашу добру роботу.

Бажаю Вам всього доброго!

Петро Матула

[39]

(П. Матула до П. Капшученка)

29 серпня 1982

Шан. п. Капшученко!

Ми тількищо кінчили нашу телефонну розмову. Якщо Ви думаєте, що я хочу, щоб ми посварилися, то Ви помиляєтеся. Такого я не шукаю.

Уявіть собі, якими дрібницями виглядатимуть оці тимчасові непорозуміння у порівнянні до скінченого пам'ятника! Тому зустрічаймося у Баунд Бруці у кінці другого тижня вересня, вибираймо граніт, полагоджуймо ще багато деталей і крокуймо до кінцевої мети – гарного пам'ятника Великому Митрополитові В. Липківському. "Кінець – справі вінець!"

Радю отримав від Вас поштівку, що ми з'їжджаємося.

З пошаною,
Петро Матула

* * *

[40]

(П. Матула до Митрофана П. Нешти)

29 серпня 1982

Шановний п. Нешта!

Оце повернувся з вакацій і спішу до Вас з цією нотаткою (навздогін своїм заувагам до Вашої статті, яку я Вам вислав минулого тижня), бо прочитав у Свободі за 24 серпня ц.р. повідомлення про приєднання парафії о. Маєвського до УПЦ. Сама подія є конструктивна, але шкода що у повідомленні ні словом не згадано о. Маєвського, який зробив початок такому приєднанню і що запланований пам'ятник Митр. В. Липківському у Баунд

Бруці був для о. Маєвського переломовим аргументом.

Тут я лише хочу запропонувати Вам, щоб Ви додали у свою статтю такі ствердження про тло цього приєднання, щоб ті факти були задокументовані для історії.

Що пам'ятник Митр. Липківському у Баунд Бруці був ключевим аргументом за приєднання, про це говорив сам о. Маєвський і про це говорив Архiep. Марко у своєму прощальному слові після похоронної відправи [по о. Маєвському] у Церкві-Пам'ятнику.

З пошаною до Вас,
Петро Матула

* * *

[41]

(П. Матула до Митр. Мстислава)

12 вересня 1982

Дорогий Владико!

Шлю Вам проєкт листа [див. нижче] про який ми обмінялися словом вчора перед Культ-Центром. Наш Комітет дуже потребує дати з себе те що Ви раніше окреслили як "АКШІОН, АКШІОН і ще раз АКШІОН". Я вірю що Ваше пряме домагання дасть потрібні наслідки. Якщо б після Вашої редакції такого листа я міг допомогти друкуванню, я радо те зроблю. Для Вашої зручності вкладаю готовий конверт.

З пошаною до Вас,
Петро Матула

Проект листа:

До Виконуючого Обов'язки Голови
Комітету Побудови Пам'ятника
Митр. В. Липківському
Др. Юрія Криволапа

Дорогий Пане Докторе!

Уже найвищий час Вашому діловому Комітетові кінчати пам'ятник для якого я посвятив землю майже півтора роки тому.

По моїх спостереженнях, поступ і якість праці Комітету не є задовільні. На цьому терпить не тільки проєкт пам'ятника, а і повага до нашої Церкви. А цього ніхто не має права спричиняти!

Не пізніше двох тижнів від тепер, я потребую отримати від Вас звіт з проробленої праці та детальний плян, з датами і обов'язками, для закінчення пам'ятника, включно з пляном для збирання фондів. Після того, детальні звіти про поступ праці прошу присилати мені за кожний календарний місяць.

Звертаю Вашу особливу увагу на те що з дотеперішнім "чумацьким" темпом праці треба покінчити. Я сподіваюся від ділового Комітету кожногоденного поступу.

* * *

[42]

ПРИМІТКА: Митр. Мстислав, у своєму слові на прийнятті з нагоди посвячення пам'ятника, зауважив, що ідея пам'ятника Митр. В. Липківському не є нова, її колись порушував о. Каськів. Це була дивна заувага. На протязі майже десяти років праці над пам'ятником, Митр. Мстислав тримався позиції, що перед цим ніхто крім ОДУМ-у не вийшов з ідеєю пам'ятника. Тепер, на урочистому прийнятті, в недискусійних умовах, він рішив зменшити заслуги ОДУМ-у.

Митрополит Василь Липківський і відродження Української Православної Церкви

Доповідь з нагоди посвячення пам'ятника Митр. В. Липківському, Баунд Брук, Н.Дж., 22 жовтня 1983 р.

Відкриття і посвячення пам'ятника може бути поворотним моментом у житті одиниць і громад. Так було, напр., з відкриттям пам'ятника батькові української літератури Іванові Котляревському у Полтаві 1903 року. Дмитро Чуб (Нитченко) так описує ту історію:

“В гнітючій атмосфері уполісвідження і заборони української мови і української культури, події навколо відкриття пам'ятника Іванові Котляревському створили тріумф українства. Багато українців, що були свідками тієї епохальної події, або були добре ознайомлені з нею, рахували початок своєї національної свідомості від тієї дати.”

Академік Сергій Єфремов писав у 1913 році що “той день багатьом скинув полуду з очей, показавши з одного боку божевільні утиски царського режиму, а з другого – силу української ідеї.”

Побудова пам'ятника бл. п. Митр. В. Липківському є пробосм на поверхню нестримного, самородного джерела з потоком міцних, натхняючих і оздоровлюючих ідей і прикладів з історії визвольної боротьби України. Це є тріумф спадщини Митр. Липківського і його побратимів.

Побудова пам'ятника Митр. Липківському має всі підстави і прикмети бути поворотним моментом для нашої спільноти, а особливо для наших парафій і наших шкіл, бо у спадщині Митр. Липківського вони відкриють

нове, свіже, невичерпне джерело християнської моралі, українського патріотизму і приклади відважних і героїчних перемог нашого народу, за чим шукає і на що є спрагнене наше молоде покоління.

Щоб краще оцінити працю і осяги наших людей під проводом Митр. Липківського, ось придивімося лише до контрасту між церковно-національним станом на Україні перед Церквою Митр. Липківського і за неї.

Як наша сумна історія каже, від 1686 року наша Церква втратила свою самостійність (автокефалію), коли то царгородський патріарх за соболі продав нашу Церкву московському патріархові. Ось як історики і дослідники змальовують до чого докотилася українська Церква і її люд під т. зв. "християнською і канонічною" опікою "старшого брата":

Всеукраїнська Православна Церковна Рада (ВПЦР), якої почесним головою був Митр. Липківський, так підсумувала наслідки підкорення нашої Церкви:

"Московські царі через свою російську церкву переводили на Україні свою геноцидну політику, яку вони висловили коротко: "ні українського народу, ні української мови, ні української церкви нема, не було і бути не може". Українська мова була заборонена у церкві і в школах. Церкви й церковні школи стали найуспішнішими центрами русифікації. В них калічилися душі української молоді, в них виховували яничарів України і її Церкви.

Український народ, що так був високо піднісся у. своєму житті і освіті за часів вільного життя своєї Церкви, за 250 років під московською ієрархією спустився до самих крайніх меж темряви, неписьменства і невідомости."

Іван Власовський – автор історії Української Православної Церкви, пише: "нівеляційні заходи російської влади щодо церковного українського життя, практиковані

продовж XVIII-XIX віків, призвели до того, що пішло в забуття існування УПЦ як національної Церкви українського народу серед самих українців."

Др. Джеймс Мейс – дослідник Голодомору, стверджує, що за той період московської "опіки", Україна була одною з небагатьох країн світу, в якій грамотність населення знизилася.

І нарешті Митр. В. Липківський, з характерною для його стилю мови ясністю і влучністю, про той період сказав: "Українська Церква пролежала в російській домовині більше як 200 років".

Отже, Митр. Липківський і його побратими унаслідували українську людність закріпачену російською церквою, вихолощену від свідомости про свою окремішність, яка чулася найближчою до Бога, коли молилася не своєю мовою за свого гнобителя царя та годувала на своїх зігнутих спинах російських "батюшок", які, як сарана, розповзлися по всій Україні.

За коротких 5.5 років праці Митр. Липківського і його побратимів у ВПЦР, на Україні, там де перед тим не було ні однієї церкви яка б служила рідною українською мовою, там де перед тим не було ні одного українського єпископа-патріота, Церква Митр. Липківського у кінці 1923 року вже нараховувала: понад 2000 українських парафій, понад 3000 українських священників, коло 1000 дияконів та понад 12000 членів Парафіяльних Рад. І за увесь час свого активного життя, мала 34 українських єпископи.

"Хвиля відродженої Української Церкви прокотилася по всій Україні. У багатьох вона розбудила національну свідомість; багато хто відчув у собі приспані національні сили, у багатьох закипіла, зашумувала кров славних дідів і прадідів, борців за волю України, за православну віру і Церкву українську. ВПЦР не встигала задовольняти

прохання новостворених парафій давати їм українських священників". Так писав протодиякон Митр. Липківського, Василь Потієнко.

Ця хвиля відродженої Церкви розійшлася і поза Україною і гойднула українською людністю по всіх закутках землі. Так обізвалися кубанські українці. Від них приїхала делегація з 5 осіб на чолі з Олексою Сердюком. Те що вони побачили у Святій Софії було, як вони говорили, понад усі їхні сподівання. Олекса Сердюк, людина лагідної вдачі, з вищою освітою, так захопився баченням, що сам висвятився у священники. Вони повернулися на Кубань і там швидко почали закладати українські парафії.

Відгукнулися українці Середньої Азії. З Казахстану 9 парафій задекларували свою приналежність до відродженої УАПЦ та прохали прислати їм священників і єпископа.

Відгукнулися українці далекого сходу – Манджурії та Зеленого Клину. Там, під впливом відродженої Церкви розгорнулася широка українізація взагалі, а церкви зокрема. Від них приїхав Голова Ради Української Громади Панас Летута, щоб "торкнутися джерела відродження та привезти с собою підручників та церковної літератури.

Зголосилися українці Америки й Канади і, як знаєте, сюди було прислано єпископа Івана Теодоровича.

Відгукнулися українці з Бразилії, Аргентини, Єгипту і Австралії. І до них дійшли дзвони Святої Софії і вони надсилали до Києва слізьми окроплені листи і щедрі пожертви на рідну відроджену Церкву.

Успіхи українців під проводом Митр. Липківського у відродженні своєї Церкви були незміримі. А як взяти під увагу умови в яких українцям довелося воскресати свою Церкву, то наслідки, напевду, межують з чудом.

З одного боку, ворожа, як до українців так і до

церкви, московсько-комуністична влада; з другого – російська церква, яка продовжувала свою понад 200-літню шовіністично-імперську політику на Україні, не перебираючи засобами. На верхах, вони тероризували всіх священників і єпископів, які проявляли прихильність до Української Церкви. А на низах, вони розпустили по селах своїх агентів (монахів, монашок), які ганьбили і принижували прояви українства по церквах.

"Називали українську мову собачою, базарною, придатною лише на те, щоб лаятися, а не Богу молитися, невгодною Богові, забороненою Богом. Придумали страшні пекельні кари для тих хто ходить до української церкви, змушували їх каятися. Пересвячували храми після того як там послужили українською мовою. Поширювали аргументи, що таїнства, виконані українськими священниками не мають жодної сили і т. п. Дійшли навіть до того, що говорили: як собака забіжить до вітваря, то можна храму не пересвячувати, а як український священник зайде – обов'язково треба пересвятити."

Та не дивлячися на всі ці неймовірні перешкоди, українці перемогли! Вони відновили, націоналізували і усамостійнили свою Українську Церкву. Як американці кажуть, вони вирвали перемогу із паші прогри. Ця перемога є тим більше цінна і дорога, бо в нашій історії мало перемог. Наша історія, як оцінив один чужинець, є історією втрачених нагод.

Митр. Липківський і його побратими не тільки не пропускали нагод, вони їх творили. Ось, у травні 1919 року, з дозволом від російських єпископів прочитати українською мовою лише Євангелію, Митр. Липківський відправляє в Миколаївському Соборі перший раз українською мовою всю Божественну Літургію. А що то була за відправа! "співав хор під керівництвом славного композитора Миколи Леонтовича. До цього дня М.

Леонтович написав чудові співи літургійні українською мовою. Ця літургія Миколи Леонтовича завжди лишиться одним з найкращих українських церковних творів.

Чудовий спів, виразне, зрозуміле, натхненне, побожне читання рідною мовою псалмів і молитов; художня, глибоко-змістовна, емоційно багата, українсько-патріотична проповідь Митр. Липківського, справили незабутнє враження на віруючих, що не вміщалися в Соборі."

За вживання української мови і за те що на цій Службі не поминали московського патріарха Тихона, російські єпископи забороняють служити Служби Божі всім тим священикам, які брали участь у відправі у Миколаївському Соборі.

У відповідь на цей терор російської церкви, українці урочисто проголошують автокефалію своєї Церкви і цим унезалежнюють українських священиків від московської єрархії.

Не менше драматично зводилася боротьба в народі з намулом чужого панування на Україні – боротьба за українську мову, українську традицію, за національну свідомість. Митр. Липківський з воза не злавив, як кажуть, а постійно роз'їжджав, проповідував, повчав і освідомлював свій народ.

Дякуючи бл. п. о. Петрові Масевському і Братству ім. Митр. Липківського, ми маємо тепер доступний нам неоцінімий скарб – книгу ПРОПОВІДЕЙ Митр. Липківського, частину його єства. Дякуючи цій книзі ми маємо добру уяву про те що ніс від себе Митр. Липківський своєму народові і своїй Церкві.

"Браття", говорив він, "збулося і пророцьке слово Т. Шевченка, в огні збуджено нашу матір Україну, але окрадено її; вона вже повинна прокинутись, розплющити очі і преобразитись, змити з себе сумні плями невідомости – наслідок тяжкого минулого; прояснити своє

лице, вибілити свою одіж, з байраків неволі вийти на гору визволення..."

Ми вже згадували якою упослідженою була українська мова на Україні, як тяжко було її вводити у свою рідну Церкву. Яку велику втрату ми були вже потерпіли серед нашого населення, показує наступний уривок з проповіді Митр. Липківського до парафіян якоїсь сільської церкви.

З цієї проповіді видно, що Митр. Липківський мусів прикладати чимало зусилля і хисту щоб дійти до свідомости своїх рідних "у сні окрадених гречкосіїв", щоб вони його зрозуміли.

"Отже і ми урочисто зустрічаємо тепер Христа, як Царя правди, тієї правди, за яку Він постраждав. Це правда визволення кожного народу, кожної людини, це правда вільного єднання людей, народів; та правда про яку й Тарас Шеченко сказав: "Розкуйтеся, єднайтеся ... в своїй хаті своя правда і сила і воля."

Отже й тепер ми, браття, в своїй хаті зустрічаємо Христа своєю правдою, волею, служимо Йому тими дарами, якими Він нас обдарував. Ми український нарід, в це свято зустрічаємо Христа з вербовим віттям, освячуємо вербу. Який-небудь фарисей може й тут причепитися і казати: "Хіба ж це можна зустрічати Христа з вербою? Адже єврейський нарід зустрічав Його з віттям з пальми та фиників, як про це й св. письмо каже? (Іоан. 12,13). Це ж образа для Господа, замість розкішного пальмового віття зустрічати Його з нашою бідною вербою!" Коли б хто так казав, відразу показав би свою нерозумність. Бо через цю фарисейську образу св. землі зустрічав Христа з пальмами? Бо такі дерева ростуть там скрізь і при дорозі. У нас в Україні росте верба, ми і зустрічаємо Христа вербою. Десь інде на півночі навіть верба не росте, там, звичайно, зустрічають Христа з іншою рослиною, як ознакою перемоги і це для

Христа не тільки не образа, а навпаки, ще більш Йому приємно, коли Його кожний нарід зустрічає тим даром, який вирощує йому земля, в якій він живе. Бо краще зустріти Христа своїм власним, хоч і бідним даром, а ніж багатим, але краденим або позиченим.

Може ви мене запитаете: на що це ви нам кажете, це ж усе так ясно? От бачите, це ясно, коли справа торкається пальми та верби. А от, коли справа йде про мову, тут ще й досі йдуть суперечки – чи чужою слов'янською мовою славити Бога, чи своєю українською. Тепер ще багато між нами українцями є таких, які кажуть: "Все ж таки славити Бога краще слов'янською мовою, ніж українською. Слов'янська, хоч чужа, але священна, а наша українська проста. Як нею до Бога звертатись?" Отже, брате, коли хочеш і в Україні славити Бога все ж таки чужою слов'янською мовою, то зустрічай же Його сьогодні й з чужим пальмовим віттям, а не своєю вербою. Вербу покинь! Не хочеш?! Отже не ганьби нічого свого рідного, своєї мови, як найкращого Божого дару і всіх тих дарів, якими Бог обдаровує і нашу душу і нашу землю рідну"

Крім рідної мови, Митр. Липківський вчив свій народ любити і шанувати своє минуле. Він при кожній нагоді плакав національне коріння, плакав тяглість нації. "Ми, українці", говорив він, "будуємо своє рідне українське життя. Знайте ж на чому його будуємо. Ми будуємо його на праці, на боротьбі, на могилах, на кістках тих, що раніше нас працювали, раніш нас і Богові душу віддали. Наша молитва за них в ці дні в храмі, або на їх могилах буде їм від нас найкращою подякою за їх працю, за їх муки, за їх смерть.

Справді, ті наші батьки та брати, що лежать у могилах, що життя своє поклали за волю і віру своєї

Матері, – вони для нас не померли, вони для нас живі, і їх високі могили з нами говорять; вони як ті гасла, стоять перед нами, вказують нам шлях до кращого майбутнього, закликають і нас до праці на життя України. З ними говорять наші натхненні співці – Шевченко, Франко, Куліш, Леся Українка та інші, – від них багато чують і нам передають. З ними розмовляють наші історики літописці – Грушевський, Костомарів, Яворницький та інші, відновляють їх життя і працю на нашу науку й приклад.

Ні, не померли для нас ті наші попередники, що свої білі кості за краще життя України склали в високих могилах. Їх душі, їх вічно живі, рідні нам душі, сднаються з нами, підбадьорюють в нас силу, підтримують надію, накладають на нас певні завдання й обов'язки до нашої Матері."

Навчав Митр. Липківський своїх людей і людської гідності. Навчав він від щирого серця, сам вірив у що говорив. А найголовніше, повчав він із щирою доброзичливістю, з любов'ю. Його наука була в гармонії з корінними прикметами української душі.

"Браття", говорив він, "ще з одним закликом я мушу звернутися до вашої християнської свідомості, до вашого сумління. На могилах близьких своїх щиро молитесь. переломлюйте хліб на спомин про них, але не дозволяйте собі нічого непотрібного, нічого зайвого, бо все, що ми дозволимо собі зайвого на спомин про них, чи в їжі, чи в питті – все це буде не на втіху нашим небіжчикам, а на більшу ще тугу для них. Не на користь, а на шкоду це буде й нашій святій Церкві, нашій громаді.

Ми вже повинні взяти до уваги те, що наша Українська Церква – чим вона повинна відрізнятися від старої російської? Не тільки рідною мовою, а головне більшою християнською свідомістю, більшою побожністю й

чеснотою своїх дітей. Будемо ж і ми на могилах своїх померлих показувати померлим і живим, що ми справді християни, що утіху християнську ми покладемо не в їжі та питті, а в радості й спокою й чистоті серця й життя. Будемо вважати, що до нас українців найбільше відносяться слова Христа: "Так нехай світиться світло ваше перед людьми, щоб усі бачили ваші добрі діла і прославляли Отця нашого Небесного. Понесімо ж на могилки наших близьких не стільки їжу та пиття, скільки щире українське серце, теплу християнську молитву й чемне християнське поведення. – Амінь!"

Тяжко уявити собі, щоб така зрозуміла мова, з такою любов'ю до своїх людей висловлена, не мала впливу, не лишала по собі наслідків. І кількість українських парафій постійно зростала. Українська мова завойовувала все більше й більше храмів. "Чин Божественної Літургії Іоана Золотоусного", перекладеної з грецької Митр. Липківським і виданої друком у червні 1920 року, швидко розпродалась.

Після двохсотлітнього примушеного сну, Українська Церква протираля очі і могутньо зводилася на свої власні ноги.

"Любі брати і сестри", говорив Митр. Липківський, коли ви бачите, що відроджується наша Українська Церква, лунає в храмах і школах наша рідна мова, починається наша рідна освіта, то знайте, що це відроджується душа нашого народу, та душа народня, якої нічим не можна замінити".

Хоч процес відродження Церкви і душі нашого народу поступав задовільно, перед українцями ще лишилася велика і важлива проблема. Щоб новонароджена Українська Церква могла практично усамотійнитися, щоб вона могла зберегти уже здобуте і забезпечити собі майбутність, їй треба було мати своїх єпископів.

Таких, на жаль, як наслідок перебування нашої Церкви "в домовині", між будівничими Української Церкви не знайшлося. Та на наше щастя, українці і перед цєю проблемою не заломилися. Вони не шкодували жодних зусиль, не нехтували жодною можливістю.

Так ВУЦР довідалася, що в Полтаві є архієпископ Парфеній Левицький, українець, який прихильно ставився до української Церкви і навіть сам почав правити українською мовою. До нього приїхала делегація ВПЦР і він згодився взяти під духовну опіку всі парафії Української Церкви. Він навіть згодився стати митрополитом Української Церкви.

Але як тільки про це все довідалася Москва, патріарх Тихон і його екзарх на Україну М. Єрмаков, почали тероризувати архієпископа Парфенія і він, на жаль, заломився і відмовився від Української Церкви. Це був один із багатьох болючих ударів, що його пережили українці у тій боротьбі.

ВПЦР невтомно продовжувала вишукувати інших єпископів, які з походження були українцями, або прихильно ставилися до УАПЦ. Так вони в Москві знайшли єпископа Грановського, також українця з Полтави. Його Москва ще в 1905 році покарала за те що він із Служби Божої викинув слово "самодержавного". Після того він побував і на Сибірі і на Кавказі і нарешті опинився в Москві. ВПЦР нав'язала з ним жваве листування і він подавав надію, що приїде до Києва і очолить Українську Церкву. Але коли представник ВПЦР приїхав до нього, щоб разом їхати до Києва, єп. Грановський відмовився, покликаючись на старість і хворобу.

Час ішов. Наближався Всеукраїнський Собор призначений на жовтень 1921 року, а Церква лишалася без свого єпископа. Вирішили звернутися до грузинської Церкви, яка таким же способом, як і Українська, стала

автокефальною, лише там знайшлися свої єпископи, які очолили свою церкву. ВПЦР вирядила до Тифлісу двох кандидатів у єпископи – прот. Павла Погорілка і прот. Степана Орлика. Але вони доїхали до Харкова, а дальше їх більшовики не пустили.

З Харкова вони поїхали до Катеринослава (Дніпропетровська), бо довідалися, що там є єпископ Вишневський і сподівалися, що він допоможе рідній Церкві, але він категорично відмовився.

Потім вони ще заїхали до Полтави, бо сподівалися, що може єп. Левицький передумає напередодні Собору, але він відмовився і цього разу. І так, кандидати-посли ВПЦР повернулися до Києва на перший день Собору з порожніми руками!

На Соборі, справа набуття свого єпископату стала стрижневою проблемою. І не дивлячися на всі попередні невдачі і розчарування, Собор, прикладаючи крайні зусилля знайти своїй Церкві т. зв. канонічну розв'язку проблеми, запрошує екзарха М. Єрмакова. На Соборі зверталися до нього всяко – і з благанням, і з погрозою, щоб він таки висвятив українських єпископів. Але імперська політика Москви була вищою за християнство і канони і Єрмаков покинув Собор у ворожому настрої.

І так, довгий ланцюг ширих і чесних намагань Української Церкви оформитися по останній традиції висвячування єпископів закінчився ні з чим. Можна собі уявити настрої Собору!

Та разом з цим, ця ситуація внесла остаточну ясність у справу і на наше превелике щастя і гордість, наші попередники-українці підняли тоді голову, гордо глянули на світ і зробили те що робить кожний себе шануючий народ і індивідум, а це – стає самостійним, незалежним і міцним в першу чергу, а визнання dokonаного факту рештою світу приходить згодом своєю чергою, бо такий

є закон природи! Українці вдалися до первісного християнського способу висвячування і рукоположення Собору висвятили для своєї Церкви обранця Собору – протоєрея Василя Липківського на Архієпископа і Митрополита України і тим завершили організаційну структуру своєї рідної Церкви.

"Перед вірними з'являється Архієпископ Василь, Митрополит Київський і всієї України. Він благословляє людей дикирієм і трикирієм на всі сторони. Люди підводяться з колін. У всіх на очах сльози. Люди бачать перед собою знайденого первосерарха своєї Церкви – ознаку повноти церковного життя, символ єднання українського народу, бачать свого духовного проводиря."

Цей великий, потрясаючо-зворушливий акт відбувся недавніх 62 роки тому, 23 жовтня 1921 року. Цим актом українці відзискали те своє, що їм завжди належалося. Цим актом українці кінчили поневірятися на порогах т.зв. "каноничних братів у Христі" шукаючи від них братської і християнської допомоги.

Як ми тількищо бачили, наші попередники такої допомоги ніколи не отримали, бо ці імперські єрархи пробували цупко тримати свою жертву на поталу своєї імперії. І навіть уже після того як українці відштовхнули ті смертельні обійми і пішли своїм шляхом, вороги не вгавали, кидали навздогін каміння і безсоромно і нахабно переконували світ, що єрархія відродженої Української Церкви не є канонічна.

Та з ворогів не дивно....

А тим часом, єрархія відродженої Української Церкви підняла українську людність до нових висот християнського вчення і українського патріотизму, про що свого часу Митрополит Іларіон Огієнко сказав: *"Жодна з українських організацій не зробила стільки для національного освідомлення Українського Народу, скільки зробила Україн-*

ська Автокефальна Православна Церква Митрополита Василя Липківського."

Українці молодшого покоління можуть справедливо дивуватися – чому ж у наших церквах і школах не вчать про Митр. Липківського, про того велетня духа, того справжнього Мойсея українського народу, який вивів Рідну Церкву з московської неволі, про ту героїчну сторінку нашої історії, коли то наш народ вирівнав свою спину, піднявся на весь ріст і сміливо взяв свою долю у свої власні руки!

У добу усамостійнення найменших народів світу, у добу зростання національної свідомости, у добу ствердження суспільно громадських прав людини, поведінка нашого народу, на чолі з Митрополитом Липківським, була б нашої молоді дуже зрозумілою і вона була б за нього горда.

Не виховувати було наші покоління на спадщині Митр. Липківського було великою втратою; було заковуванням тих талантів, про які повчає нас євангельська притча, було гріхом.

Чому в наш час цього не робиться і як пояснюють такий стан речей провідники нашої спільноти, питання лишається відкритим. А тим часом, молодше покоління дає свою відповідь на ці питання заініціювавши будову пам'ятника Митр. Липківському, щоб витягнути на поверхню приховані скарби нашої історії, щоб їх пізнавати і ними гордитися, з вірою, що така відповідь не тільки об'єднає історію нашої Церкви в одну тяглість, а також допоможе привести до спільного знаменника православну людність усіх паростків нашої однієї Церкви.

Петро Матула

Написи на постаменті пам'ятника:

- Archbishop Vasyl Lypkivsky
Metropolitan of Kyiv and all Ukraine

- Митрополит
В. Липківський

- Митрополит
В. Лисківський

- 162

Повищі написи є вибиті у граніті постаменту.

Слідуючий напис є вилитий у бронзовій плитці, прикріпленій до постаменту:

METROPOLITAN VASYL LYPKIVSKY MEMORIAL

Conceived on November 28, 1975 by the 23rd Convention of the Association of American Youth of Ukrainian Descent ODUM, Inc., ratified by the Ukrainian Orthodox Church of USA at the 9th Sobor

on October 9, 1977.

Endowed by the Ukrainian people in diaspora and consecrated on October 23, 1983 by His Beatitude

Metropolitan Mstyslav

Executive Committee

His Beatitude Metropolitan Mstyslav, Dr. Yuri Kryvolap,

Very Rev. Mykola Haleta, Petro Matula,

Evhen Kalman, Oleksij Shevchenko, Valentyna Kuzmycz,

Valentyn Kochno, Mychajlo Smyk, Vasyl Zavitnevych.

Petro Kapshuchenko – Sculptor - Architect

So. Bound Brook Monument Co. – Contractor.

* * *

[45]

Шановна редколегіє! ["Молодої України"]

Добре, що ОДУМ започаткував побудову пам'ятника св. п. Митр. В. Липківському. Якби це ОДУМ не зробив і не приклав зусиль, пам'ятника мабуть не було б. Добре також що в "Молодій Україні" появилися цінні статті про цього великого митрополита-мученика нашої Церкви.

Вол. Корженівський

Торонто, Онт

"Молода Україна", травень 1984.

ВІДСЛОНЕНО ПАМ'ЯТНИК МИТР. В. ЛИПКІВСЬКОМУ В БАУНД БРУКУ

В неділю, 23-го жовтня 1983 р. в православному центрі Саут Баунд Брук ЗСА поруч церкви пам'ятника св. Андрія Первозваного відбулося урочисте відкриття і посвячення пам'ятника великому Митрополитові Василеві Липківському – батька Української Православної Церкви та великого патріота українського народу.

Зранку падав дощ, було холодно. Після відправи Святої Літургії, понад 1000 громадян і Одумівців в одностроях з прапорами, у дощовиках і з парасолями, зібралися навколо пам'ятника. У великій присутності духовенства і владик, Блаженніший Митрополит Мстислав завершив чин посвячення пам'ятника Митр. В. Липківському – перший пам'ятник великому Митрополитові у світі – у вільній державі Вашингтона на українському клаптику землі Саут Баунд Бруку.

В суботу вечером, перед посвяченням відбувся бенкет з участю 400 гостей і представників українських церковних, світських і громадських установ, включно з організаціями молоді – ОДУМ, Пласт і СУМ, Української Православної Ліги та інші. За головним столом були: Митр. Мстислав, Владика Володимир (УАПЦ) з Німеччини, о. др. Григорій Удот – голова президії Консисторії Української Православної Церкви Канади та особистий представник Митр. Андрія, кол. голова СКВУ Микола Плав'юк та інші достойні гості.

Між численними привітаннями був письмовий привіт від первоієрарха УКЦ Патріярха Йосифа Сліпого, який так писав: "...Радію з глибини душі, що великий

Митрополит Мученик і ісповідник Василь матиме на вільній землі свій пам'ятник для свідчення і науки перед своїми духовними дітьми і чужинцями у свободному світі про нашу неволю, страждання і змагання за Христову Правду на Сході Європи. Моїми молитвами буду з усіма Вами в цей пам'ятний день посвячення пам'ятника..."

В програмі вечора майстер церемонії д-р Юрій Криволап подав історію побудови пам'ятника від зароду ідеї на З'їзді ОДУМу ЗСА в 1975 р., з благословенням Митр. Мстислава, затвердженням Собору, аж до реалізації пам'ятника. Змістовну доповідь про життя і діяльність Митр. В. Липківського прочитав інж. Петро Матула. Уривок з проповіді й один лист Митр. Липківського прочитав майстер слова мгр. М. Француженко. Виступив ансамбль бандуристів "Гомін степів" під мистецьким керівництвом Ю. Китастого. Молоді бандуристи були обдаровані оваційними оплесками. "Пам'яті Митрополита Василя Липківського", о. прот. Д. Бурка, зворушливо продеклямувала пані Лариса Качуровська. Від Об'єднання Демократичної Української Молоді говорив Андрій Шевченко, голова ОДУМ-у ЗСА.

Під час бенкету Митр. Мстислав подякував членам будівничого комітету, працівникам та щирим жертводавцям. Митрополит нагадав, що пам'ятник сл. п. Митр. Липківському належить всьому українському народові та, що ідея пам'ятника не була зовсім новою думкою - вона час від часу раніше виникала [42]. Та хоча ідея пам'ятника раніше виникала, але дійшла до реалізації лише тоді, коли взялися за діло енергійні та ідейні молоді люди. Ось як пише архієпископ Марко у своєму письмовому привіті: "Честь усім Вам, зокрема ж Організації Демократичної Української Молоді, що під Вашим проводом і при Вашій участі здвигнула цей величний пам'ятник Великому Митрополитові Мученикові за Божу правду і

за Українську з московської неволі визволену Церкву..." Тому не диво, що на посвяченні пам'ятника було багато одумівців. На урочистостях були: голова ЦК ОДУМ-у Ол. Пошиваник з Чікаго, заст. голови ЦК ОДУМ-у Віктор Педенко із широкою делегацією одумівців з Канади та численні члени з великих і малих українських поселень.

За головним столом, поміж визначними гостями були і дві скромні особи, які зробили не абияке діло. Пані О. Гурська з Філядельфії і П. Завертайло з Чікаго найбільше зібрали пожертв на пам'ятник. Тут були скульптор пам'ятника маєстро П. Капшученко, архітектор Т. Добуш, маєстро П. Мегик – мистецьке оформлення написів, та будівник пам'ятника фірми – Вол. Безсонів.

Дійсно гріх був би не згадати членів будівельного комітету, який очолює владика Митр. Мстислав, а саме: д-р Юрій Криволап СВІІ – виконавчий обов'язків голови, о. прот. Микола Галета – заст. голови, інж. Євген Кальман СВІІ – секретар, інж. Олексій Шевченко СВІІ – скарбник, інж. Петро Матула – голова мистецької комісії та члени – пані Валентина Кузьмич, інж. Валентин Кохно, проф. Михайло Смик СВІІ і сл. п. проф. Василь Завітневич, який не діждався реалізації поставлення пам'ятника.

Після посвячення пам'ятника Митр. В. Липківському, коли люди почали розбігатися від дощу, Архиєпископ Марко далі ще стояв в дощі перед пам'ятником, піднявши голову й очі під небеса, повільно й широко перехрестився. Губи в нього затремтіли, неначе промовляв: "Слава Тобі, Боже..."

(примітка: в газеті цей допис є ілюстрований трьома знімками пам'ятника)

"Народна Воля"

10 листопада 1983 р.

РОКУ БОЖОГО 1983...

[скорочено, п.м.]

"Вісім років тому це було лише бажання... Вісім років тому це була мрія, це був задум...", цими словами розпочав свою промову, "Слово Об'єднання Демократичної Української Молоді" на всенародному прийнятті голова теперішнього проводу ОДУМ-у в ЗСА Андрій Шевченко. Як у відгомін д-р Юрій Криволап, господар прийняття, у своєму слові, "До історії пам'ятника", сказав – ідея цього пам'ятника зродилася як вислід глибокої пошани до Великого Митрополита, який для частини української молоді своїми подвигами став символом не лише боротьби, але й збереження української духовної субстанції... І тому... Українська молодь, зорганізована в лавах Об'єднання Демократичної Української Молоді, на своєму 23-му Загальному з'їзді 28-30-го листопада 1975 року вирішила перетворити в життя ідею побудови пам'ятника бл. п. Митрополитові Василеві Липківському в Українському Пантеоні в осередку УПЦ у ЗСА в Баунд Бруку, Н. Дж. І так восьмирічне зусилля Комітету Пам'ятника увінчалось успіхом. 22-23-го жовтня 1983 року в Українському пантеоні відбулося всенародне свято відкриття і посвячення пам'ятника національному героєві отцеві Василеві Липківському, Митрополитові Київському і всієї України.

Ввечері 22-го жовтня у модерній залі Дому Української Культури зібралося біля 400 осіб, учасників першої фази святкування. Під проводом Д-р Ю. Криволапа присутні вшанували пам'ять тих, які віддали життя своє за Віру Христову та святу Українську Автокефальну

Православну Церкву. Під звуки бандур молодого ансамблю "Гомін Степів" були виголошені імена митрополитів, архієпископів, єпископів і священників, які були знищені московською владою у процесі відродження рідної Української Церкви.

Змістовно, ясно й правдиво д-р Ю. Криволап представив історію будови пам'ятника. Переглянувши пройдене, можна ствердити, що ідея була шляхетна і українці її зрозуміли і підтримали. За це всім жертводавцям честь і слава.

Блаженніший Митрополит Мстислав, голова Будівельного комітету, у своєму слові звернув увагу, що пам'ятник Митрополитові В. Липківському є власністю усього українського народу.

Отець д-р Г. Угод, голова Президії Консисторії УГПЦ в Канаді, вітаючи від всіх єпархій УПЦ Канади і особисто від Блаженнішого Митрополита Андрія, підкреслив, що вірні канадської церкви ще більше включаться в акцію закінчення будови пам'ятника.

Крім коротких виступів, у програмі були: головна доповідь (Петро Матула) і Слово ОДУМу (Андрій Шевченко).

Інж. Петро Матула, голова мистецької комісії Комітету, виголосив глибоку змістом, з часом до глибини душі потрясаючими моментами періоду відродження Христової Української Церкви. Побудова пам'ятника бл. п. Митрополитові В. Липківському, – сказав він, – є пробоєм на поверхню нестримного, самородного джерела з потоком міцних, натхняючих і оздоровлюючих ідей і прикладів з історії визвольної боротьби України. Це є тріумф спадщини Митрополита В. Липківського і його побратимів.

Доповідач з науковою докладністю й умілістю представив тяжкий процес відродження Української

Православної Церкви з під московського ярма. Та не дивлячися на всі нечувано-жорстокі перешкоди українці перемогли. І тому не припадково промовець поставив питання : "Чому у наших церквах і школах не вчать про Митрополита Липківського, про того велетня духа, того справжнього Мойсея українського народу?"

Андрій Шевченко, голова теперішнього проводу ОДУМу в ЗСА, з запалом і молодечою енергією виголосив коротке слово молоді організованої в рядах ОДУМу, молоді, задум якої після восьми років впертої, енергійної праці Комітету зреалізувався величчю могутнього пам'ятника. "Одумівська молодь, говорить промовець, вибирає своїх натхненників таких, які своєю душею і своїм єством є завжди з українською нацією."

Мистецька частина логічно доповнювала програму Вечора. Молодий ансамбль бандуристів "Гомін Стенів", під керівництвом Юліяна Китастого зачаровував учасників Вечора. Крім ансамблю, сольоспіви виконали Ю. Китастий, Ліля Опанашук і Михайло Невмежицький.

Вся програма не була б виповнена, якби не було включено деклямацію про Митрополита Липківського. Лариса Кучаровська з глибини своєї мистецької душі продеклямувала вірш о. протопресвітера Демида Бурки "Пам'яті Митрополита Василя Липківського". Вона вміло й з натхненням відтворила бажання автора закарбувати постать Великого Митрополита як слуги "Господа Христа і многострадальної Матері України."

У цьому прийнятті взяли участь ті, які своїми жертвами й своєю працею спричинилися до завершення великого діла. Це були, в першу чергу, жертводавці, починаючи від суми 5,500 дол. (Андрій Купко) і кінчаючи на сумі одного доляра. Все це було по можливості і по ширості.

На залі було багато представників від різних орга-

нізацій разом з групою учасників З'їзду Об'єднання Православних Сестрицтв, який відбувся 22-23-го жовтня 1983 року. З нагоди цього свята надійшло багато привітань організацій і окремих осіб. Владика Архiepіскоп Марко в своєму привіті пише: "...Честь усім Вам, зокрема Організації Демократичної Української Молоді, що під Вашим проводом і при Вашій участі здвинула цей величний пам'ятник Великому Митрополитові Мученикові за Божу правду і за українську, з неволі визволену, Церкву." Кардинал Йосип Сліпий у своєму листі говорить: "...Радію з глибини душі, що Великий Митрополит мученик і ісповідник Василь матиме на вільній землі свій пам'ятник для свідчення і науки перед своїми духовними дітьми і чужинцями у свободному світі про нашу неволю, страждання і змагання за Христову правду на сході Європи..." Між присутніми були скульптор і архітект маестро Петро Капшученко, виконавчий архітект Тарас Добуш, будівник Володимир Безсонів, найактивніші збірники Ольга Гурська на сході і Параска Завертайло на середньому заході і в духовному єднанні – Микита Лозовий (Міннеаполіс), який через хворобу не зміг прибути, голова ЦК ОДУМу Олексій Пошиваник, Віктор Педенко від ОДУМу Канади, представники Філій ОДУМу – Філадельфія, Трентон, Сомерсет, Нью Йорк, Детройт, Чикаго, Міннеаполіс, віцепрезидент СКВУ Микола Плавюк, д-р Анатолій Лисий, який був головою ОДУМу коли було прийнято і затверджено ідею побудови пам'ятника, представники Світового Об'єднання Українських Жінок і багато інших достойних гостей.

Це був Вечір виповнений багатою і цікавою програмою.

На другий день була дощова погода. Але це не стримало понад тисячі осіб, які прибули, щоб бути учасниками великої історичної події.

В 9-ій год. ранку, 23 жовтня 1983 р. перед входом до Церкви-Пам'ятника представники Братства і Сестрицтва разом з юними одумівцями, квітами вітали владик – Митр. Мстислава, Архiep. Марка і Єп. Володимира. Після Святої Літургії було урочисто відправлено Літію за спокій душі бл. п. Митрополита Василя і всіх його побратимів, які згинули мученицькою смертю в підвалах КГБ або на широких просторах Сибіру. Після 12-ої год. дня з Церкви-Пам'ятника святочним походом ішли вірні з корогвами й прапорами, а з другого боку марширувала колона одумівської молоді зі своїм прапором. Члени Комітету побудови пам'ятника старші виховники ОДУМу, не звертаючи уваги на дощ, в одностроях з пошаною і гордістю допомагали Блаженнішому Митрополитові Мстиславові відслонювати пам'ятник. Накриття розкрилося і з цим звершилося формальне відкриття пам'ятника.

І так 23 го жовтня 1983 року під святочні виголоси єпископів, священників і хору, в 12:30 дня було виконано акт посвячення пам'ятника великому українському національному героєві бл. п. Василеві Липківському, Митрополитові Київському і всієї України. Разом з небесними краплями спадала на пам'ятник свячена вода акту освячення. Не в одного з присутніх разом з краплинами небесної води скапували сльози радості, що нарешті після більше 50-ти років вся українська громада стала у стіп могутнього пам'ятника і неначе прислухалася до українського Золотоустого.

Три години пізніше на далекому заході ЗСА, в Лос Анджелесі, обидві українські православні парафії св. Володимира і св. Андрія відправляли спільну Службу Божу, молитовно об'єднуючися з подією, яка сталася в Українському Пантеоні на сході. Це об'єднання було вислідом глибокої пошани до Митрополита Василя через настоятеля парафії св. Володимира о. Петра Масвського.

який мав тісні зв'язки з Митрополитом Липківським [був ним висвяченим, п.м.] і який весь час співпрацював з Будівельним Комітетом до останньої хвилини свого життя. Мрія о. Маєвського здійснилася, хоч, на жаль, йому не довелося бути учасником посвячення пам'ятника Тому, слідами якого він ішов усе своє життя.

"Свобода"

15 грудня 1983

* * *

[48]

(П. Матула до "Православного Слова")

20 грудня 1983

До "Православного Слова":

Вкладаю копію 14-ої сторінки "Православного Слова" за листопад-грудень 1983 року, яке я щойно отримав.

Думаю, що Ви згодитеся, що відзначення свята відслонення і посвячення першого в світі пам'ятника Митр. Липківському в Осередку УПЦ заслуговує на гіднішу ілюстрацію ніж цю чорну пляму. І це після того, як преса прогрімала величезними знімками правдивого пам'ятника на своїх перших сторінках.

Хочеться вірити, що наступні числа "Православного Слова" надолужать цей недогляд.

З пошаною,
Петро Матула

[49]

“Укр. Православне Слово”

відзначає завершення пам'ятника

* * *

[50]

(Подяка за пам'ятник, але...)

Шановний Пане Редакторе! ["Молодої України"]

Цим хочу висловити свою глибоку подяку і признання ОДУМові за побудову пам'ятника бл. п. Митрополитові Василеві Липківському та за зміцнення пам'яті про нього

у нас сучасників і для майбутніх поколінь. Також приємно є знати, що ОДУМ співпрацював з Українською Православною Церквою у будові пам'ятника.

Лишилося побажати, щоб ОДУМ ще тісніше співпрацював з редакторами як Православного Слова так і Річного Календаря УПЦ. Православне Слово ледве відзначило подію відкриття і посвячення пам'ятника, а Календар на 1984 рік помістив одну з ранніх знімок пам'ятника (без написів на постаменті) без жодного слова пояснення на увесь 184-сторінковий календар.

Ще дивніше вражає список Пам'ятних Днів з української історії (ст. 137-139) де на 120 знаменних подій не згадано ані народження Митрополита В. Липківського (20 березня 1864), ані епохального 1-го Всеукраїнського Собору УАПЦ (23 жовтня 1921 р.).

Хай Бог помагає ОДУМові досягти дальших успіхів у своїй праці.

З вдячністю,
Кирина Кушніренко
Нью Джерзі, США
"Молода Україна", травень 1984

* * *

[51]
(Від Братства ім. Митр. В. Липківського)
25 серпня 2005

До Київської Міської Державної Адміністрації
via Голови Кисва, Вельмишановного Олександра
Омельченка

З нагоди 22-ої річниці спорудження пам'ятника Митрополитові Василеві Липківському тут в Америці (див.

*Перше побачення одумівського Комітету Пам'ятника
з Митрополитом Мстиславом у його канцелярії, 30 жовтня 1976 р.*

*Митрополит
Мстислав,
Петро Матула*

Юрій Криволап, Митр. Мстислав, Петро Матула

*Олексій Шевченко,
Митр. Мстислав,
Петро Матула*

*Андрій Шевченко, Петро Матула, Олексій Шевченко
готують місце до посвячення для майбутнього пам'ятника*

Білий хрест на місці майбутнього пам'ятника на тлі західного боку Церкви-Пам'ятника

*Портрет Митр. Липківського,
який удостоював акт
посвячення землі*

*Місце
пам'ятника
готове до
посвячення*

*Владика
Мстислав
посвячує
місце для
пам'ятника*

*При посвяченні
землі, Петро
Матула читає
привітання
від о. Петра
Маєвського*

*Члени Комітету –
Петро Матула,
Валентин Кохно,
Олексій Шевченко,
Євген Кальман,
Юрій Криволап
після посвячення
землі*

Мама (Кіклина Матула) біля знаку про посвячене місце

*Похорон
о. Петра
Масвського
проходить
біля місця
майбутнього
пам'ятника*

Пробні моделі постаті для пам'ятника; скульптор Петро Капишченко

*Скульптор Петро Капиученко і Митрополит Мстислав
біля моделі постаті пам'ятника*

*Юрій Криволап,
Петро Матула,
Скульптор Петро
Капиученко біля
кінцевої величини
моделі постаті
пам'ятника*

Три частини постаменту готові до спорудження, 30 серпня 1983 р.

*Петро Матула
спостерігає
підготовку до
спорудження
постаменту*

Постамент росте

*Бронзова постать завершує
пам'ятник*

*Головну частину пам'ятника
збудовано 30 серпня 1983 р.*

Відслонення і посвячення пам'ятника, 23 жовтня 1983 р.

*Є. Кальман, Ю. Криволап,
О. Шевченко, П. Матула перед
щойно посвяченим пам'ятником*

*Петро Матула і Леонід Гусак
взаїмно вітаються
з досягненням пам'ятника*

*Три покоління шанувальників Митр.
В. Липківського – Оля Матула, мама
Варвара Діберт, Олена Матула*

*Знову у гостях у
Митрополита – Оксана,
Оля і Петро Матули*

Скінчено гранітну площу навколо пам'ятника

Частина III

ПІСЛЯСЛОВО

Це післяслово пишеться з перспективи 25 років після посвячення пам'ятника. Це є більше ніж потрібно часу, щоб оцінити наслідки спорудження пам'ятника.

Під час будови пам'ятника, тема Митр. Липківського і церкви УАПЦ 1921 року дуже поживалася серед української спільноти, особливо в Америці. Українська преса дуже часто мала на своїх сторінках дописи про Митр. Липківського і про будову пам'ятника. Зростала надія, що Митр. Липківський увійде у всенародну пам'ять і вже буде святкуватися на рівні з іншими світочами української Церкви і історії. Бо, як писав О. Воронин, в будь-якій іншій країні Митрополит Василь був би національним героєм. Йому ставили б пам'ятники. Його іменем називали б духовні школи, церковні та релігійні організації. Його життя та діяльність вивчали б діти у школах. Про нього писали б книжки, знімали фільми. Церква тієї країни вже давно прославила б його, як великого священно-мученика, а день його мученицької смерті відзначала б загальноцерковно.

Ні, такого притулку Митр. Липківський в УПЦ в США не знайшов. Але УПЦ допомогла збудувати і дала гарний притулок його пам'ятникові та зобов'язалася дбати за нього і втримувати його у добром стані. Частина прочан шанобливо відвідують і

*Скульптор
Петро Капиученко,
о. Микола Галета,
Петро Матула,
Володимир Безсонів,
Тарас Добуш біля
щойно збудованого
пам'ятника*

*Петро Матула
на самоті зі щойно
спорудженим
пам'ятником
(з таким успішним
завершенням
приємно було
передумати
пройдений
9-ти річний шлях)*

моляться перед пам'ятником, приносять писанки і квіти; хтось із молоді напевно цікавиться знати більше про пам'ятник вшанованого Митрополита. І так проходять роки.

Тим часом, в Україні, ніби у відповідь сподіванням Олеся Гончара, що Митрополит Липківський, раніш чи пізніш, дістане належне признание, дякуючи Братству ім. Митр. В. Липківського в США та його голові Валентиніві Кохнові, та під впливом уже існуючого пам'ятника Митр. В. Липківському, в Україні було створене "Всеукраїнське Товариство ім. Митрополита Василя Липківського" з багатогранною програмою вивчення і поширення творчої спадщини Митрополита Василя Липківського. Головою Товариства став доктор історичних наук Арсен Зінченко. Головою Дослідницького центру Товариства став доктор технічних наук, професор Костянтин Липківський (онук Митр. В. Липківського).

Предтечею створення Товариства була Всеукраїнська наукова конференція в Києві 17 листопада 2007 р. під назвою: Служіння і спадщина Митр. Василя Липківського. На конференції було виголошено 14 наукових доповідей. Ці доповіді та інші матеріали про заходи для вшанування пам'яті Митрополита Василя Липківського (1864-1937) до 70-річчя від дня його загибелі 27 листопада 1937 р., є видані окремою збіркою: "Служіння і спадщина Митрополита Василя Липківського", упорядник – докт. іст. наук А. Л. Зінченко, Київ 2008. Збірник вміщає такі доповіді:

Арсен Зінченко: Митрополит Василь Липківський як духовний провідник українського народу.

Євген Сверстюк: Служіння народного Митрополита Василя Липківського.

Ігор Гирич: Михайло Грушевський і УАІПЦ.

Лілія Дубиківська-Кальненко: Київ 1920-х років у житті, творчому становленні та збірці Івана Гончара.

Тетяна Ковальчук: До історії видання українського перекладу Євангелія.

Ірина Преловська: Усунення Митрополита Василя Липківського від церковного служіння: передумови і наслідки.

Володимир Поліщук: Проповіді Митрополита Василя Липківського: тяглість традиції й нові акценти жанру.

Тетяна Шентицька: Проблема малоросійства у творчій спадщині Митрополита Василя Липківського.

Олег Беген: "Християнський націоналізм" серед вірних Української Греко-Католицької Церкви в першій половині ХХ ст.

Тетяна Євсєєва: Повсякденне життя і соціальна адаптація православного духовництва 1920-1930-і рр.

Галина Могильницька: Церква та її роль у формуванні національної свідомості громадянина.

Олесь Шевченко: Київські світанки: Участь Українського культурологічного клубу в релігійному відродженні в Україні.

Костянтин Липківський: Пам'ятати – це діяти.

Капушак Михайло: Ушанування пам'яті Митрополита Василя Липківського на Липовеччині.

У збірнику є також подана слідуюча Ухвала наукової конференції "Служіння і спадщина Митрополита Василя Липківського" (Київ, 17 листопада 2007 р.), ст. 221:

«Підсумовуючи доповіді та повідомлення науковців, що представляють різні академічні й освітньо-наукові центри та громадські організації України й українського розселення за кордоном, конференція відзначає високе значення життєвого чину Митрополита Василя Липківського, його самовіддане священницьке й педагогічне служіння, його внесок у творення Національної Церкви в Україні, непроминяльне значення його проповідей, історичних та публіцистичних праць в духовній культурі українського народу, перспективні задуми реформування Православної Церкви, повернення її до євангельських та апостольських традицій.

Водночас конференція відзначає недостатню наукову розробку творчої спадщини Митрополита Василя Липків-

ського й недостатнє освоєння суспільством у цілому його духовної спадщини.

У зв'язку з цим Конференція ухвалила:

1) звернутися до дослідницьких установ Національної Академії наук України та університетських центрів з пропозицією розробки заходів щодо поглибленого вивчення творчої спадщини Митрополита Василя Липківського;

2) відзначити шанобливе ставлення до пам'яті Митрополита Василя Липківського на його батьківщині - у Монастирищенському районі Черкаської обл. та Липовецькому районі Вінницької обл.;

3) звернутися до обласних адміністрацій Вінницької та Черкаської областей, а також державної адміністрації м. Києва з пропозицією належного пошанування Митрополита через державні засоби масової інформації, увічнення його пам'яті у найменуваннях вулиць та меморіальних дошках, пов'язаних з його життям і діяльністю;

4) конференція пропонує, голові Київської міської державної адміністрації повернутися до питання про присвоєння імені Митрополита Василя Липківського вулиці на Солом'янці відповідно до ухвали Київської міської Ради;

5) підтримати й сприяти здійсненню задуму Оргкомітету конференції про видання аудіокниги "Проповіді Митрополита Василя Липківського";

6) підтримати зусилля родини Митрополита щодо розширення інформаційного впливу сторінки світової комп'ютерної мережі, присвяченої Митрополитові Василеві Липківському (www.lypkivsky.parod.ru/);

7) підтримати ідею заснування фонду ім. Митрополита Василя Липківського, започаткованого громадою м. Липовця;

8) підтримати як продовження справи Митрополита Василя Липківського самовизначення українських православних громад в лоні Національної Православної Церкви. Підтримати законне прагнення громади с. Попудні Монастирищен-

ського району Черкаської обл. одержати статус громади Української Православної Церкви – Київського патріархату;

9) Звернутися до державних освітніх установ, університетських центрів, громадських науково-просвітницьких інституцій з проханням активізувати роботу у відновленні історичної справедливості щодо Митрополита Василя Липківського й увічнення його пам'яті.

* * *

Саме відбуття Всеукраїнської Наукової Конференції на тему спадщини Митрополита Василя Липківського в Києві 17 листопада 2007 р., зачитані на ній доповіді, та винесена ухвала конференції, як подано вище, є міцним свідченням, що пам'ять про Великого Митрополита України відроджується, поглиблюється і поширюється.

Для прикладу дужих паростків відродження пам'яті про Митрополита В. Липківського, подаємо тут дві доповіді з Конференції: **Костянтина ЛИПКІВСЬКОГО**, (онук Митрополита) – “Пам'ятати – це діяти” та **Михайла КАПУЩАКА** – “Ушанування пам'яті Митрополита Василя Липківського на Липовеччині”.

Костянтин Липківський – провідний науковий працівник Інституту електродинаміки НАН України, доктор технічних наук, професор.

ПАМ'ЯТАТИ – ЦЕ ДІЯТИ

Дев'яносто років тому у спалахах всесвітнього катаклізму мали збутися дві споконвічні мрії українців - про самостійну державу Україну, спадкоємцю Київської Русі, і про вільну від пут Українську Церкву. І що ж? Першу мрію довелося відкласти на довгі роки, а друга тоді певною мірою здійснилася: було створено Українську Автокефальну Православну Церкву (УАПЦ).

Чому ж сталося саме так? Для втілення мрії у життя, крім волі народу і певних умов, потрібна й наявність відповідної харизматичної постаті, яка б силою своєї віри, своєї пристрасти, своїм словом і ділом, своїм прикладом, своєю непохитністю у боротьбі за гідну справу була б дороговказом і провідником мас. І така постать в українському церковному середовищі у той час була. Це – о. Василь Липківський, якого у жовтні 1921 року Перший Всеукраїнський Православний Церковний Собор УАПЦ обрав за Митрополита.

Українці нарешті отримали можливість звертатися до Бога та слухати проповіді рідною мовою, згадати своїх предків і увійти з ними у духовне єднання, брати активну участь у церковних справах. За коротких шість років Митрополит та його сподвижники здійснили неймовірно великий обсяг праці, налагодивши церковне життя, створивши сотні парафій УАПЦ, організувавши богословські курси для священників УАПЦ, переклад українською мовою богослужбових книг, видання власного часопису "Церква і Життя" (в 1926-1927 роках вийшло друком шість чисел) тощо.

І все це – в умовах постійного жорсткого утиску з боку радянської влади, показового та таємного "нагляду", підписок про неввізд, арештів, накладання незаконних великих податків на церкви, підпорядковані УАПЦ, наклепницьких звинувачень у пресі...

Переживши короткий період бурхливого розвитку, УАПЦ зазнавала все більш тяжких ударів з боку влади і в 1930 році була зліквідована нею. Проте морально УАПЦ розчавили ще в 1927 році, коли Другий Собор УАПЦ на вимогу радянської влади змушений був усунути Митрополита В. Липківського від митрополичого служіння.

Ліквідувалися парафії УАПЦ; храми перетворювалися на сховища чи стайні або на "антирелігійні музеї"; "зникали" священники, знищувалися богослужбові книги, вперше видані українською. Та навіть у цей драматичний час Митрополит Василь залишався борцем без сумнівів і вагань. Митрополит звик живим словом звертатися одночасно до сотень і тисяч вірних. Як писав відомий діяч українського церковно-визвольного руху протопресвітер Демид Бурко, Митрополит В. Липківський "був проповідником незвичайної сили, якого почула Україна, може.

вперше після ієрархів Могилянської доби... І кожен, хто хоч раз-другий чув проповідь Митрополита Василя Липківського, міг сказати словами людей, що слухали Благовістя Христа: "Ніхто ще не говорив так, як цей чоловік". Коли його позбавили можливості звертатися до вірних безпосередньо, він почав складати проповіді на папері, переписувати й поновлювати вилучене при листуванні, створювати правдиву "Історію Української Православної Церкви", давати у посланнях за кордон мудрі поради щодо збереження духу автокефалії та єдності чинної там Української Православної Церкви.

Радянська влада "подарувала" о. В. Липківському ще 10 років – не стільки життя, скільки фізичних і моральних тортур. Його відсторонили від церковних справ, виселили на далеку околицю Києва, де він мешкав у жакливіх умовах, позбавили будь-яких статків... А головне – на його очах нищили його любе дитя – УАПЦ. А це було страшніше за смерть.

Згодом настала і смерть фізична. Заарештованого за безглуздими наклепницькими звинуваченнями 73-річного Митрополита В. Липківського, який на допитах не назвав жодного прізвища, не згубив жодної людини і своєї вічної душі, було страчено 27 листопада 1937 року о 24 годині.

І на довгі роки його ім'я, життя і діяння підпали в Україні під цілковите табу. Здавалося, назавжди.

У 1991 р. українці нарешті змогли створити незалежну державу, становлення якої, проте, ще далеко не завершене. А от єдиної помісної Української церкви досі немає. Історична наука не оперує поняттям "якби", але видається, що при наявності у наш час постаті масштабу отця Василя Липківського поступ у цій справі, а також у справі відродження духовності нашого суспільства загалом, був би, щонайменше, стійкіший, стрімкіший та результатніший.

Так, національно свідомо українська громадськість зараз потерпає від його неприсутності тут, поруч з нами. Але відчуває присутність його духу. В листі о. Петрові Масєвському від 22 квітня 1937 року о. Василь Липківський, перефразовуючи слова апостола Павла, написав: "І я можу прийняти участь ... як відсутній тілом, але присутній духом..."

Чому ж сталося саме так? Для втілення мрії у життя, крім волі народу і певних умов, потрібна й наявність відповідної харизматичної постаті, яка б силою своєї віри, своєї пристрасти, своїм словом і ділом, своїм прикладом, своєю непохитністю у боротьбі за гідну справу була б дороговказом і провідником мас. І така постать в українському церковному середовищі у той час була. Це – о. Василь Липківський, якого у жовтні 1921 року Перший Всеукраїнський Православний Церковний Собор УАПЦ обрав за Митрополита.

Україні нарешті отримали можливість звертатися до Бога та слухати проповіді рідною мовою, згадати своїх предків і увійти з ними у духовне єднання, брати активну участь у церковних справах. За коротких шість років Митрополит та його сподвижники здійснили неймовірно великий обсяг праці, налагодивши церковне життя, створивши сотні парафій УАПЦ, організувавши богословські курси для священників УАПЦ, переклад українською мовою богослужбових книг, видання власного часопису "Церква і Життя" (в 1926-1927 роках вийшло друком шість чисел) тощо.

І все це – в умовах постійного жорсткого утиску з боку радянської влади, показового та таємного "нагляду", підписок про невізді, арештів, накладання незаконних великих податків на церкви, підпорядковані УАПЦ, наклепницьких звинувачень у пресі...

Переживши короткий період бурхливого розвитку, УАПЦ зазнавала все більш тяжких ударів з боку влади і в 1930 році була зліквідована нею. Проте морально УАПЦ розчавили ще в 1927 році, коли Другий Собор УАПЦ на вимогу радянської влади змушений був усунути Митрополита В. Липківського від митрополичого служіння.

Ліквідувалися парафії УАПЦ; храми перетворювалися на сховища чи стайні або на "антирелігійні музеї"; "зникали" священники, знищувалися богослужбові книги, вперше видані українською. Та навіть у цей драматичний час Митрополит Василь залишався борцем без сумнівів і вагань. Митрополит звик живим словом звертатися одночасно до сотень і тисяч вірних. Як писав відомий діяч українського церковно-визвольного руху протопресвітер Демид Бурко, Митрополит В. Липківський "був проповідником незвичайної сили, якого почула Україна, може.

вперше після ієрархів Могиллянської доби... І кожен, хто хоч раз-другий чув проповідь Митрополита Василя Липківського, міг сказати словами людей, що слухали Благовістя Христа: "Ніхто ще не говорив так, як цей чоловік". Коли його позбавили можливості звертатися до вірних безпосередньо, він почав складати проповіді на папері, переписувати й поновлювати вилучене при листуванні, створювати правдиву "Історію Української Православної Церкви", давати у посланнях за кордон мудрі поради щодо збереження духу автокефалії та єдності чинної там Української Православної Церкви.

Радянська влада "подарувала" о. В. Липківському ще 10 років – не стільки життя, скільки фізичних і моральних тортур. Його відсторонили від церковних справ, виселили на далеку околицю Києва, де він мешкав у жалких умовах, позбавили будь-яких статків... А головне – на його очах нищили його любе дитя – УАПЦ. А це було страшніше за смерть.

Згодом настала і смерть фізична. Заарештованого за безглуздими наклепницькими звинуваченнями 73-річного Митрополита В. Липківського, який на допитах не назвав жодного прізвища, не згубив жодної людини і своєї вічної душі, було страчено 27 листопада 1937 року о 24 годині.

І на довгі роки його ім'я, життя і діяння підпали в Україні під цілковите табу. Здавалося, назавжди.

У 1991 р. українці нарешті змогли створити незалежну державу, становлення якої, проте, ще далеко не завершене. А от єдиної помісної Української церкви досі немає. Історична наука не оперує поняттям "якби", але видається, що при наявності у наш час постаті масштабу отця Василя Липківського поступ у цій справі, а також у справі відродження духовності нашого суспільства загалом, був би, щонайменше, стійкіший, стрімкіший та результатніший.

Так, національно свідомо українська громадськість зараз потерпає від його неприсутності тут, поруч з нами. Але відчуває присутність його духу. В листі о. Петрові Магвському від 22 квітня 1937 року о. Василь Липківський, перефразовуючи слова апостола Павла, написав: "І я можу прийняти участь... як відсутній тілом, але присутній духом..."

І він присутній – своєю повчальною "Історією Української Православної Церкви", своїми обґрунтованими і вистражданими порадами щодо церковного будівництва, занотованими в листах до о. П. Маєвського, своїми натхненними проповідями добра, миру й злагоди, любови до своєї Вітчизни, до рідної Української Церкви. Проповідами, що їх можна вважати духовним заповітом Митрополита Василя Липківського нам і нашим нащадкам.

За збереження й оприлюднення цих безцінних матеріалів, що, на жаль, є лише малою вцілілою часткою багатой творчої спадщини Митрополита, ми маємо завдячувати світлій пам'яті о. П. Маєвському, українській діаспорі на Заході, особливо – Українському Православному Братству імені Митрополита Василя Липківського під керуванням шановних pana Валентина Кохна та pana Петра Матули.

Я не можу не навести оцінку Проповідей славетним українцем Олесем Гончаром з його листа до pana Петра Матули від 8 квітня 1991 року:

"Вельмишановний пане Матула!

Не вевен, чи й встиг я за численними клопотами вчасно подякувати Вам за надіслані книги, зокрема за унікальне видання проповідей о. Василя Липківського. Аж оце тепер я ближче ознайомився з книгою, котра просто вразила мене багатством думок, силою пристраси й силою віри. Згоден з Вашою оцінкою Липківського як визначного духовного діяча, і сподіваюсь, що ця достойна постать і його творча спадщина дедалі ширше будуть відкриватись для всіх віруючих на Україні. Тож надіслана Вами книга буде тут для нас дуже доречною. Постараюсь і я принагідно сказати слово про цю Людину, чий життя і в нас, у сьогочасній Україні, раніш чи пізніш дістане належне визнання."

Уперше "Проповіді" Митрополита В. Липківського (повна назва збірника - "Проповіді на неділі й свята. Слово Христове до українського народу") було видано у США далекого 1966 року, до 45-ої річниці відродження УАПЦ. У чудовій передмові до Проповідей є такі рядки: "Всім українцям – тим, що свідомі свого історичного релігійно-національного буття, і тим, котрі булиш заведені на облудні шляхи, ще не прозріли до нього, – радимо прочитати цю цінну працю. Пийте всі з цієї криниці мудрости

цілющу воду, що її залишив нам безсмертний Митрополит"...

Хоч у згаданій передмові наголошується, що Проповіді ці – євангельські теми та апостольські послання, проте коло питань, що порушуються в них, аж ніяк не обмежується суто релігійною проблематикою і охоплює практично всі аспекти духовного життя людини і суспільства. Серед майже двохсот Проповідей можна знайти і глибокі історичні екскурси, і філософські міркування щодо природи людини, розвитку її свідомості, світогляду, щодо взаємин віри й розуму, віри й науки, Христової науки та інтелігенції. Червоною ниткою через усі Проповіді проходить любов до Матері-України, до рідної землі, рідної мови, до багатостражденного українського народу. Проте ці почуття не заважали о. Липківському бачити вади нашої ментальності, викривати їх і вказувати на необхідність побороти в собі раба, позбутися вкоріненого синдрому меншевартості. "...Треба лише починати боротьбу з себе, перетворювати, переборювати себе..."

Ці проповіді не застаріли, вони і зараз лишаються актуальними й корисними і для українців, і для України, де вони ще не друкувалися у повному обсязі. Цілком поділяючи думку О. Гончара, що ця "...книга буде тут для нас дуже доречною", вважаю за вкрай необхідне видати саме в Україні Проповіді Митрополита Василя Липківського у якомога стисліші терміни (з 1966 року сплигло понад сорок років!), у належному оформленні та гідним накладом. Щоби цю книгу можна було вільно придбати так, як і численні багато видані Проповіді сучасних ієрархів православних церков.

Але видання Проповідей – це лише частина справи з ознайомлення українців з вагомим творчим доробком Митрополита Василя Липківського. Українці необхідно видати також єдиний, що зберігся, сьомий розділ "Відродження Української Церкви" втраченого рукопису книги "Історія Української Православної Церкви" та листи Митрополита до о. Петра Маєвського. Слід також передрукувати шість чисел часопису "Церква і Життя", який він редагував; оприлюднити матеріали з редакційного портфелю цього часопису, що, на щастя, збереглися у фондах Центрального державного архіву вищих органів влади та державного управління України. Є певна надія й на нові знахідки в архівах як України, так

і закордоння.

Другим напрямком у досягненні належного визнання діянь Митрополита В. Липківського в сьогочасній Україні є увічнення його імені в тих місцях, з якими пов'язані основні віхи його життя.

Виходячи з того, що о. Василь Липківський з 1919 р. був настоятелем Свято-Софіївського Митрополитичого Собору, мова, насамперед, мала йти саме про цей собор. За ініціативи західньої української діаспори та при повному фінансуванні з боку Братства Митрополита Липківського, напередодні 75-ої річниці створення УАПЦ і обрання першого її Митрополита, у Києві було розроблено макет і виконано гіпсову матрицю відповідної меморіальної дошки (архітектор Я. Ковбаса, скульптор В. Луцак). У червні 1995 року, коли все було готове для відлиття цієї дошки у бронзі та її встановлення на південній брамі Софійського собору, де свого часу був кабінет Митрополита В. Липківського, голова Братства Валентин Кохно звернувся до тодішнього прем'єр-міністра України Євгена Марчука "з проханням підтримати цей наш шляхетний задум". Відповіді особисто від Є. Марчука не надійшло, а вирішення цього питання (потрібний був простий дозвіл) було передано Державному комітетові у справах будівництва і архітектури. Останній - в особі голови В. Гусакова - прийняв невмотивовано негативне рішення, хоча до справи активно долучилися авторитетні депутати Верховної Ради України (серед тих, хто підписав відповідного листа-прохання, є, зокрема, прізвища В'ячеслава Чорновола, Левка Лук'яненка, Ігоря Юхновського), діячі культури та науки, наукове товариство ім. Петра Могили...

У 1999 р., на який припала 80-а річниця двох також важливих для УАПЦ подій (проведення першої служби українською мовою у Софіївському Соборі 29 червня 1919 р., в день Апостолів Петра й Павла, та обрання о. В. Липківського настоятелем Софіївського Собору на загальних зборах Київської парафії 3 серпня 1919 р.), до тодішнього Голови Київської міської державної адміністрації О. Омельченка звернувся Голова Комісії з питань відтворення визначних пам'яток історії та культури при Президентові України Академік НАН України П. Тронько з

“проханням сприяти вшануванню пам’яті Василя Костянтиновича Липківського – будівничого, Митрополита УАПЦ, якого у 1921-27 рр. національно свідомою громадськістю України та українською діаспорою визнано духовним лідером української самобутності ХХ ст., провідником духовної та культурної розбудови нашої Вітчизни, гідним спадкоємцем Петра Могили”. Для цього пропонувалося встановити пам’ятну дошку вже не на брамі Софії Київської, а на сусідньому будинку ч. 24 по вул. Володимирській, де, власне, і мешкав Всиль Костянтинович. (Встановлення дошки на цивільній будівлі не повинно було зачепити почуттів віруючих жодної із існуючих в Україні конфесій.)

Проте міськрада також “не підтримала цієї пропозиції в зв’язку з тим, що пам’ять Митрополита В. Липківського увічнена меморіальною дошкою на Покровській (!) церкві”, хоча до встановлення цієї дошки ані міськрада, ані держава загалом не мала жодного відношення як організаційно, так і фінансово. (До речі, на час ремонту цієї Церкви згадувана дошка тимчасово знята з її стіни, але її, за запевненням настоятеля о. Дмитра Садов’яка, обов’язково буде повернено на своє місце.)

Ще одну спробу – Голови Комітету з питань культури і духовності Верховної ради України п. Л. Танюка – зрушити з місця справу з меморіальною дошкою (2001 р., 80-а річниця створення УАПЦ та обрання її першого Митрополита) також було відхилено можновладцями.

Отже, коли у Саут Баунд Брук поблизу Нью-Йорку (США) величний пам’ятник першому Митрополитові Всесвітньої УАПЦ відкрито ще у 1983 році. (скульптор П. Капшученко), коли у нас в Україні у м. Тернополі з’явився у 2000 році достойний пам’ятник Митрополитові Липківському (скульптор О. Малай), у Києві досі не вдається довести до логічного позитивного завершення значно скромніший проєкт – встановлення меморіальної дошки біля Святої Софії. Цього питання так полишати не можна.

І ще одна важлива справа. 12 березня 1993 року газета “Киевские Ведомости” сповістила, що міська комісія розглянула низку пропозицій про перейменування багатьох площ і вулиць столиці, зокрема, вулицю Мойсея Урицького (який криваво відзначався у 1918 році на посаді голови Петроградської ЧК)

передбачалося перейменувати на вулицю Митрополита Василя Липківського. Вибір саме цієї вулиці (раніше – Ігнатіївської) обумовлений тим, що Василь Липківський багато років мешкав на Солом'янці й був настоятелем Свято-Покровської церкви, розташованої поряд. Міська влада (на чолі з І. Салієм) обіцяла задовольнити цю пропозицію, яка тоді жодних протестів або негативної реакції у громадян не викликала. Дійсно, кияни свого часу безболісно розпрощалися з лихою пам'яті начальником ГПУ України Балницьким (саме він неодноразово допитував Митрополита Липківського), ім'я якого у 30-х роках носив київський стадіон “Динамо” – тепер імені В. Лобановського. То чому ж терпіти петербурзького “чекіста”?

Минали роки, з мапи рідного міста зникали прізвища Маркса, Енгельса, Леніна, Дзержинського, Куйбишева та інших, які – щонайменше – не сприяли розвитку України та добробуту її народу. А от Урицького міська влада (влади!) вперто не чіпала. Свої обіцянки вона у цьому випадку виконувати не квапилась.

Та 26 квітня 2007 року нарешті з'явилося довгоочікуване повідомлення: вулицю Урицького перейменовано на вулицю Митрополита Василя Липківського. Це рішення було прийнято на пленарному засіданні сесії Київської міської ради. Мета рішення – увічнити пам'ять видатного українця В. Липківського, якого академік А. Кримський назвав “апостолом українського релігійно – національного відродження”. Усі організаційно-правові заходи щодо перейменування вулиці доручено провести Київській міській державній адміністрації.

Це було переконливим результатом численних звернень до міської ради представників громадськості як України, так і діаспори – зокрема керівників Українського Православного Братства ім. Митрополита В. Липківського панів Валентина Кохна та Петра Матули [51], президента Світового Конгресу Українців пана Аскольда Лозинського та ін.

Рішення міської влади було справедливим, схвально сприйнятим національно свідомою громадськістю.

Але тут почалося щось дивне – з'явилися ревні прихильники Мойсея Урицького. Нечисленна, проте агресивно налаштована група депутатів міськради збирала підписи мешканців

вулиці проти перейменування та тиснула на районну владу. Окремі чиновники почали стверджувати, що в результаті “пострадають люди – и морально и материально”. Та про яку мораль може йти мова, коли комусь не до вподоби – за висловом журналіста – “замена палача на жертву”?! У травні цього ж року було навіть ініційоване повторне обговорення цього питання в Київграді, але воно, на щастя, не призвело до скасування першого, позитивного рішення щодо перейменування.

Здавалося, в цій справі остаточно поставлено крапку. Залишилося лише подякувати владі за мудре вирішення питання. Проте, виявилось, що дякувати нема за що: Голова міськради по суті наклав вето на її постанову про перейменування. Ім’я чекіста Мойсея Урицького і сьогодні “прикрашає” мапу нашого, можна сказати, “знекиївленого” міста.

Як бачимо, в цьому місті, яке поступово стає не моїм, і не нашим, побороти антиукраїнські тенденції поки що так і не вдалося. І це попри активну підтримку поважних, авторитетних особистостей, попри їх моральні і фізичні витрати у боротьбі з чиновництвом, зашореним, чи орієнтованим зовсім не на загальнолюдські моральні цінності.

Доля всіх заходів для увічнення в Україні діянь і пам’яті Митрополита Василя Липківського могла б, може, бути успішнішою, якби саме в Україні діяло відділення Українського Православного Братства ім. Митрополита В. Липківського. Створення цього відділення – не просто бажане і доцільне, але вкрай необхідне. Це б дозволило здійснювати перспективне планування можливих заходів, їх координацію й узгодження з планами інших громадських організацій та залучення нових кіл національно-свідомої людськості.

Ми зібрались для вшанування Пам’яті Митрополита Василя Липківського. І це добре, за це всім велика подяка. Та слід нагадати, що “пам’ятати” – це не згадати раз – другий з приводу якоїсь дати; це процес – по можливості дієвий, довгий, природний, на рівні “підсвідомості”...

Михайло Капушак – директор Липовецької школи-колегіуму ім. Василя Липківського, відмінник народної освіти, м. Липовець Вінницької області.

УШАНУВАННЯ ПАМ'ЯТІ МИТРОПОЛИТА ВАСИЛЯ ЛИПКІВСЬКОГО НА ЛИПОВЕЧЧИНІ

Липовеччина на вінницькому Поділлі – край Василя Липківського. Народився він у с. Попудні, Липовецького повіту, Київської губернії. А 1892 р. його церковне служіння продовжилося у нашому повітовому місті над Собом-річкою. Майже одинадцять літ Василь Костянтинівич був настоятелем Липовецького собору й одночас очолював повітову училищну раду, був доглядачем церковно-парафіяльних шкіл повіту.

В “Киевских епархиальных ведомостях” за 1903 р. Зберігся вражаючий опис громадських проводів настоятеля, коли він від'їздив до Києва у зв'язку з призначенням директором Церковно-вчительської школи. Але й після цього Василь Липківський не поривав зв'язку із землею, що його виплекала.

Ставши митрополитом УАПЦ, він у 1920-х роках кілька разів відвідував Липовеччину, служив молебні й літургії у її церквах.

Лише із здобуттям незалежності ім'я славного земляка повернулося на малу батьківщину. У 1990-х роках в районній газеті з'явилися статті про Василя Липківського краєзнавця Олександра Рогового “Митрополит-липівчанин”, “На початку великого шляху”, “Головний учитель Липовецького повіту”, “Воскресіння (про українізацію церкви і приїзди владики на Липовеччину)” З виходом монографії А. Зінченка “Визволитися вірою: Життя і діяння митрополита Василя Липківського” (К.; Дніпро, 1997) місцеві краєзнавці подбали, щоб її примірники потрапили до районної та шкільних бібліотек.

Слід сказати, що районна бібліотека найдавніша в області, її було засновано 1897 р., за підтримкою протоієрея Василя Липківського. Нещодавно на сторінках районної газети з приводу 110-річчя районної бібліотеки з'явилася пропозиція надати їй ім'я славного засновника.

Інформаційний прорив сколихнув громадськість. Сьогодні

ми, мешканці Липівця, вимагаємо надати центральній вулиці міста імені нашого славного земляка, просвітника, визначного педагога, духовного педагога, духовного провідника українського народу. Місяць тому Липовецька ЗОШ ч. І одержала статус колегіуму імені Василя Липківського; його барельєф заплановано встановити на фасадній стіні школи.

Відбуваються зміни і в справі українізації церковного життя краю, чому віддав свої роки наш земляк.

З утворенням УПЦ Київського патріархату його релігійні громади виникли й на Липовеччині. Наш край двічі відвідав Патріарх Філарет й освятив нові храми. Серед них – і відновлений храм Івана Богослова у Зозові, в стінах якого свого часу служив літургію Митрополит Василь Липківський.

Складною проблемою покищо залишається відновлення Воскресенського собору в самому Липовці, де тривалий час о. Василь Липківський служив настоятелем і де лунали його глибокі й проникливі проповіді. Розпочато збір коштів на відновлення храму. На жаль, власними силами тут не обійтись, тому липівчани сподіваються на допомогу. У зв'язку з цим просимо Конференцію підтримати тривалу боротьбу липівчан за право молитися в українському храмі й спрямувати звернення до Кабінету Міністрів та Фонду держмайна з вимогою передати старе приміщення пошти (біля колишнього Воскресенського собору) у власність Липовецької громади УПЦ КП. На жаль, донині зберігається загроза, що храм буде закрито.

З 1999 р., з часу проведення Всеукраїнської Міжнародної Християнської Асамблеї, представники Липовеччини беруть участь у наукових конференціях, розповідаючи про історію, традиції й сучасні проблеми християнського життя краю.

Серед заходів на пошанування пам'яті Митрополита Василя Липківського, які проводяться за участю наукової й церковної громадськості всієї України, передбачено й поминальні заходи на Липовеччині.

Закликаємо присутніх зробити перші внески у започаткування у Липівці Фонду Митрополита Василя Липківського. А покищо з цього майбутнього Фонду, просимо прийняти перші 100 гривень на видання матеріалів нашої конференції.

* * *

Створення в Україні Всеукраїнського Товариства імені Митрополита Василя Липківського і розпочата ним діяльність дає підставу вірити, що спадщина Митрополита Василя Липківського ще знайде своє належне високе місце в українській культурі і історії.

ДОДАТОК (див. *Вступне Слово*)

Короткий список літератури для дальшого читання про Митр. Василя Липківського та відродження УАПЦ 1921 р.

Митр. В. Липківський – Проповіді

Митр. В. Липківський – Листи

Митр. В. Липківський – Відродження Української Церкви

Бурко Д. – Українська Православна Церква Вічне Джерело Життя, 1968

Зінченко А. Л. – Визволитися Вірою, 1997

Зінченко А. Л. – Митрополит Василь Липківський, 2007

Служіння і Спадщина Митрополита Василя Липківського – Всеукраїнське Товариство ім. Митрополита Василя Липківського, упорядник докт. іст. наук А. Л. Зінченко, 2008

Білокінь С. – Смерть митрополита Липківського // Людина і Світ, 1992, ч. 4, ст. 27-34.

Перший Всеукраїнський Православний Церковний Собор УАПЦ 1921 р. – Національна Академія Наук України, 1999

Другий Всеукраїнський Православний Церковний Собор УАПЦ 1927 р. – Національна Академія Наук України, 2007

Фото пам'ятника на обкладинці Дарка Войтовича

ПРО АВТОРА

Українець. Народився 1928 року у селі Лисича Балка на Черкащині. Під час терору колективізації і початків Голодомору, Бать-

ко, тікаючи від арешту комуністичною бандою, опинився на Донбасі у м. Краматорську, куди згодом переїхала і Мама з нами двома (мною і сестрою). Належу до т.зв. "третьої хвилі" української еміграції, яка типово пережила: колективізацію, Голодомор, терор винищення Москвою української інтелігенції, Другу світову війну, німецьку окупацію України, примусову працю в Німеччині, DP табори, примусову репатріацію до советів та розселення по різних країнах світу.

До Америки прибув у 1949 р. У 1957 р. здобув диплом магістра структуральної інженерії. Перших 14 років працював в інженерських фірмах Нью Йорку і Нью Джерзі. Останніх 35 років працював в дослідній лябораторії Морської Фльоти Америки в околиці Вашингтону.

На протязі всього життя в Америці брав активну участь в українському церковно-громадському житті. Одружений з Олею (дів. Діберт); маємо дві доні – Олену і Осану та двоє онуків – Зіну і Алика.

(matula5@verizon.net)